

فصلنامه

رشد جوانان ۱۳

فصلنامه سامان بخشی کتاب های آموزشی
وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

دفتر انتشارات کمک آموزشی

مدیر مسئول: علیرضا حاجیان زاده
سرمدیبرون: محمدعلی شامانی / سید امیر رون
مدیر داخلی: محمدحسین معتمدرداد
ویراستار: بهروز راستانی
مدیر هنری: فریبرز سیامک نژاد
طراح جلد و گرافیک متن: عبدالحمید سیامک نژاد
سال انتشار: زمستان ۱۳۸۴
شمارگان: ۴۰۰۰ نسخه

نشانی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴
وزارت آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۸، دفتر انتشارات کمک آموزشی
صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۳۳۳۱
تلفن: ۸۸۲۰۶۰۷۱ دورنما: ۸۸۳۰۱۴۷۸
آدرس اینترنتی: www.samanketab.com
پست الکترونیکی: [Email:info@samanketab.com](mailto:info@samanketab.com)

فهرست

۴ فراخوان ارسال مقاله و یادداشت

۵ راهنمای تهیه مقالات

۶ سرمقاله (کتاب درسی و گفت‌مان دینی)

محمد علی شامانی

متن سخنرانی مهندس محمود فرشبیدی در
پنجمین جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی

۹ دغدغه‌های فرهنگی (متن سخنرانی مهندس مهدی نوید در
پنجمین جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی)

کسب آگاهی از طریق «منابع آموزشی»، (متن سخنرانی
علیرضا حاجیان زاده در پنجمین جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی)

۱۷ ذهن‌های پرسشگر، (بیانیه‌ی دبیر پنجمین جشنواره‌ی
کتاب‌های آموزشی)

۱۹ آراستن محتوای کتاب‌های آموزشی برای یادگیری بهتر

محمود امانی طهرانی

۲۲ بازار کتاب‌های آموزشی، بی‌انضباطی یا کاستی و
راهبردهای کیفیت بخشی (قسمت دوم)

محمود معافی

۴۳ اهمیت استفاده از فنون یادگیری دیداری
در تهیه‌ی کتاب‌های کمک آموزشی

احمد شریفان

حضرت علی (ع): **اَلْعِلْمُ اَصْلُ كُلِّ خَيْرٍ**
علم، پایه‌ی هر خوبی است.

غررالحکم و درر الکلم

(دانشگاه تهران، ج ۱، ص ۲۰۵، ش ۸۱۸)

۴۸ چکیده‌ی یافته‌های یک پژوهش

منظر ترکمان

۵۳ ضرورت آسیب‌شناسی تولید، توزیع و به‌ویژه سرانه‌ی مطالعه‌ی کتاب‌های آموزشی و کمک‌درسی و غیردرسی در مدرسه‌ها

محمد علی باطنی

۵۷ نگاه واقع‌بینانه به انتشار کتاب‌های آموزشی فلسفه

محمد حسین معتمدراد

۶۲ ارتباط دانش حوزه‌ی محتوا با تفکر

حمیدرضا شرف بیانی

۷۱ شیوه‌های فعال ارائه‌ی محتوای آموزشی و تربیتی مکتوب

سید امیر رون

۸۰ معرفی سایت‌های سودمند اینترنتی حوزه‌ی کتاب

فاطمه حدادی

۸۶ نظرخواهی از خوانندگان

فصل‌نامه «رشد جوانه» با هدف برقراری ارتباط مناسب‌تر با «ناشران و نویسندگان آموزشی»، در زمینه‌ی مباحث مربوطه به تولید کتاب‌های آموزشی مناسب در کشور و بررسی تحولات و پیشرفت‌های علمی جهان، پا به عرصه‌ی وجود گذاشت. گام‌های تازه‌ی ما به این مقصود است که بتوانیم از طریق پدیدآورندگان، در راستای تحقق هدف‌های آموزش و پرورش به صورت مستمر و پویا، کیفیت تولید کتاب‌های آموزشی را ارتقا بخشیم.

از این‌رو، از اندیشمندان و صاحب‌نظران دلسوز نظام آموزش و پرورش، طلب آن داریم آنچه که بازگفتش را برای شکوفایی نظام تولید کتاب‌های آموزشی کشور لازم می‌دانند، با ما در میان بگذارند. منتظر نوشته‌ها، پیشنهادهای و انتقادهای شما هستیم.

یادداشت ارسال مقاله فراخوان

فصل نامه آموزشی تحلیلی پژوهشی «جوانه»، از کلیه صاحب نظران، نویسندگان و پدیدآورندگان کتاب های آموزشی و اندیشمندان علاقه مند به مباحث تولید کتاب های آموزشی دعوت می کند، مقالات و یادداشت های خود را با توجه به راهنمای تهیه مقاله تحت موضوعات زیر، برای دبیرخانه سامان بخشی کتاب های آموزشی ارسال دارند:

۱. مطالعات تطبیقی (تجربیات سایر کشورها در تولید کتاب های آموزشی)
۲. کاربرد انواع فناوری اطلاعات و ارتباطات در تولید کتاب های آموزشی
۳. تبیین ویژگی ها و استانداردهای کتاب های آموزشی
۴. معرفی توصیفی کتاب های آموزشی مناسب و برتر
۵. معرفی نشریات، منابع علمی و بانک اطلاعات کتاب های آموزشی داخل و خارج از کشور
۶. آسیب شناسی تولید کتاب های آموزشی مناسب
۷. نیازسنجی آموزشی
۸. مخاطب شناسی
۹. معرفی طرح سامان بخشی کتاب های آموزشی و مؤسسه های انتشاراتی موفق
۱۰. تبیین روش های نوین خودیادگیری و خودارزشیابی
۱۱. مدیریت و مشارکت در تولید کتاب های آموزشی
۱۲. تبیین راهبردهای برنامه ریزی، تولید و ارزشیابی کتاب های آموزشی
۱۳. دورنما و چشم اندازهای آینده تولید کتاب های آموزشی
۱۴. تبیین اصول، رویکردها، اهداف نوین حاکم بر تولید کتاب های آموزشی مناسب

راهنمای تهیه مقالات

نشریه آموزشی، تحلیلی و پژوهشی «جوانه» با هدف اطلاع‌رسانی، اشاعه یافته‌های علمی و ایده‌های نو و تبادل نظر و تجربه بین صاحب‌نظران در زمینه مباحث مربوط به فرایند تولید کتاب‌های آموزشی مناسب منتشر می‌شود تا از این طریق، پدیدآورندگان در راستای تحقق هدف‌های آموزش و پرورش، به صورت مستمر و پویا بر غنای دانش تجربه حرفه‌ای خود بیفزایند و با به کارگیری بهینه ظرفیت‌های موجود، کیفیت تولید کتاب‌های آموزشی را ارتقاء بخشند.

راهنمای تهیه مقاله

از استادان، صاحب‌نظران و اندیشمندان محترم عرصه کتاب‌های آموزشی که به منظور همراهی با این فصل‌نامه، مقاله‌های خود را برای انتشار در «جوانه» ارسال می‌دارند تقاضا می‌شود، نکات زیر را رعایت فرمایند:

- حجم مطالب از ۸ صفحه تایپ شده و ۱۳ صفحه دست‌نویس تجاوز نکند.
- مقاله حاوی مقدمه‌ای کوتاه، سابقه موضوع، نتیجه و جمع‌بندی موضوع باشد.
- نسخه اصلی مقاله ارسال شود.
- مقاله ترجمه شده باید با متن اصلی همخوانی داشته باشد و متن اصلی همراه آن ارسال شود. چنانچه مقاله را خلاصه می‌کنید، این موضوع را قید بفرمایید.
- مقاله در مجله یا نشریه دیگری به چاپ نرسیده باشد.
- محل قرار دادن جدول‌ها، نمودارها، شکل‌ها و عکس‌ها، در متن مشخص شود.
- «جوانه» در رد، قبول، ویرایش و تلخیص مقاله‌های رسیده مختار است و از عودت مقاله نیز معذور می‌باشد.
- آرای مندرج در «جوانه» ضرورتاً مبین رأی و نظر «دبیرخانه سامان بخشی کتاب‌های آموزشی» نیست. بنابراین، مسؤلیت پاسخگویی به پرسش‌های خوانندگان با خود نویسنده یا مترجم است.

- اطلاعات کتابداری منابع مورد استفاده برای تدوین مقاله، به ترتیب زیر تنظیم شود:
الف) در مورد کتاب‌ها: نام نویسنده، نام کتاب یا مقاله، نام مترجم (اگر مقاله یا کتاب ترجمه باشد)، نام ناشر، محل نشر، سال نشر، شماره صفحه.
ب) در مورد نشریه: نام نویسنده، نام مقاله، نام مترجم، (اگر مقاله ترجمه باشد)، نام مجله یا نشریه، شماره مجله، سال نشر، شماره صفحه.
- مقاله را به ضمیمه نام و نام خانوادگی نگارنده یا مترجم، درجه علمی یا سمت، آدرس محل کار یا سکونت و شماره تلفن، به آدرس زیر ارسال فرمایید:

تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ وزارت آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۸
دفتر انتشارات کمک آموزشی، فصل‌نامه «رشد جوانه»

کتاب درسی و گفتمان دینی

محمد علی شامانی

ایران اسلامی مهد اندیشه و ایمان، و مهد خردورزی و عقیده بوده و هست. در سرزمین خردمندان و فرهیختگان، کتاب همواره حضوری پر شکوه و جایگاهی ارزشمند داشته است. کتاب تنها رسانه‌ای است که در تمام ادیان الهی برای ابلاغ پیام خالق انتخاب شده است؛ رسانه‌های مانا و تأثیرگذار. کتاب‌های درسی، میراث گرانبگی ملی و مهم‌ترین و رایج‌ترین منابع یادگیری اثربخش و پایدارند؛ چه آن‌که توانسته‌اند، در کنار ابزارهای پیچیده و سریع توسعه یافته‌ی رسانه‌های در تمام جهان، همچنان اهمیت خود را حفظ کنند.

شاید کم‌تر کسی را بتوان یافت که خاطراتش را با تصویرها، متن‌ها و شعرهای کتاب‌های درسی مرور نکرده باشد. کتاب‌های درسی خاطره‌ی شیرین تمام مردان و زنان ایران زمین است؛ کتاب‌هایی که همواره تلاش کرده‌اند، راهی به سوی دانایی بکشایند، روش یادگیری را به دانش‌آموزان بیاموزند و به جای راه «حلیایی» برای مسأله‌ها «مسأله‌یابی» را آموزش دهند.

امروز اندکی متفاوت از دیروز باید به مخاطب اندیشید. موضوع اصلی این است که متن همان متن است و ساخت و بافت و فضا و واژگان همان (با اندکی تغییر)، اما ذهنیت مخاطبان متفاوت است. همین عامل نیز با توجه به قرار گرفتن متن در فضا یا زمان یا روحیه‌ای متفاوت، تفسیر و تأویل‌های فراوانی را ممکن می‌کند.

امروزه کوشش تمام مؤلفان کتاب‌های درسی این است که فرایند یاددهی - یادگیری را تسهیل کنند و بر ایجاد حس رضایت شخصی در مخاطب از آموختن مطالب، و ایجاد انگیزه در دانش‌آموز برای مطالعه‌ی منابع دیگر، پای بفشارند. و دانش‌آموز را متوجه این معنا کنند که میان تمام حوزه‌های معرفت بشری ارتباط ذاتی وجود دارد و راه فهم این مسأله‌ها، از میان آموزه‌ها باید کشف کرد. باید تمام کوشش و توان خود را با اتخاذ رویکرد آموزشی - تربیتی در راستای غنی‌سازی کتاب‌های درسی به کار گیریم و با تکیه بر فرهنگ غنی اسلامی-ایرانی، فرزندان را تربیت کنیم که از مصرف اطلاعات فاصله بگیرند و به تولید اطلاعات در جهانی که بر پایه‌ی دانایی در حال شکل‌گیری است، اهتمام ورزند.

امروزه باید بیش از پیش به اهمیت زبان معیار در نگارش کتاب‌های درسی توجه داشت و از استحکام نثر، رسایی متن، هماهنگی بین رسانه و پیام و سادگی و صراحت دفاع کرد.

بی‌تردید، مؤلفان محترم توجه دارند که پیام‌های کتاب‌های درسی در جان و تن فرزندان این مرز و بوم ماندگار خواهند شد. از این رو لازم است، گفتمان غالب در کتاب‌های درسی، گفتمان دینی باشد و همواره بر این نکته تأکید کنند که: «هدف یادگیری شناخت خداوند است.»

یادمان باشد، ما باید برای تربیت نسلی تلاش کنیم که شایستگی دریافت عنوان «شهروندان عصر ظهور» را داشته باشند؛ شهروندانی برای گسترش عدالت و مهرورزی.

فرازهایی از سخنرانی محمود فرشیدی وزیر آموزش و پرورش در مراسم اختتامیه پنجمین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد

بزرگداشت کتاب، بزرگداشت علم است

وزیر محترم آموزش و پرورش، در مراسم اختتامیه پنجمین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد که در «تالار حرکت» تهران برگزار شد، با بیان این که بزرگداشت کتاب، بزرگداشت علم است، اظهار داشت: «نقش آموزش و پرورش در ارتقای فرهنگ کتابخوانی نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای است؛ به خصوص در برنامه‌های آموزش و پرورش، توجه به دوره‌ی پیش دبستانی جدی است و برای

ایجاد فرهنگ کتابخوانی بین نوآموزان نیز باید تلاش کرد.»

وی اضافه کرد: «کتاب‌های کمک درسی که بعضاً هیچ استانداردی را رعایت نکرده‌اند، اگر نظام ارزشیابی عمیق‌تری باشد، جایگاه خود را از دست می‌دهند. برای مثال، توجه به مؤسسه‌های کنکور، به دلیل وجود مشکل در نظام کنکور ماست. کتاب‌های کمک درسی نیز همین‌گونه هستند. اگر در نظام آموزشی محفوظات محوری نباشد، کتاب‌های کمک آموزشی عمق بیش‌تری می‌یابند.

ارزشیابی در آموزش و پرورش نباید تنها در یک بعد باشد، و ما در تمام زمینه‌های آموزشی، فرهنگی، هنری، ایثار، تعاون، اخلاق و... باید شاگرد اول داشته باشیم. ایشان بایان این‌که باید از انحصارگرایی‌ها در آموزش و پرورش رهاشویم، گفت: «می‌توان در آموزش و پرورش به سمتی رفت که برای یک درس، چند کتاب درسی معرفی شود. باید در کتاب‌های درسی نوشته‌ها شیواتر شوند؛ ضمن این‌که می‌توان کتاب‌های کمک آموزشی را به مدرسه‌ها راه داد و کتاب‌های کمک آموزشی خوب و مطابق استاندارد را به دانش‌آموزان ارائه کرد.

وی گفت: با توجه به گفته‌ی مقام معظم رهبری، باید زنگ کتابخوانی در مدرسه‌ها داشته باشیم و کتاب‌های متفاوتی به دانش‌آموزان معرفی شوند. دانش‌آموزان برتر کتابخوان را تشویق کنیم و سطح کتابخوانی را در مدرسه‌های کشور ارتقا دهیم. وزیر آموزش و پرورش با عنوان این‌که

مدرسه باید به مدرسه‌ی زندگی تبدیل شود، اظهار داشت: «جهت‌گیری آموزش و پرورش باید به سمتی باشد که با کمک معلمان مدرسه، مدرسه‌ی زندگی شود. آموزش و پرورش باید نظام جامعی داشته باشد که همه‌ی اقدامات در راستای آن، و هر نوآوری در راستای نظام تعلیم و تربیت صورت پذیرد.»

فرشیدی، با بیان این‌که هر مدرسه اگر بداند نظام کشور از وی چه می‌خواهد بهتر عمل می‌کند، اظهار داشت: «مدرسه باید به تمام استعدادها توجه کند و تنها یک بعد را مورد توجه قرار ندهند، تا به تحولات گسترده‌ایی در آموزش و پرورش دست یابیم. در حقیقت، هر مدرسه یک وزاتخانه و هر معلم یک وزیر است.»

وی تأکید کرد: «مدرسه باید نهادی فعال و پویا شود و دانش‌آموزان با هر استعدادی بتوانند، در آن رشد کنند و استعداد خود را نشان دهند.»

دغدغه‌های فرهنگی

متن سخنرانی مهندس نوید رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در مراسم اختتامیه‌ی پنجمین جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله و الحمد حقه كما يستحقه حمداً كثيراً. درود می‌فرستیم به روان پاک حضرت امام خمینی (ره) و شهدای گرانقدر انقلاب اسلامی، و آرزوی سلامت و موفقیت می‌کنیم، برای رهبر عزیز و خدمتگزاران صدیق و صادق انقلاب.

خداوند بزرگ را شاکریم که توفیق برنامه‌ریزی و برگزاری این نشست باشکوه و این محفل علمی و فرهنگی را نصیب ما فرمود. از حضور یکایک شما عزیزان، به ویژه اندیشه‌ورزان، آموزش‌پروورش، به خصوص رؤسای محترم سازمان

آموزش و پرورش استان‌ها و همکاران ایشان در این جمع تشکر می‌کنیم. از برنامه‌ریزان و برگزارکنندگان و همکارانم در «دفتر انتشارات کمک آموزشی» - به ویژه جناب آقای حاجیان زاده و جناب آقای شامانی - سپاسگزاری می‌کنم. حضور جناب آقای فرشیدی، وزیر محترم آموزش و پرورش را در این محفل صمیمانه گرامی می‌داریم و امیدواریم با راهنمایی‌ها و حمایت‌های ایشان بتوان این حرکت امیدبخش را استمرار بخشید.

شش سال پیش، زمانی که در خدمت مرحوم مهندس علاقه‌مندان و با ابتکار ایشان،

این نهال را کشف می‌کردیم، تصور نمی‌رفت بدین زودی و با این طراوت به بار بنشیند و شکوفه‌های دل‌انگیز مشارکت بخش خصوصی و بخش دولتی، این چنین فضای بازار نشر را معطر سازد.

استقبال قابل تقدیر ناشران محترم از این حرکت و دستاوردهای مثبت تعاملات فی‌مابین، نشانگر آن است که این حرکت با فهم دقیق و صحیح از شرایط زمان و در پاسخ به نیازهای جامعه طراحی شده است. به همین دلیل می‌توان پیش‌بینی کرد که در صورت استمرار و مدیریت آگاهانه و هوشمندانه‌ی آن، باید در انتظار میوه‌های شیرین و اثربخش آن در فضای فرهنگی کشور بود. زیرا عصر حاضر، «عصر مشارکت» است و کارهای بزرگ را تنها در سایه‌ی مشارکت و هم‌افزایی تمام نیروها و عناصر ذی‌نفع می‌توان به اجرا درآورد و با هماهنگی و هم‌دلی تمام عوامل مؤثر پیدا و پنهان در فرایند طرح‌ها و برنامه‌ها، می‌توان به انتظار دستاوردهای بزرگ و ماندگار آن‌ها نشست.

آنچه ما را در طراحی و اجرای این طرح مصمم کرد و گذشت زمان بر باور ما افزود، تکیه بر این باور بود که تمامی کسانی که به میدان فرهنگ - به ویژه تولید و نشر کتاب و مجلات - پا می‌گذارند، بیش از انگیزه‌های مادی و پیش از مشوق‌های اقتصادی، دغدغه‌ی فرهنگی و علمی دارند؛ زیرا اگر تنها با انگیزه‌های مادی به صحنه می‌آیند،

باید در سایر صحنه‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری می‌کردند تا سود و بازگشت سرمایه‌ی بیش‌تری نصیب آنان شود. بنابراین، «دغدغه‌ی فرهنگی» و دل‌درگرو رشد و تعالی علمی و آموزشی کشور داشتن، نقطه‌ی اتکای مشترکی بود که می‌توانست و می‌باید ما را با هم پیوند دهد.

ما از بخش دولتی، و از جایگاه و زاویه‌ی دید حکومت و دولت و با ملاک‌ها و شاخص‌های آن به پدیده‌ها می‌نگریم، و شما عزیزان از بخش خصوصی، و از منظری دیگر امور را تجزیه و تحلیل می‌کنید. پس به‌طور طبیعی، تفاوت منافع داریم. گرچه تفاوت جایگاه‌ها شاید تفاوت نگرش و ارزیابی از پدیده‌ها را به همراه داشته باشد، لیکن «دغدغه‌ی فرهنگی مشترک» و مهم‌تر از آن «منافع ملی مشترک» می‌تواند به هماهنگی و هم‌سویی و در نهایت به ادبیات مشترک هم‌افزایی نیروها و ظرفیت‌ها بینجامد؛ چنانچه خوشبختانه چنین شده است.

با این پیش‌فرض، اجازه می‌خواهم به یک نگرانی اصلی و جدید خود - به عنوان کارشناسی کوچک از خانواده‌ی بزرگ آموزش و پرورش - اشاره کنم و یکایک شما عزیزان را برای کاستن از این نگرانی و فائق آمدن بر آسیب‌های احتمالی آن به یاری بطلبم.

به اعتقاد صاحب‌نظران و کارشناسان،

آموزش و پرورش به عنوانی یک نهاد اجتماعی، به ویژه در دوران مدرن و پسامدرن، دو نقش و مسؤولیت خطیر بر دوش دارد:

اول، توزیع معرفت در عرصه‌ی عمومی کشور- ارتقای علمی جوانان و نوجوانان- و پاسداری از سواد علمی که آن را «کارکرد آموزشی» آموزش و پرورش تعبیر می‌کنم.

دوم، تربیت شهروندان فعال و مؤثر براساس ارزش‌ها، باورها و هنجارهای جامعه که آن را «کارکرد فرهنگی- تربیتی» می‌نامم. هر چند این دو نقش، نقش‌های دوروی یک سکه‌اند و شرط لازم و ملزوم یکدیگر به حساب می‌آیند، ولی، تألیف و تلفیق این دو نقش در نهاد واحد

آموزش و پرورش، همواره فعالیتی پارادوکسیکال بوده است و خواهد بود.

تلاش برای حل این پارادوکس کانونی، علاوه بر آن که مهم‌ترین فعالیت نظری نظام‌های آموزش و پرورش را تشکیل می‌دهد، سبب پدیدآمدن نظام‌های متنوع آموزش و پرورش در سطح جهان نیز شده است. این که نقطه‌ی تعادل کجاست و چگونه باید برای تحقق متعادل هر دو نقش چاره‌اندیشی و برنامه‌ریزی کرد، به بررسی‌های کارشناسانه و خردمندانه‌ی عمیق و دقیق نیازمند است.

به زعم بنده، در کشور ما از زمان طراحی نظام آموزش و پرورش جدید و تأسیس اولین مدرسه‌های رشدیه در ایران،

کارکرد آموزش بر کارکرد فرهنگی - تربیتی آن پیشی گرفت و تعادل و توازن دو کفه‌ی ترازوی تعلیم و تربیت را به هم ریخت. گذشت زمان و پدید آمدن طرح‌هایی همچون کنکور برای ورود به دانشگاه‌ها نیز، به نفع کارکرد آموزشی عمل کرد، به گونه‌ای که امروز به راحتی می‌توان ادعا کرد: نظام آموزش و پرورش ما در کلیت، کارکرد آموزشی دارد و همه‌ی ساختارهای پیدا و پنهان آن برای انتقال آموزه‌ها و معلومات - اگر نگوئیم محفوظات - به ذهن دانش‌آموزان سامان یافته است.

سؤال اصلی و جدی از این منظور آن است که آیا این کارکرد، در این زمان و در این شرایط اجتماعی، به ویژه با توجه به تحولات شگرف و شگفت فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در جامعه‌ی اطلاعاتی، نیازهای امروز ما را پاسخ می‌گوید؟ آیا باید همچون گذشته بر کارکرد آموزشی و انتقال اطلاعات پای فشرده و به تولید انبوه فارغ‌التحصیل بسنده کرد؟ یا باید تغییر کارکرد داد و رویکرد جدیدی را در آموزش و پرورش حاکم کرد؟

به نظر می‌رسد، تغییر کارکرد آموزشی به کارکرد فرهنگی - تربیتی، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر در فرایند تعلیم و تربیت است و تحولات محیطی، آسیب‌های اجتماعی و نگرانی‌های دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت از چگونگی رهپویی نسل جوان به سوی آینده‌ای روشن و

امیدبخش، همه‌ی ما را به ضرورت این تحول فرامی‌خوانند. فرزندان ما به شدت نیازمند فراگیری راه و رسم «چگونه زیستن» هستند تا بتوانند، در جامعه‌ی به شدت متحول کنونی، به آرامش و آسایش دنیوی و اخروی نایل آیند. مهارت‌های زندگی، کار گروهی، تفکر خلاق، تربیت شهروندی، جامعه‌پذیری، گسترش صداقت و صمیمیت، تقویت روحیه‌ی عدالت‌خواهی و عدالت‌جویی، ظلم‌ستیزی، نظم‌پذیری، قانون‌گرایی و... از جمله اموری هستند که جامعه‌ی امروز، بیش از هر زمان و پیش از هر آموزه‌ی دیگری به آن‌ها نیاز دارد.

بنابراین، آموزش و پرورش باید به همراه رشد یادگیری، روی رشد فردی و رشد اجتماعی کودکان و نوجوانان سرمایه‌گذاری جدید و اساسی کند. این رویکردی است که سازمان پژوهش در سرلوحه‌ی فعالیت‌های خویش در برنامه‌ی چهارم قرار داده است و شما عزیزان، به ویژه اصحاب علم و قلم را به یاری می‌طلبیم تا با تولید کتاب‌های آموزشی مناسب و مبتنی بر آخرین یافته‌های پژوهشی و استانداردهای علمی، ما را در این مهم یاری فرمایید.

در پایان، مجدداً از حضور گرم و صمیمی یکایک شما تشکر می‌کنم و امیدوارم، زمینه‌ی رشد و تعالی نسل جوان در پرتو تعالیم انسان‌ساز اسلام عزیز، بیش از پیش فراهم آید.

کسب آگاهی از طریق «منابع آموزشی»

متن سخنانی علیرضا حاجیانزاده، مدیر کل دفتر انتشارات کمک آموزشی

در آغاز مراسم تقدیر از برگزیدگان پنجمین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد، به حضار گرامی، اندیشمندان و فرهیختگان اهل قلم، صاحب‌نظران و نویسندگان کتاب‌های آموزشی، کارشناسان و مدیران حوزه‌ی تعلیم و تربیت اسلامی، مسؤولان وزارت آموزش و پرورش، به‌خصوص برادر گرانقدر جناب آقای مهندس فرشیدی، وزیر محترم آموزش و پرورش و سایر میهمانان ارجمند خیرمقدم می‌گویم و از حضورتان در این محفل علمی و آموزشی تشکر و قدردانی می‌کنم.

وزارت آموزش و پرورش در دهه‌ی اخیر شاهد تولید و انتشار آثار متنوع و متعددی در عرصه‌ی کتاب‌های علمی و آموزشی برای استفاده‌ی دانش‌آموزان و معلمان بوده است. و اکنون این کتاب‌ها در نظام آموزش و پرورش کشور چنان جایگاهی یافته‌اند که از حضور پررنگ و تأثیر آن‌ها در کلاس درس و مدرسه نمی‌توان چشم پوشید.

ما معتقدیم، با توجه به افزایش سطح دانایی جامعه و تقاضای جوانان و نوجوانان دانش‌پژوه به یادگیری فراتر، باید دانش‌آموزان را علاوه بر آموزش‌های

رسمی که در قالب کتاب‌های درسی و کلاس درس سازماندهی شده‌اند، در معرض مطالعه، تحقیق و کسب آگاهی از طریق منابع آموزشی متنوع و متکثر نیز قرار دهیم تا هر دانش‌آموزی، متناسب با ذائقه، استعداد و علاقه‌های خویش، به مطالبات علمی و آموزشی خود دسترسی یابد.

اصلاح نیازهای کاذب که موجب تقاضای کاذب شده، تغییر ذائقه‌ی دانش‌آموزان و تقویت شوق آن‌ها به خردورزی، دانش‌پژوهی و تفکر علمی، ایجاد فرصت مناسب برای دانش‌آموزان علاقه‌مند به مطالعه و تحقیق، فراهم ساختن منابع آموزشی مناسب که موجب رشد استعدادها، یادگیری خلاق و تربیت نسلی دین‌باور، اندیشمند و توانا می‌شود، و تجهیز کتابخانه‌های آموزشگاهی با کتاب‌های مناسب آموزشی و تربیتی برای سهولت دسترسی دانش‌آموزان، به‌خصوص در مناطق محروم، از جمله مصداق‌های «عدالت آموزشی» هستند. در این راستا، اگر کتاب‌های آموزشی، در بازار نشر طی حرکتی برنامه‌ریزی شده و مطابق با معیارها و موازین علمی و آموزشی و در جهت اهداف برنامه‌های آموزشی و تربیتی منتشر شوند و مورد حمایت قرار گیرند، می‌توانند نقش به‌سزایی در فرایند یاددهی یادگیری و تأمین منابع مطالعاتی موردنیاز دانش‌آموزان و معلمان داشته باشند.

«سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» که در وزارت آموزش و پرورش،

امر برنامه‌ریزی و هدایت نشر کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی و نیز حمایت و تشویق پدیدآورندگان را که در جهت هدف‌های برنامه‌ی آموزشی و درسی وزارت آموزش و پرورش فعالیت می‌کنند، به عهده دارد، از شش سال گذشته، «طرح سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی» را به اجرا گذاشته است و ضمن تبیین سیاست‌ها و استانداردهای کتاب‌های آموزشی و اعلام نیازهای آموزش و پرورش به ناشران، به شناسایی کتاب‌های مناسب و مرتبط با برنامه‌ی درسی می‌پردازد. این سازمان به منظور معرفی و حمایت از این‌گونه کتاب‌ها، در قالب کتابنامه‌ی رشد که شامل فهرست توصیفی کتاب‌هاست، و نیز انتشار عنوان‌های کتاب‌ها در پایان کتاب‌های درسی مرتبط، برنامه‌ریزی کرده و گام‌های مؤثری برداشته است.

همچنین، جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد که در سال گذشته مختص کتاب‌های آموزشی دوره‌های ابتدایی و راهنمایی تحصیلی بود و امسال، در پنجمین نوبت برگزاری، به کتاب‌های آموزشی دوره‌ی متوسطه نظری، پیش‌دانشگاهی، فنی و حرفه‌ای و کاردانش اختصاص یافته است، به منظور ارزشیابی از کتاب‌های موجود و بررسی کیفیت، انتخاب و معرفی کتاب‌های برگزیده، و تشویق و حمایت از پدیدآورندگان کتاب‌های آموزشی که بیش‌ترین نقش را در راستای تحقق اهداف برنامه‌های آموزشی

داشته‌اند، شکل گرفت. به علاوه، تبیین و انتقال سیاست‌ها، هدف‌ها و برنامه‌های آموزش و پرورش در حوزه‌ی کتاب‌های آموزشی، و بالاخره فراهم آوردن امکان تبادل نظر میان پدیدآوردندگان کتاب‌های آموزشی و کارشناسان برنامه‌ریزی درسی، از جمله هدف‌های این جشنواره است.

«دفتر انتشارات کمک‌آموزشی» وزارت آموزش و پرورش که عهده‌دار مسؤلیت اجرای طرح سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی و برگزاری این جشنواره است، کار خود را برای اجرای پنجمین جشنواره، با فراخوان کتاب‌های آموزشی که در فروردین ماه سال جاری اعلام شد، آغاز کرد. هیأت داوران این جشنواره، متشکل از کارشناسان متخصص و آشنا به نیازهای برنامه‌ی درسی از سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، معلمان با

تجربه و آگاه به نیازهای مخاطبان به معرفی معاونت آموزش و پرورش نظری و مهارتی، استادان مرتبط با حوزه‌ی درسی از مراکز علمی و دانشگاهی و نمایندگان تشکل‌های ناشران در حوزه‌های گوناگون درسی، کار بررسی و داوری کتاب‌ها را براساس آئین‌نامه‌ی مصوب، طی پنج ماه فعالیت فشرده به انجام رساندند و نتایج نهایی را اعلام کردند. در هر حوزه‌ی درسی، رتبه‌های اول به عنوان کتاب‌های برگزیده معرفی شدند و علاوه بر ۲۲ عنوان کتاب که در رتبه‌ی برگزیده امتیاز لازم را کسب کردند، ۷۲ عنوان کتاب نیز شایسته‌ی تقدیر تشخیص داده شدند. به این ترتیب، در مجموع ۹۴ عنوان از آثار، به عنوان اثر برگزیده و تقدیری، و همچنین سه ناشر برگزیده از بخش خصوصی و یک ناشر برگزیده از بخش دولتی، مورد تشویق

قرار خواهند گرفت .

در پنجمین جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی دو میزگرد تخصصی نیز با حضور کارشناسان و جمعی از ناشران و پدیدآورندگان کتاب‌های آموزشی برگزار شد که در این

نشست‌های تخصصی، نحوه‌ی کیفیت بخشی به کتاب‌های آموزشی با تأکید بر تدوین کتاب‌های خلاق، و همچنین رویکرد نوین در تولید کتاب‌های فنی و حرفه‌ای به بحث و تبادل نظر گذاشته شد. در این جشنواره، با برپایی نمایشگاهی، کتاب‌های برگزیده نیز به نمایش گذاشته شدند.

یکی از بهترین نتایجی که از برگزاری این جشنواره‌ها و اجرای طرح سامان بخشی کتاب‌های آموزشی حاصل شد، اعتماد متقابل و تعامل میان ناشران کتاب‌های آموزشی با وزارت آموزش و پرورش است؛ به نحوی که در این فرایند سامان بخشی، همواره شاهد استقبال و همکاری بیش‌تر ناشران آموزشی هستیم. در این دوره از برگزاری جشنواره، علاوه بر مشارکت نمایندگان تشکل‌های ناشران در حوزه‌ی داوری، شاهد گفت‌وگوهای علمی، نشست‌های صمیمی، و اختصاص بن خرید کتاب بالغ بر ۱۰۰ میلیون تومان از سوی ناشران آموزشی برای تجهیز کتابخانه‌های

مدرسه‌ها بودیم. این نشانگر حسن اعتماد و همکاری متقابل در تحقق این امر مهم است. من در این جا لازم می‌دانم، از تمامی همکارانم در ستاد برگزاری جشنواره که با تلاش‌های خستگی‌ناپذیر خود، این پدیده‌ی مقدس در نظام تعلیم و تربیت کشور را استقرار بخشیدند، اعم از دبیر محترم جشنواره، اعضای محترم هیأت داوران، مسؤولان و کارکنان کمیته‌های اجرایی و هنرمندان و نویسندگان، تشکر و قدردانی کنم. همچنین، از همکاری و مساعدت دفاتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی نظری و فنی و حرفه‌ای، معاونت محترم آموزش و پرورش نظری و مهارتی، ریاست محترم سازمان و بخش‌های تابعه، شرکت چاپ افست، خبرنگاران مطبوعات و صداوسیما جمهوری اسلامی، عوامل فنی و خدماتی، و تمامی ناشران گرانفردی که با این حرکت اصیل همدلی و همراهی داشتند، تشکر و سپاسگزاری می‌نمایم.

والسلام علیکم ورحمة الله و برکاته

ذهن‌های پرسشگر

بیانیه‌ی دبیر پنجمین جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد

بسم الله الرحمن الرحيم

ورود به دنیای جدید و تجربه‌ی توسعه‌ی علمی، نیازمند توسعه‌ی ذهنی است. کشف جهان و توسعه‌ی دانایی، محصول ذهن‌های باز، خلاق و جسور است؛ ذهن‌هایی که آماده‌ی پذیرش و نقد تجربه‌های نو هستند؛ ذهن‌های پرسشگر.

ذهنیت‌های پرسشگر فرصتی تازه را برای گسترش دانش فرا روی ما می‌گسترانند. دانایی در دل این فرصت بروز می‌کند. دانایی تا خواندنی نشود، ماندگار نمی‌گردد. تالباس نوشتار به تن نکند، از دایره‌ی بسته‌ی تجربه‌ی خصوصی پایرون نمی‌گذارد و به عرصه‌ی تاریخ و فرهنگ و

تمدن راه نمی‌یابد. کتاب و کتابت از چنان خاستگاهی برخوردار است و چنین منزلتی دارد. کتاب فرصتی را برای بشر فراهم می‌کند تا تاریخ فکر را در جغرافیای ذهن امروز به چالش بکشد و از ذهنیت‌های فرو بسته گره بگشاید.

از این رو، کتاب نه به مثابه‌ی متنی برای خواندن، لذت بردن و یادگیری، بلکه به منزله‌ی فرصتی برای نو کردن ذهن‌ها و پربار کردن تجربه‌های بشری و گشودن راهی به آینده، اهمیتی بی‌بدیل دارد. با گرامی داشت یاد و خاطره‌ی تمام فرهیختگان حوزه‌ی تعلیم و تربیت، دستاوردهای این جشنواره را مرور می‌کنیم.

می‌نماید. نبود کتاب‌های برگزیده در حوزه‌ی کتاب‌های آموزشی دین، اقتصاد، زمین‌شناسی، عمران، حسابداری و بازرگانی، بهداشت و کودک‌یاری، مدیریت خانواده و مواد نیز تلاش مضاعف پدیدآورندگان و ناشران را می‌طلبد.

ضمن سپاس از تلاش تمام پدیدآورندگان و ناشران کتاب‌های آموزشی، بر این نکته تأکید می‌شود که برای ورود به جهان دانایی محور، باید عزم و اراده‌ی شایسته داشت تا بتوان فردای بهتری را برای فرزندان خود رقم زد.

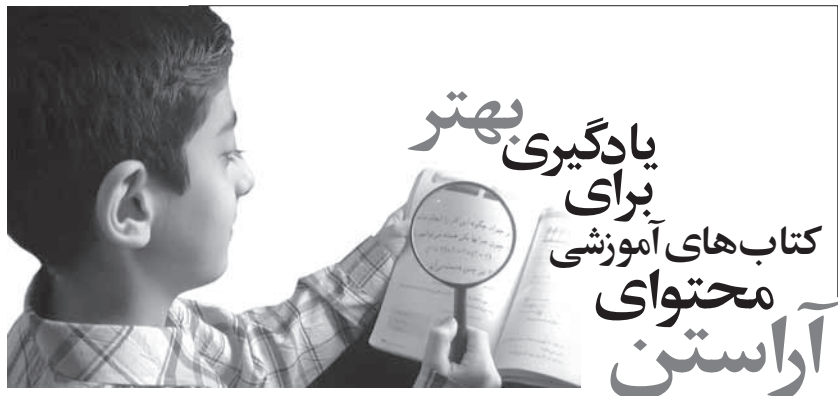
در این جا لازم می‌دانم از اعضای محترم هیأت داوران، به‌ویژه داوران نوجوان و همکاران خودم در دبیرخانه‌ی جشنواره، تقدیر و تشکر کنم.

و آخر دعوانا ان الحمدالله رب العالمین

همراهی ۳۲۲ ناشر و ثبت ۲۱۲۷ کتاب در دبیرخانه‌ی جشنواره، نویدبخش فردای بهتر این جشنواره است. تنوع کتاب در حوزه‌های گوناگون نظری، فنی و حرفه‌ای، رشد ۱۸/۹ درصدی کتاب‌های مناسب نسبت به دوره‌ی قبل، غلبه‌ی کتاب‌های تألیفی بر ترجمه‌ای، انتخاب رویکرد خلاق، مستندبودن و اعتبار علمی کتاب‌ها، انتخاب زبان معیار، استفاده از تصویرها و جدول‌های جذاب، تقویت تفکر نقاد، پرهیز از برخورد‌های تجاری، استقبال شایسته‌ی ناشران بخش فنی و حرفه‌ای در تولید کتاب‌های جدید و ورود به عرصه‌های تازه در این زمینه، از نکات قابل تأمل درباره‌ی کتاب‌های رسیده به دبیرخانه‌ی جشنواره بودند. کمبود کتاب در حوزه‌های آموزشی اقتصاد، زمین‌شناسی، فلسفه و منطق، تربیت بدنی، روان‌شناسی، مواد، عمران و مدیریت خانواده، همچنان نگران‌کننده

به نظر من، دو هدف اساسی در کتاب‌های آموزشی مطرح هستند؛ اول، کمک به دانش‌آموزان برای یادگیری بیش‌تر، عمیق‌تر و مؤثرتر، و دوم، ارائه‌ی روش‌ها و پیشنهاد‌های جدید به معلمان و برنامه‌ریزان درسی و مدرسان.

مهندس ابوالقاسم جاریانی
(کارشناس آموزشی)

محمود امانی طهرانی

اشاره

محتوای کتاب آموزشی باید بتواند به تسهیل، تعمیق و تحکیم یادگیری کمک کند. بنابراین، بدون پیروی از منطق یادگیری، نمی‌توان به طراحی کتاب آموزشی پرداخت.

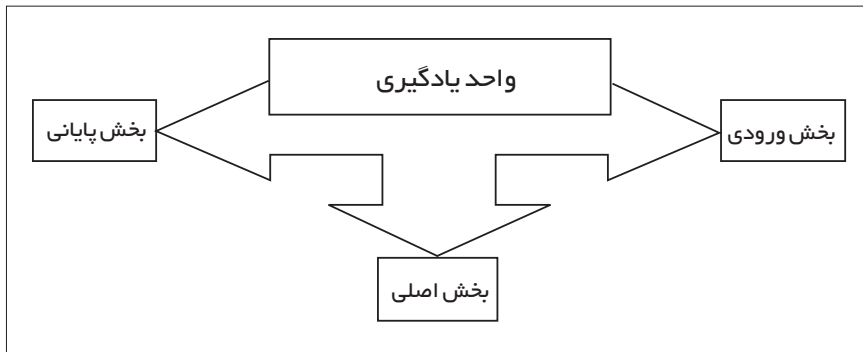
هنگامی که یادگیرنده محتوای کتاب را می‌خواند، در واقع، مفاهیم را با توجه به پیش‌دانسته‌هایش، در ذهن خود سازماندهی می‌کند، به نظام ارتباطی و کاربردهای پی‌درپی می‌برد، و به وسیله‌ی نگرش و تفکر خاص خود، دست به تولید دانش می‌زند. در مجموع، کتاب‌های آموزشی با توجه به هدف‌ها، نوع محتوا و مخاطبان‌شان، ممکن است به شیوه‌های گوناگون طرح‌ریزی شوند.

با این همه، می‌توان برخی ویژگی‌های ساختاری مشترک را در قالب نوعی الگوی انعطاف‌پذیر برای تدوین این کتاب‌ها پیشنهاد کرد. این مقاله در همین راستا تلاش دارد، نوعی وحدت ساختاری به محتوای کتاب‌های آموزشی بدهد.

◀ واحد یادگیری

هر کتاب آموزشی از تعدادی واحد یادگیری تشکیل شده است. هر واحد یادگیری می‌تواند تنها از یک درس^۱، یا یک فصل^۲، یا یک بخش^۳ تشکیل شده باشد. معمولاً، کتاب‌های آموزشی مناسب برای دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی، واحدهای یادگیری ساده‌ای (در حد درس) دارند و در دوره‌های بالاتر، واحدهای یادگیری به‌طور گسترده‌تر انتخاب می‌شوند (چند درس که یک فصل را تشکیل می‌دهند، یا یک بخش که از چند فصل و هر فصل از چند درس تشکیل شده است).

هر واحد یادگیری قسمت‌های گوناگونی دارد. این قسمت‌ها ممکن است، به لحاظ فیزیکی و ظاهری از یکدیگر متمایز و مشخص شده باشند و مرز معینی بین آن‌ها مشاهده شود. گاهی نیز براساس سلیقه‌ی مؤلفان، ممکن است بین این قسمت‌ها تفکیک فیزیکی به عمل نیامده باشد. در هر دو صورت، واحد یادگیری، قسمتی برای ورود به مبحث (بخش ورودی)، قسمتی برای پرداختن به اصل موضوع (بخش اصلی) و قسمتی برای پایان بخشیدن به درس (بخش پایانی) دارد.

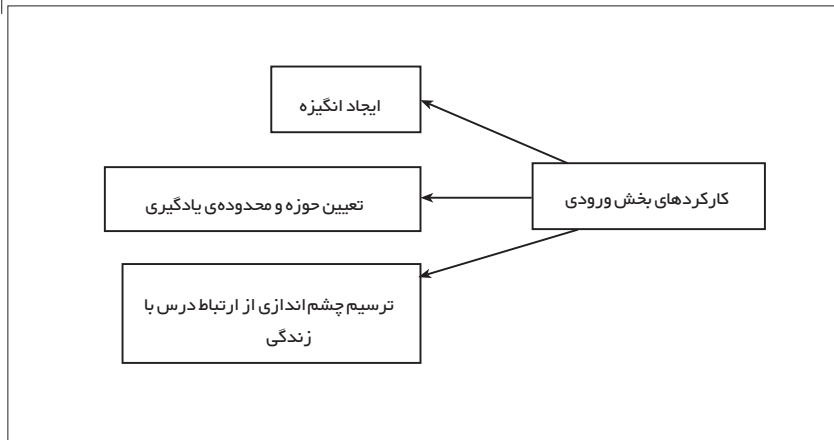

نمودار (۱)

۱ | بخش ورودی

در دیدگاه‌های جدید یادگیری که به یادگیری معنا دار^۴، ساخت‌گرایی^۵، رشد‌شناختی^۶ و فراشناختی^۷ اهمیت بیش‌تری می‌دهند، بخش ورودی واحد یادگیری از اهمیت زیادی برخوردار است. در واقع این بخش به منظورهای زیرسازماندهی می‌شود:

- ۱-۱. ایجاد انگیزه در یادگیرنده؛
- ۲-۱. مشخص کردن حوزه و موضوع یادگیری؛
- ۳-۱. ایجاد ارتباط بین موضوع یادگیری و کاربردهای آن در زندگی فراگیر^۸.

نمودار (۲)

لازم به ذکر است که بخش ورودی واحد یادگیری الزاماً نباید به صورت متن و با جملاتی هدف‌گونه تألیف شود. بلکه گاهی آوردن یک عکس یا تصویر، طرح چند پرسش و یا ارائه‌ی متنی کوتاه درباره‌ی موضوع یادگیری می‌تواند، زمینه‌ی دستیابی به مقاصد فوق‌را به خوبی فراهم آورد.

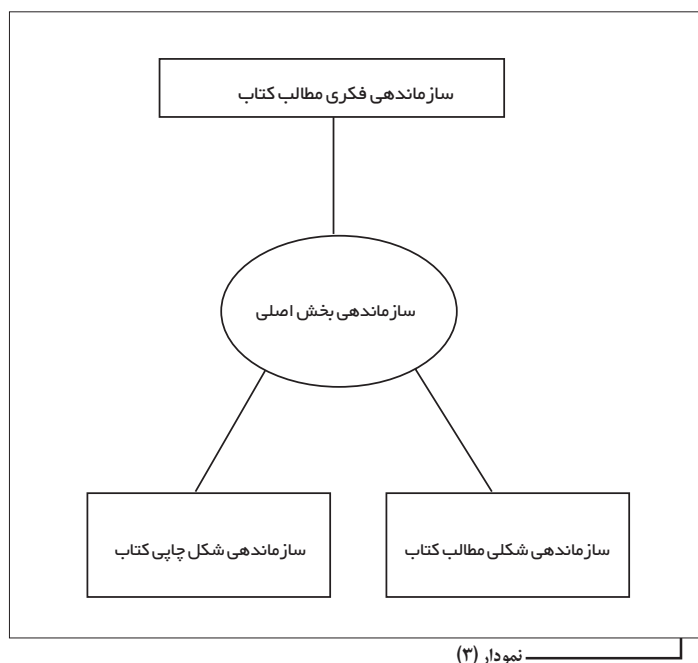
به نظر می‌رسد در دوره‌ی ابتدایی بر جذابیت‌های بصری و احساسی و در دوره‌های بالاتر بر جذابیت‌های فکری و کاربردی (مفید بودن) باید تأکید بیش‌تری ورزید. حتی گاهی می‌توان واحد یادگیری را با یک فعالیت جالب و چالش‌برانگیز (عملی یا نظری) آغاز کرد. نکته‌ی مهم: در بعضی کتاب‌ها - به ویژه کتاب‌های کمی قدیمی‌تر که در عصر تسلط دیدگاه رفتارگرایی تألیف شده‌اند و نیز کتاب‌های تجاری - در بخش ورودی هدف‌های واحد یادگیری به طور صریح و حتی گاهی به صورت افعال رفتاری آورده شده‌اند. به نظر می‌رسد، این نحوه مطرح ساختن هدف‌ها، با رویکردهای جدید یاددهی - یادگیری سازگار نباشد. در نتیجه پیشنهاد می‌شود، همان‌طور که در عنوان این قسمت آمده است، بخش ورودی جلوه‌ای از هدف‌ها را در برداشته باشد و از ذکر صریح هدف خودداری شود تا از انفعالی شدن فرایند یادگیری جلوگیری به عمل آید.

۲ بخش اصلی

این بخش، رویکرد، هدف‌ها، روش‌ها، ملیت و هویت، ارزشیابی و اصول سازماندهی محتوا را در خود مستتر دارد. پس از بخش آغازین واحد درسی، نوبت به بخش اصلی می‌رسد که اسکلت اصلی کتاب را تشکیل می‌دهد و شایسته است، مؤلفان

تمامی همت خویش را صرف سازماندهی با کیفیت این بخش کنند. به نظر می‌رسد در این بخش سه نوع سازماندهی باید به طور هم‌زمان مورد توجه مؤلف باشد:

- ۱-۲. سازماندهی فکری مطالب کتاب؛
- ۲-۲. سازماندهی شکلی مطالب؛
- ۳-۲. سازماندهی شکل چاپی کتاب.

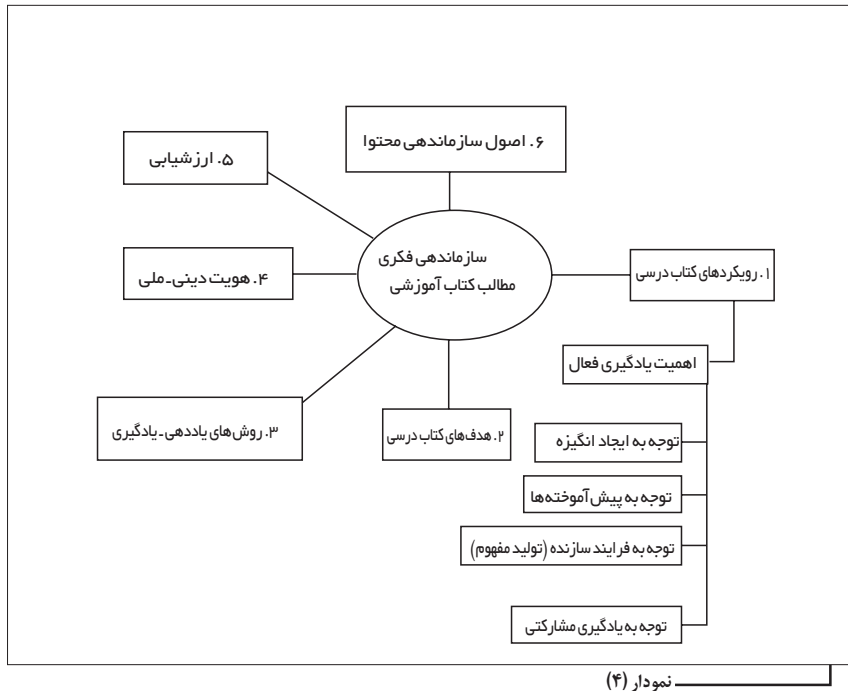

۱-۲. سازماندهی فکری مطالب کتاب

شاید بتوان مهم‌ترین وظیفه‌ی مؤلفان کتاب آموزشی را طراحی دقیق و همه‌جانبه‌ی سازمان فکری آن دانست. کتاب آموزشی باید فرزندآن برنامه‌ی آموزشی باشد که برایش تنظیم شده است. در نتیجه ضروری است، مؤلفان قبل از اقدام به تألیف کتاب آموزشی، برنامه‌ای برای تألیف آن که شامل رویکرد کتاب، هدف‌های کتاب، محتوای آموزشی، مفاهیم اصلی و روش ارائه‌ی محتوای کتاب باشد، آماده کنند و سپس براساس این برنامه، به سازماندهی مطالب کتاب آموزشی پردازند.

هنگام سازماندهی فکری مطالب کتاب آموزشی، ابعاد گوناگونی باید مورد توجه

نویسنده قرار گیرند. یکی از ملاک‌های کیفیت هر کتاب آموزشی، میزان و عمق توجه به این ابعاد است. در نمودار زیر، شش زمینه‌ی اصلی سازماندهی فکری مطالب کتاب آموزشی آمده‌اند:

نمودار (۴)

۱-۱-۲. رویکردها در کتاب درسی

مورد نظر در برنامه‌ی درسی مربوط باشد. همان‌طور که می‌دانید، در هر یک از رویکردهای یاددهی-یادگیری، نگاه به معلم، نگاه به دانش‌آموز، نگاه به موضوع یادگیری و نگاه به مواد آموزشی تا حدی متفاوت با دیگر رویکردها ترسیم شده‌اند. برای مثال، در برنامه‌ی درسی علوم تجربی، ضمن توجه هم‌زمان به رویکردهای چهارگانه‌ی انتقالی، اکتشافی، فرایندی و تعاملی، بر رویکرد

مهم‌ترین عنصر هر برنامه‌ی درسی که آن را از سایر برنامه‌های درسی متمایز می‌سازد و تحول در اندیشه‌ی سیاستگذاران و صاحب‌نظران تعلیم و تربیت در مواد آموزشی را به عرصه‌ی عمل در می‌آورد، رویکرد برنامه‌ی درسی است. کتاب درسی باید به گونه‌ای سازماندهی شود که برای مخاطبان آشنا با ادبیات رویکردهای آموزشی، به سهولت قابل انطباق با رویکرد

فرایندی تأکید بیش تری شده است. در چنین حالتی طبیعی است که این رویکرد در کتاب درسی، به صورت توجه به مهارت‌های فرایندی و گنجانیدن فعالیت‌هایی که با این رویکرد سازگار باشند، متجلی می‌شود.

نکته‌ی مهم: به نظر می‌رسد در زمان حاضر، با توجه به سیاست‌های کلی نظام آموزشی کشور و نیز اتفاق نظر صاحب نظران در مورد توجه به دانش‌آموز به عنوان عنصر فعال یادگیری، کتاب‌های آموزشی باید به این موضوع توجه فراوان داشته باشند. کتاب‌های آموزشی از این راه‌ها می‌توانند منعکس‌کننده‌ی این رویکرد باشند:

(الف) توجه به ایجاد انگیزه‌ی یادگیری
در یادگیرنده، قبل از شروع یادگیری (که در بخش ورودی به آن اشاره شد): این امر در سراسر واحد یادگیری نیز به صورت تحریک حس کنجکاوی، طرح سؤالات برانگیزنده، تشویق مخاطبان به درگیر شدن با فعالیت‌ها و... خودنمایی می‌کند.

(ب) توجه به پیش‌آموخته‌ها: لازم است

هر یادگیری جدید به یادگیری‌های پیشین مرتبط شود تا ارتباطات مفهومی (براساس دیدگاه ساخت‌گرایی) و معنادار شدن یادگیری محقق گردد. توجه به مفاهیم هر طبقه، توجه به واژگان پشتیبان و عنایت به ساختار منطقی

یادگیری مفهوم مورد نظر، این امر را میسر می‌سازد.

(ج) توجه به فعال بودن فرایند یادگیری:
مطالب کتاب آموزشی باید به گونه‌ای سازماندهی شوند که دانش‌آموز ضمن حرکت در مسیری هموار، به طور تدریجی با فرایند یادگیری درگیر شود و گام‌به‌گام در یک مارپیچ ارتقا یابنده، خود در تولید مفهوم مشارکت کند و سطح یادگیری خویش را ارتقا دهد. در چنین فرایندی ممکن است، مقداری از دانش به صورت انتقالی به فراگیر منتقل شود، و مقداری از طریق کشف، مقداری از طریق درگیر شدن در فعالیت‌های مبتنی بر مهارت‌های فرایندی، و مقداری از طریق تعامل با دیگران (به معنای گسترده) حاصل شود. در همه‌ی این مراحل، مهم‌ترین امر غلبه‌ی محوریت یادگیری فعال بر حجم یادگیری‌های انفعالی است.

در مورد کتاب‌های آموزشی که با هدف‌های خاص مثلاً در قالب کتاب کار،

یا کتاب دانش‌افزایی (منابع تحقیق دانش‌آموزی) یا کتاب تمرین تدوین می‌شوند، توجه به رویکردهای فوق با عنایت به نقش خاص کتاب در پشتیبانی از برنامه‌ی درسی مربوطه در نظام آموزشی، انجام می‌شود.

**شاید بتوان
مهم‌ترین وظیفه‌ی
مؤلفان کتاب
آموزشی را طراحی
دقیق و همه‌جانبه‌ی
سازمان فکری آن
دانست**

۲-۱-۱. هدف های کتاب درسی

کتاب آموزشی، در عین توجه به هدف های دانشی، باید زمینه های لازم را برای پرورش و توسعه ی هدف های مهارتی و نگرشی مورد نظر در برنامه ای که بر اساس آن تنظیم شده یا برنامه ی درسی مربوطه در نظام آموزشی، فراهم کند. یکی از مهم ترین مسؤولیت های مؤلفان، ایجاد تعادل در پرورش همه جانبه ی هدف های برنامه ی درسی است. کم نیستند کتاب هایی که در عرصه ی نظر قرار است به هدف های فراوانی توجه داشته باشند، اما در عمل دچار افراط و تفریط می شوند. همچنین، توجه به هدف های مشترک می باید مدنظر مؤلفان قرار گیرد. یکی از راه های دستیابی به تعادل در پرورش هدف های دانشی، مهارتی و

نگرشی به طور هم زمان، طراحی فعالیت های یادگیری است که در آن ها، از طریق به کارگیری مهارت ها، هدف های دانشی و نیز نگرشی محقق می شوند. به عبارت دیگر، لازم است که هدف های دانشی، مهارتی و نگرشی با دیدگاهی تلفیقی مورد عنایت قرار گیرند و در یک مجموعه ی منسجم و به هم پیوسته، به صورت محصول کاملاً طبیعی و غیرتصنعی فرایند یادگیری حاصل شوند.

نکته ی مهم ۱: همان طور که در بخش ورودی اشاره شده، اشاره ی صریح به هدف های آموزشی در کتاب می تواند، با رویکرد برنامه ی درسی در تناقض باشد. بنابراین بهتر است، به هدف ها به صورت تلویحی و با روش های غیرمستقیم اشاره شود.

نکته ۲: مطرح ساختن مطالب آموزشی به صورت خشک و بی روح است، مسلماً به کاهش کیفیت کتاب می‌انجامد. از این رو، مطالب کتاب آموزشی باید تا حد امکان با زندگی روزمره و محیط اجتماعی مرتبط باشند و با مسائل اجتماعی، روابط انسانی و زندگی فردی و اجتماعی همچون محیط زیست، انرژی، ارتباطات و... پیوند زده شوند.

این موارد، کتاب‌های کمک آموزشی می‌توانند نقش مؤثری در زمینه یادگیری ایفا کنند. بعضی از مهم‌ترین زمینه‌هایی که کتاب‌های آموزشی (به ویژه کتاب‌های کمک درسی) می‌توانند در آن‌ها مفید واقع شوند، عبارتند از:

الف) ارائه‌ی تمرینات مروری (کتاب‌های تمرین که به منظور تقویت آموخته‌های دانش‌آموزان تألیف می‌شوند - یادگیری جبرانی)؛

ب) ارائه‌ی فعالیت‌هایی با هدف تثبیت و تعمیق آموخته‌ها (کتاب‌های کار)؛

ج) ارائه‌ی متون و فعالیت‌هایی با هدف توسعه‌ی آموخته‌ها (کتاب‌های غنی‌سازی)؛

د) ارائه‌ی مطالب دانش‌افزایی با هدف فراهم ساختن امکان فعالیت‌های خارج از کلاس از نوع جمع‌آوری اطلاعات؛ (ه) ارائه‌ی آموختنی‌های مورد نیاز و علاقه‌ی مخاطبان را که کتاب‌های درسی رسمی به دلیل محدودیت زمان نتوانسته آن‌ها را پوشش دهند.

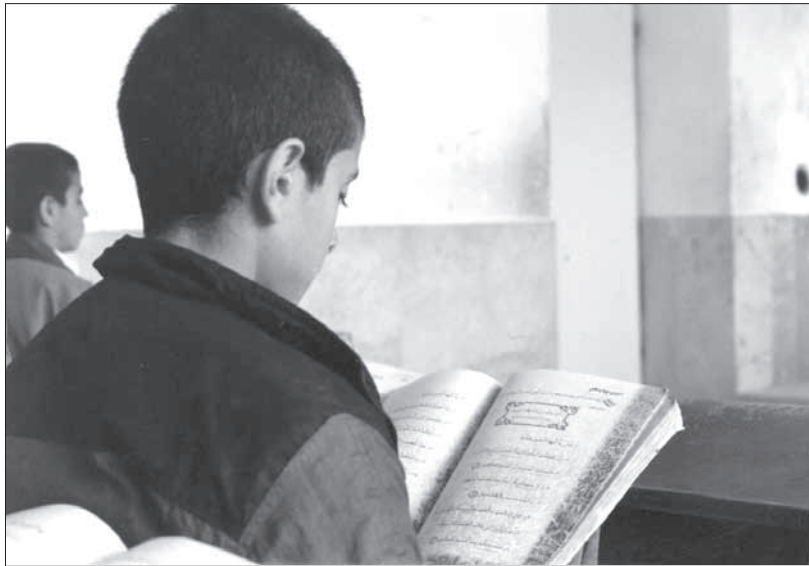
۲-۱-۳. روش‌های یاددهی - یادگیری
سازماندهی کتاب آموزشی می‌تواند به گونه‌ای انجام شود که اجرای الگوهای مناسب تدریس را در کلاس تسهیل کند. بدیهی است، بهترین روش‌های تدریس در کلاس درس، روش‌هایی هستند که به برانگیخته شدن هر چه بیش‌تر فراگیران منجر می‌شوند. همچنین، تنوع روش‌های تدریس می‌تواند از یکنواختی و کسالت‌آوری کلاس درس تا حد زیادی جلوگیری کند. مثلاً در بعضی از درس‌ها،

دانش‌آموزان به عنوان یک فعالیت خارج از کلاس باید به تحقیق و جمع‌آوری اطلاعات درباره‌ی یک موضوع پردازند. یا گاهی لازم است، فعالیت یا آزمایشی را انجام دهند و گزارش آن را به کلاس ارائه کنند. در تمامی

لازم است هر یادگیری جدید به یادگیری‌های پیشین مرتبط شود تا ارتباطات مفهومی (براساس دیدگاه ساخت‌گرایی) و معنادار شدن یادگیری محقق گردد

۲-۱-۴. هویت

دینی - ملی
یکی از مهم‌ترین کارکردهای نظام آموزش و پرورش، انتقال فرهنگ است. اگر کتاب‌های آموزشی تنها براساس موضوعات علمی

نکته‌ی مهم: خودباوری و ایجاد اعتماد به نفس در یک جامعه، بدون توجه به پیشینه‌ی آن امکانپذیر نیست. از این رو در ارتباط با موضوع فوق باید به طور عمیق، به گذشته‌ی پرافتخار و مملو از دانش، فناوری و توسعه‌ی ایرانیان مسلمان معتقد بود و جنبه‌های مناسب و دقیق این امر را در کتاب‌های آموزشی متجلی ساخت.

۲-۱-۵. ارزشیابی

ارزشیابی از آموخته‌های خود، چه در نگاه سنتی و چه در نگاه نوین، باید در کتاب آموزشی بروز و ظهور داشته باشد. البته نکته‌ی مهم این است که در نگاه سنتی، ارزشیابی عمدتاً به سنجش بروندهای یادگیری می‌پردازد، در حالی که در نگاه جدید، «ارزشیابی در خدمت یادگیری»

(دیسپلین‌ها) طراحی و سازماندهی شوند، عمدتاً جنبه‌ی بین‌المللی می‌یابند. این امر به ویژه در زمینه‌هایی مانند علوم و ریاضیات امر بسیار محتملی است. در این جا پرسش این است که در کتاب‌های آموزشی مثلاً کشور ما (یا هر کشور دیگر)، چه خصوصیتی باید موجود باشند که ایرانی بودن آن‌ها را مشخص سازند؟

بدیهی است در جای جای کتاب‌های آموزشی باید به فرهنگ این مرز و بوم به صورت مستقیم یا غیرمستقیم اشاره شود. این امر در انتخاب مثال‌ها، تصویرها، نمونه‌ها و حتی مباحث دیگری می‌تواند متجلی شود. کتاب خوب، کتابی است که به طور آشکار و نهان، انتقال فرهنگ اسلام و ایران را مورد عنایت قرار دهد.

قرار می‌گیرد. در کتاب آموزشی می‌توان کاری کرد که یادگیرنده به ارزشیابی از خود، در حین یادگیری بپردازد و پیشرفت خود را احساس کند.

وجود فعالیت‌هایی که ارزشیابی از آن‌ها باید به صورت توجه به فرایندها صورت گیرد، طرح پرسش‌های تفکر برانگیز، و اگرچه بحث برانگیز، و پیشنهادهای فعالیت‌هایی که به تعمیم و توسعه‌ی فرایند یادگیری در خارج از چارچوب آموزش فعلی مربوط می‌شوند، می‌توانند زمینه‌ساز تجلی جنبه‌های سازنده‌ی ارزشیابی در کتاب‌های آموزشی باشند.

۲-۱-۶. اصول سازماندهی محتوا

در تنظیم محتوای یک کتاب آموزشی، باید اصولی از جمله توالی، استمرار و تداوم، وسعت، و تعادل مورد عنایت قرار گیرند. گرچه این اصول از برنامه‌ی تنظیم شده برای کتاب نشأت می‌گیرند و فرض بر این است که در تنظیم برنامه به آن‌ها

به طور کامل توجه شده است، اما هنگام تألیف کتاب آموزشی نیز باید به گونه‌ی جدی رعایت شوند.

■ توالی به معنای ایجاد و نظم منطقی در سازماندهی محتوا، همچون رعایت تنظیم

مفاهیم و مهارت‌ها براساس ساده به مشکل، و با توجه به پیش‌نیازها تنظیم از جزء به کل (و در صورت لزوم از کل به جزء براساس دیدگاه روان‌شناختی مربوط) و نظم کروئولوژیکی وقایع است. همچنین، رعایت ساختار دانش در این اصل متجلی می‌شود.

■ وسعت به معنی شمول محتوا و پوشش دادن به ابعاد گوناگونی است که درباره‌ی موضوع کتاب مطرح هستند و به پوشش دادن کامل به محتوای آموزشی موردنظر منجر می‌شوند.

■ تعادل به معنی وزن‌دهی مناسب به هدف‌های گوناگون موردنظر در کتاب آموزشی است. برای مثال، اگر بخشی از محتوای آموزشی کتاب بنا به دلایلی اهمیت بیش‌تری برخوردار است، باید هنگام پردازش کتاب، به آن حجم بیش‌تری اختصاص داده شود. همچنین، رعایت تعادل بین هدف‌های دانشی و هدف‌های مهارتی - در صورتی که برای کتاب هدف‌های مهارتی در نظر گرفته شده است - بسیار اهمیت دارد.

■ استمرار و تداوم: در کتاب‌هایی که به عنوان مجموعه تولید می‌شوند، توجه به ارتباط طولی بین بخش‌های گوناگون یک کتاب گوناگون و نیز ارتباط افقی (عرضی) با کتاب‌های دیگر، از

در کتاب آموزشی
می‌توان کاری کرد که
یادگیرنده به ارزشیابی
از خود، در حین
یادگیری بپردازد و
پیشرفت خود را
احساس کند

- انتخاب برای یاددهنده و یادگیرنده)؛
- ایجاد فضای غنی، برای کسانی که می‌خواهند یادگیری خود را توسعه دهند؛
- استفاده‌ی هم‌زمان از رسانه‌های گوناگون (عکس، تصویر، نمودار، متن، جدول، ...) برای پردازش یک مفهوم؛
- توجه به تناسب بین حجم اختصاص یافته به آموزش یک مفهوم و اهمیت آن مفهوم در کل محتوای کتاب؛
- توجه به تناسب فعالیت‌های یاددهی - یادگیری موجود در کتاب با توان مخاطبان؛
- توجه به برانگیزنده بودن و جذابیت محتوا و نحوه‌ی پردازش آن؛
- ایجاد هماهنگی بین بخش‌های گوناگون کتاب (هماهنگی در سبک نگارش و سازماندهی محتوا)؛
- ایجاد عناصر مشترک در سازماندهی

اهمیت برخوردار است. این ارتباط می‌تواند به شکل مفهومی و محتوایی و یا حداقل به شکل رعایت یونیفرم (شکل واحد) در سازماندهی محتوا یا آماده‌سازی هنری کتاب صورت پذیرد.

۲-۲. سازماندهی شکلی مطالب کتاب

- در سازماندهی شکلی مطالب کتاب، مهم‌ترین نکاتی که باید مورد توجه قرار گیرند، عبارتند از:
- فصل‌بندی مناسب محتوای کتاب با توجه به سن مخاطبان، سطح یادگیری ایشان و اقتضائات موضوع علمی کتاب؛
- تنوع در طراحی فعالیت‌های یادگیری - یادگیری؛
- طراحی فعالیت‌های موازی (ایجاد حق

سازماندهی قوی محتوا، به دلیل ضعف پردازش هنری از تأثیرگذاری مناسب برخوردار نشده‌اند.

عناصری که در این قسمت لازم است مورد عنایت ویژه قرار گیرند، عبارتند از:

۱. استفاده از عکس‌های مناسب و با کیفیت؛
۲. حضور چشمگیر یادگیرنده و تصویرهای او در کتاب درسی؛
۳. ایرانی بودن تصویرها؛
۴. استفاده از تصویرها، رسامی‌ها، نقاشی‌ها و کارتون‌های مناسب؛

۵. اعمال سلیقه در انتخاب فونت؛

۶. لی آت جذاب؛

۷. خلق لوگوهای مناسب برای فعالیت‌ها، سرصفحه‌ها و دیگر عناصر کتاب آموزشی با توجه به سن مخاطب و موضوع یادگیری؛

۸. هماهنگی در مدیریت هنری کتاب‌ها به طور طولی، در صورتی که کتاب در قالب یک مجموعه عرضه می‌شود.

بدیهی است در مورد هر یک از نکات فوق، معیارهای فراوانی وجود دارند که باید به طور تخصصی به آن‌ها پرداخته شود. مثلاً در مورد ویژگی‌های تصویرهای آموزشی، تاکنون در کتاب‌ها و پایان‌نامه‌های گوناگون اصول فراوانی ذکر شده‌اند.

شکلی مطالب کتاب همچون سرصفحه، علائم اختصاری، فعالیت‌هایی با عنوان‌های معین و غیره؛

■ توجه به زبان کتاب و گویش مناسب آن در ارتباط با سن مخاطب و موضوع کتاب.

۲-۳. سازماندهی شکل چاپی کتاب (صفحه‌آرایی)

در انجام این بخش از کار، هماهنگی بین مؤلف و مدیر هنری کتاب ضروری است. به کارگیری قطع مناسب، فونت زیبا و مناسب، تصویرهای مناسب، و صفحه‌آرایی مؤثر، در کیفیت کتاب تا حد زیادی مؤثر است. بسا کتاب‌هایی که با وجود استحکام محتوایی و

بخش پایانی

بخش پایانی یک واحد یادگیری، سه نقش را به طور عمده ایفا می کند:

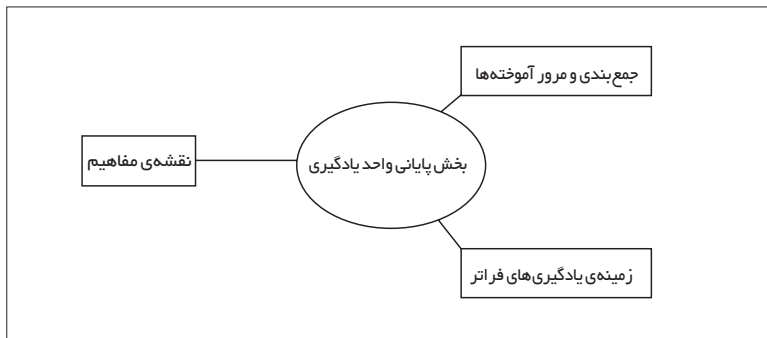
الف) جمع بندی و مرور آموخته های واحد یادگیری؛

ب) مرتبط ساختن آموخته های آن واحد با یکدیگر و با آموخته های پیشین (توجه به نقشه ی مفاهیم)؛

ج) فراهم ساختن دریچه ای به سوی یادگیری های فراتر.

تکمیل می شود، یا نمودارهایی که توسط او به وجود می آید، می تواند فعالیت های مناسبی در این زمینه به حساب آید.

همچنین، گرچه در کتاب ها و برنامه های آموزشی در کشور ما چندان رایج نیست، اما ترسیم نقشه های مفهومی به یادگیری معنادار و ساخت گرایشی در آموزش، مدد فراوان می رساند. این امر به ویژه از سال های پایانی دوره ی ابتدایی به بالا کاملاً امکان پذیر است.

نمودار (۵)

بدیهی است، در این بخش نیز باید اصول یادگیری فعال و پرهیز از تحمیل کلیشه ها، مدنظر مؤلفان قرار گیرد. از این رو بسیار مهم است که حتی در جمع بندی و مرور آموخته ها، نقش اساسی بر عهده ی یادگیرنده باشد. مثلاً طراحی جدولی که به وسیله ی یادگیرنده

در ضمن باید توجه داشت که فراگیرنده در پایان یک واحد یادگیری باید به این نتیجه برسد که هر یادگیری، می تواند زمینه ی یادگیری های بیش تری را فراهم کند و از این لحاظ، کتاب آموزشی باید نقشی صریح و مؤثر را ایفا نماید.

زیرنویس

1. Lesson
2. Chapter
3. Unit
4. Meaningful Learning
5. Constructivism
6. Cognitive Development
7. Meta - cognitive Development
8. Relevance

بجاست کتاب کمک‌درسی را نوعی خاصی از کتاب آموزشی معرفی کنیم که بیش تر به برنامه درسی یکسال و یک دوره‌ی تحصیلی می‌پردازد. مرتضی خلخالی، کارشناس آموزشی

بازار کتاب‌های آموزشی، بی‌انضباطی یا کاستی

(قسمت دوم)

راهبردهای کیفیت بخشی

محمود معافی

اشاره

در قسمت اول این مقاله، خوانندگان با دلایل اجرای «طرح سامان بخشی کتاب‌های آموزشی» و گام‌های اساسی در تولید یک کتاب یا مجموعه کتاب‌های آموزشی آشنا شدند. در این قسمت به نکات ضروری در خصوص کیفیت بخشی به کتاب‌های آموزشی (ساختار)، می‌پردازیم.

۱. ملاحظات کیفیت بخشی به قسمت مقدماتی کتاب آموزشی قسمت مقدماتی شامل طرح ظاهری و فیزیکی کتاب، شناسنامه، فهرست، پیش‌گفتار و مقدمه‌ی آن است.

۱-۱. ویژگی‌های ظاهری و فیزیکی: مخاطب در اولین برخورد با شکل ظاهری کتاب مواجه می‌شود. «شکل» همانند پنجره‌ای است که مخاطب را به دنیای کتاب و محتوای آن وارد می‌کند [۱]. جذابیت ظاهری، تنوع رنگ‌ها، رسایی طرح، ایجاز، استحکام کتاب با توجه به میزان مصرف، و قطع مناسب با توجه به ویژگی مخاطب موجب ارتقای کیفیت ظاهری و فیزیکی کتاب می‌شود.

شایسته است، طراح و نقاش و گرافیست کتاب، پس از آگاهی از محتوای کتاب از طریق گفت‌وگو با مؤلف، نسبت به طراحی روی جلد و گزینش رنگ‌ها اقدام کنند.

۲-۱. شناسنامه‌ی

کتاب: نام کتاب، نویسنده، ناشر، تاریخ نشر، نوبت چاپ، شابک، قیمت، شمارگان، شماره‌ی ثبت در کتابخانه‌ی ملی، گروه سنی مخاطب، موضوع کتاب و کلیدواژه‌ها را شامل می‌شود.

شناسنامه کتاب مخاطب را قادر می‌سازد که با یک نگاه اجمالی درباره‌ی انتخاب یا رد کتاب تصمیم بگیرد [۲].

۳-۱. فهرست کتاب: این فهرست، علاوه بر سهولت در مراجعه به قسمت‌های گوناگون کتاب، امکان مطالعه‌ی سریع موضوعات کتاب و آگاهی از سازمان‌بندی آن را فراهم می‌کند. خواننده با نگاهی

سریع می‌تواند، از ارتباط مطالب با یکدیگر آگاهی یابد. ارائه‌ی فهرست در پایان کتاب، غالباً به گنجی خواننده می‌انجامد و طبعاً از ارزش کتاب می‌کاهد.

۴-۱. پیش‌گفتار: متن خلاصه‌ای است که با هدف ایجاد انگیزش در مخاطب و بیان

اطلاق عنوان آموزشی و کمک درسی به یک کتاب، اساساً به خاطر نقش آن در تکمیل هدف‌های برنامه‌ی درسی، تقویت یادگیری، ارتقای مهارت‌های روشی و عملی، و یا دانش‌افزایی مخاطبان است

و به قصه‌های هیجان‌انگیز گوش کنیم! فکر می‌کنی این جا را دوست داشته باشی؟»
 دختر دیگر فقط با یک جمله‌ی کوتاه جواب داد: «کتاب‌ها را بخوان.»
 دو دختر به حرف زدن ادامه دادند و آموزگاری که ناظر آن‌ها بود به خوبی متوجه توانایی‌های متفاوت بالقوه زبانی در کودکان کم‌سال شد.
 در چند سال اخیر، تحقیقات انجام گرفته روی هنرهای زبانی و رشد سواد، بسیار افزایش یافته است و... [۳].

مثال ۲

افلاطون می‌گوید: «بهتر است نادان بمانیم و ناآموخته‌نمانیم؛ زیرا نادانی ما سرچشمه‌ی شوربختی ماست. بدین سان، وی بزرگ‌ترین خدمت‌ها را به خدمت‌دانی برمی‌شمرد... [۴].»

استفاده از پیش‌گفتارهای ثقیل و نامناسب و با بهره‌گیری از زبانی که با

ویژگی‌های مخاطب سازگاری چندانی ندارد، به لحاظ روانی از انگیزه‌ی خواننده در مطالعه یک اثر می‌کاهد.
 ۱-۵. مقدمه:

توسط نویسنده و یا نویسندگان به رشته‌ی تحریر درمی‌آید، و در آن انگیزه‌ی تألیف کتاب و یا

اهمیت اثر توسط ناشر، یا یک متخصص صاحب‌نام و در مواردی مترجم کتاب نوشته می‌شود. پیش‌گفتار بهتر است که با جمله‌هایی برانگیزنده آغاز شود. به دو مثال از پیش‌گفتارهای برانگیزنده توجه کنید:

مثال ۱

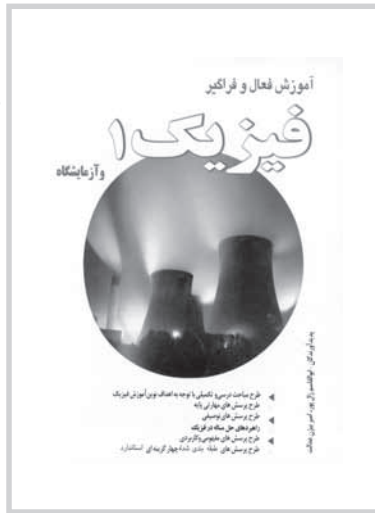
دو دختر پنج ساله که در کلاس آموزش خواندن، نوشتن و شنیدن کودکان در استان با یکدیگر آشنا شده بودند، با هم حرف می‌زدند. یکی از آن‌ها به دیگری گفت: «این جا ما می‌توانیم داستان بنویسیم، کتاب بخوانیم

شیوه‌های نوشتاری ساده و قابل فهم، میل و عادت به خواندن را در افراد تقویت می‌کند و به پرورش خواسته‌ها و سلیقه‌های مخاطبان کمک می‌کند

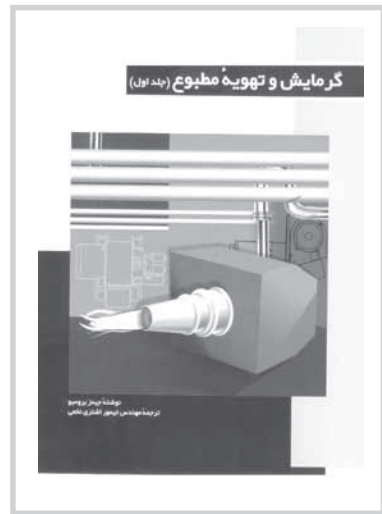
ساختار محتوای آن برای مخاطبان تشریح می شود. در صورتی که مخاطبان کودکان کم سن و سال و یا نوجوانان باشند، از طریق یک تصویر و یا عبارتی موجز در ابتدای موضوع اصلی، می توان به ایجاد انگیزه در مخاطب کمک کرد و نیازی به مقدمه نیست. مقدار مقدمه کتاب بستگی به حجم کتاب دارد، اما بهتر است که از دو صفحه تجاوز نکند.

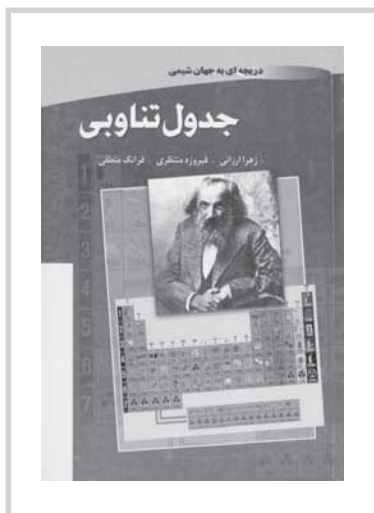
۲. ملاحظات کیفیت بخشی به قسمت اصلی (یا میانی) کتاب آموزشی قسمت اصلی کتاب که با رعایت ملاحظاتی چون اعتبار علمی و آموزشی، سازماندهی منطقی، اعتبار ارتباطاتی و معنایی و اعتبار هنری تدوین می شود، معمولاً شامل هدف های آموزشی، شرح اصطلاحات، واحدهای یادگیری،

تصویرها، خلاصه ی فصل ها و آزمون های پایانی است. البته این اجرا در کتاب های متفاوت ثابت نیست و بستگی به موضوع و نوع کتاب آموزشی دارد.

۱-۲. اعتبار علمی و آموزشی: اعتبار علمی به درستی مطالب، به روز بودن آن و انطباق با یافته های جدید علمی اشاره دارد. انتظار این است که هر کتاب جدید، حرف های تازه و نویی را مطرح کند. علم نو معمولاً ابتدا در کتاب های آموزشی نشر می یابد و سپس وارد کتاب های درسی می شود. مقصود از علم نو، یافته های جدید در حوزه های علوم تجربی، علوم انسانی، فناوری، و یافته های کاربردی و تربیتی است. برخی از نویسندگان جوان به دلیل کمی اطلاعات یا مهارت، و یا دسترسی نداشتن به منابع جدید، از توان علمی لازم برای نوشتن کتاب مفید

برخوردار نیستند. این معضل به ویژه در مورد نویسندگانی که در رشته‌ی دیگری غیر از حوزه‌ی تخصصی خود وارد شده‌اند، چشمگیرتر است. به همین علت توصیه می‌شود، این گروه از نویسندگان کتاب خود را به منظور افزایش اعتبار علمی قبل از چاپ در اختیار کارشناسان و یا متخصصان مربوطه قرار دهند. این اقدام به افزایش اعتبار علمی کتاب کمک خواهد کرد. گاه دیده شده است، به دلیل بی‌علاقگی ناشر یا مؤلف به صرف کمی هزینه و بررسی نشدن کتاب توسط معدودی از افراد خیره، کتاب آموزشی با غلط‌های علمی وارد بازار شده است. راستش، خود من هم اوایل وقتی مقاله‌ای می‌نوشتم، خیلی دوست نداشتم که دیگری در نوشته‌هایم دست ببرد. اما خیلی زود متوجه شدم، اصلاحات دیگران به زیبایی

و استحکام کار من کمک فراوانی می‌کند. نویسنده‌ای که فکرش فقط روی تولید و خلق یک موضوع مکتوب متمرکز است، به طور طبیعی نمی‌تواند همه‌ی جوانب کار را ببیند. خوب است قبول کنیم که عده‌ای داناتر از عده‌ی دیگری هستند.

اعتبار آموزشی به ارتباط موضوع با هدف‌های کلی نظام آموزشی^۱، هدف‌های دوره‌های تحصیلی^۲، هدف‌های برنامه‌های درسی^۳، هدف‌های جزئی^۴، ملاحظات تربیتی و انطباق آن با نیازهای مخاطب بستگی دارد. مخاطب ممکن است کودک، نوجوان، دانش‌آموز دبیرستانی، عموم مردم، زنان، دانشجو-معلم، معلمان، کارشناسان، کارگران، تکنسین‌ها و یا قشر خاصی از جامعه باشد. مخاطب‌شناسی تنها شامل شناخت علاقه‌ها و نیازهای مخاطب نمی‌شود. تفاوت‌های جنسیتی، سطح سنی، مرحله‌ی رشد، حجم واژگان، و دانسته‌های قبلی از دیگر ملاحظات هستند که لازم است، مورد توجه مؤلف قرار گیرند. اساساً علاوه بر مؤلف، تصویرگر، و عکاسی نیز نیازمند شناخت علاقه‌ها و نیازهای مخاطبان هستند. استفاده از رهیافت‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی درخصوص توانایی‌های ذهنی و ادراکی دانش‌آموزان، اصول یادگیری، و نظرات متخصصان ارتباطات رسانه‌ای و تصویری، از دیگر راهبردهای مخاطب‌شناسی اند [۵].

اطلاق عنوان آموزشی و کمک درسی به یک کتاب، اساساً به خاطر نقش آن در

تکمیل هدف‌های برنامه‌ی درسی، تقویت یادگیری، ارتقای مهارت‌های روشی و عملی، و یادداشت‌افزایی مخاطبان است. گاهی به دلیل تغییر شرایط جامعه، برخی از موضوعات کتاب ممکن است که فاقد اعتبار اجتماعی باشد. برای مثال، نگارنده در بررسی یک کتاب انشا مشاهده کرد، ناشر عیناً کتابی را که قبل از انقلاب چاپ شده بود، بدون هیچ‌گونه تغییری دوباره به چاپ رسانده و وارد بازار کرده است. در این کتاب عنوان‌هایی همچون: چگونه به علیاحضرت... نامه بنویسیم! طرز نوشتن نامه به نخست‌وزیر محترم جناب آقای...! مشاهده می‌شود. گویا ناشر پس از اولین چاپ کتاب در سال ۱۳۵۴، به ناگهان در اثر مصرف دارویی به خواب چند ساله فرو رفته است و به یکباره در سال ۱۳۷۴، با فریاد کسی و یا مشتری از خواب بیدار شده است که چه نشسته‌ای، کتاب شما عجب بازاری پیدا کرده است، دست به کار شو. ناشر بنده‌ی خدا هم که در این مدت کوتاه (۲۰ سال) فرصت اصلاح کتاب را نداشته است! کتاب را بدون هیچ بررسی، برای بار دوم به چاپ سپرده است. خنده‌آور نیست؟ این نمونه‌ای از بی‌انضباطی است. (خدا را خوش نمی‌آید. آبروی مردم را حفظ کنیم.)

۲-۲. سازماندهی منطقی: سازماندهی محتوا را در دو سطح می‌توان بررسی کرد: ذهنیت سازمان منطقی بین واحدهای یادگیری که به ارتباط منطقی،

ساخت‌گرایی و پیوستگی محتوایی کتاب و اجزای آن اشاره می‌کند. سطح بعدی، سازمان منطقی یک واحد یادگیری است. سازمان منطقی به ارتباط تقدم و تأخر منطقی اجزا با یکدیگر اشاره دارد. معمولاً، هر واحد یادگیری باید یادگیری واحد بعدی را تسهیل کند (البته در واحدهایی که به شیوه‌ی مدولار یا پیمانانه‌ای نوشته می‌شود، رعایت این شرط لازم نیست). در برخی از کتاب‌های آموزشی، بیان گذشته‌ی یک موضوع یا پدیده و یا توضیح اصطلاحات کلیدی و فنی، به ویژه در کتاب‌های کاربردی، مقدم بر سایر موضوعات است. توجه به دو اصل ساخت‌گرایی منطقی و یکپارچگی، موجب استحکام سازماندهی محتوای کتاب می‌شود.

ساخت‌گرایی، الگویی را که یادگیری براساس آن شکل می‌گیرد، ترسیم می‌کند.

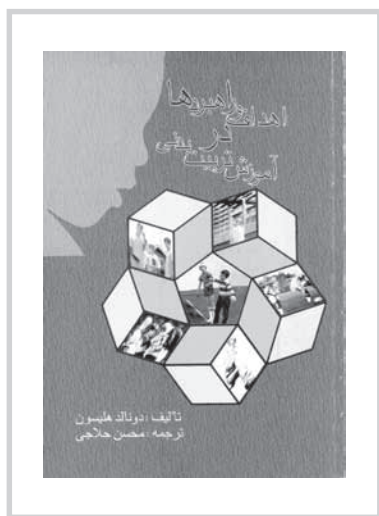
سازمان منطقی یک واحد یادگیری است. هر واحد یادگیری، از عنوان، عبارت‌های مقدماتی، متن اصلی، تصویرها و شکل‌ها، عبارت‌های پایانی، و فعالیت‌های تکمیلی تشکیل می‌شود. عبارت‌های مقدماتی ممکن است از یک جمله‌ی انگیزشی، از جمله‌ی مدخل که ورود به موضوع را تسهیل می‌کند، و یا از یک جمله‌ی رابط (جمله‌ای که موضوع جدید را به بحث‌های قبلی ربط می‌دهد) تشکیل شده باشد. [۷]. سازمان متن اصلی هر واحد یادگیری ممکن است به صورت قیاسی یا استقرایی و یا هر دو تنظیم شود. به‌طور کلی، عبارت‌های هر متن ممکن است از کل به جزء، یا از جزء به کل تنظیم شده باشد. بهره‌گیری از هر کدام از این شیوه‌ها بستگی به موضوع و ذهنیت نویسنده دارد توجه به جنبه‌های گوناگون

ادراک و فهم، دریافتی انفعالی نیست، بلکه فرایندی از عمل و رفتار است. رعایت پیوستگی محتوایی کتاب برای هر مخاطبی، هر چند کم سن و سال، کاملاً روشن است و هدفداری کتاب را نشان می‌دهد. هدف‌های نتایجی هستند که فراگیران پس از طی فرایند یادگیری بدان‌ها دست می‌یابند. یکپارچگی شناخت، گرایش و عمل، سه رکن یادگیری هستند. پس اگر ساختاری یکپارچگی پیدا نکند، یادگیری مؤثر هم رخ نمی‌دهد.

تلفیقی از مهارت‌های تفکر، دانش، راهبردهای یادگیری، تقدم و تأخر منطقی موضوعات، بسط منطقی، حرکت از جزء به کل و توجه به تقویت هوش چندگانه در ارائه و سازمان محتوا می‌تواند، به افزایش یکپارچگی در کتاب کمک کند [۶].

سطح بعدی همان‌گونه که اشاره شد،

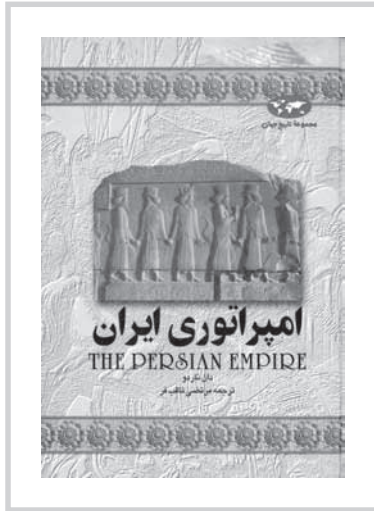

یک پدیده و بررسی ابعاد آن موجب می شود که موضوع به طور عمیق تری مورد بررسی قرار گیرد [۸]. رعایت دو اصل ساخت گرابی منطقی و یکپارچگی در سازمان هر واحد یادگیری، نظیر سازمان کل محتوا، لازم الاجراست.

۲-۳. اعتبار ارتباطی و معنایی: منظور از ارتباط، فرایندی است که به منظور ارسال و دریافت پیام بین پیام دهنده و پیام گیرنده برقرار می شود. در این فرایند، پیام دهنده، نویسنده، نقاش یا طراح است، پیام، نوشته ها و تصویرها هستند و پیام گیرنده، مخاطب است. نویسنده می کوشد که از طریق پیام با مخاطب خود یا خواننده، به نحوی معنی دار ارتباط برقرار کند. برای برقراری ارتباط مؤثر و معنی دار، مؤلف ناچار از ایجاد انگیزه در مخاطب، انتقال پیام به شیوه ای رسا و فصیح، استفاده از رسانه های تصویری، و نیز درگیر کردن مخاطب به لحاظ شناختی، مهارتی و یا احساسی است. نامفهوم بودن پیام های نوشتاری و تصویری، دشواری پیام، ناتوانی در شناخت مخاطب، و ناآشنایی با اصول نفوذ در مخاطب، از جمله عوامل مخل در این الگوی ارتباطی هستند.

نامفهوم بودن پیام نوشتاری ممکن است ناشی از ضعف دانش پایه ای نویسنده، ناتوانی او در ساده سازی مفاهیم، و ابهام در جملات از نظر معنایی و دستوری است [۹].

زبان کتاب لازم است که با سطح فهم مخاطب متناسب باشد و نباید آن قدر

سنگین انتخاب شود که تنها عده ی بسیار کمی قادر به درک آن باشند. گاه مشاهده شده است، کتابی که به زغم خواننده برای نوجوان نوشته شده است، از نظر گروه بررسی کننده برای بزرگسالان مناسب بوده است.

خواندن نمونه ی اولیه کتاب توسط تعدادی از مخاطبان و گرفتن بازخورد از آنان به منظور متناسب سازی زبان کتاب با فهم خواننده، کاری مفید و راهگشا است. همواره این خطر وجود دارد که استفاده از واژگان نامناسب و دشوار که در خزانه ی لغات مخاطب وجود ندارد، ارتباط با یادگیرنده را با مانع جدی روبه رو سازد.

مؤلف لازم است اطمینان حاصل کند که درک واژگان و عبارات های به کار گرفته شده توسط وی، برای مخاطب قابل فهم است.

از سوی دیگر، هر دانشی زبان مخصوص به خود را طلب می کند. برای

ترجمه شده بیش تر مشاهده می شود. بهتر است که این عبارت ها را قبل از ویرایش ابتدا کمی بلندتر برای خود بخوانیم و بعد آن را ویرایش کنیم. در مواردی، اعراب گذاری برای کلمه ی دشوار، به درک بهتر آن کلمه کمک می کند.

از دیگر نکاتی که در انتقال پیام نوشتاری باید بدان توجه کرد، استفاده از رسم الخط مورد قبول وزارت آموزش و پرورش است. استفاده از رسم الخط غیر رایج این عیب را دارد که مخاطب نمی تواند، در همان برخورد اول معنی کلمات را درک کند؛ زیرا خواننده ابتدا باید خود را با کلمات سازگار کند و سپس به درک معانی بپردازد [۱۰].

تصویر که بخش دیگری از ساختار محتوای کتاب آموزشی است، زبان گویای متن محسوب می شود. استفاده از تصویر، نمودار و نقشه، عمدتاً با هدف شناخت بهتر موضوع صورت می گیرد. در گزینش تصویرها، شناخت دقیق موضوع و زمینه ی فرهنگ بومی، اندازه ی منطقی، وضوح، درک راحت تر موضوع، قرار دادن تصویر در محل واقعی، رعایت اصول زیباشناسی ضروری است [۱۱].

۴-۲. اعتبار هنری: اعتبار هنری به ملاحظاتی اشاره دارد که در تصویرگری، طراحی، نقاشی، صفحه آرایی و انتخاب حروف مطرح هستند. صفحه آرایی مجموعه عملکردهایی است که به ایجاد انگیزه ی بیش تر در مخاطبان منجر می شود. در

مثال، استفاده از سبک احساسی برای کتاب علمی مناسب نیست و یا یک کتاب دینی ناچار از به کارگیری سبک یا سبک های ویژه ای است که در متون مذهبی به کار گرفته می شوند. شیوه های نوشتاری ساده و قابل فهم، میل و عادت به خواندن را در افراد تقویت می کند و به پرورش خواسته ها و سلیقه های مخاطبان کمک می کند. زیبایی، روانی و سادگی کلام باعث درک سریع مطلب را سبب می شود.

بسیاری از کتاب های بررسی شده توسط نگارنده که در جشنواره های رشد شرکت کرده بودند، خالی از اشکالات ویرایشی نبوده اند. نشانه گذاری های به جا، کمک زیادی به درک معنایی عبارت ها می کند. در صامت خوانی کتاب، حتی ویرایشگران متبحر نیز چندان موفق نیستند. این امر به ویژه در عبارت های طولانی و یا

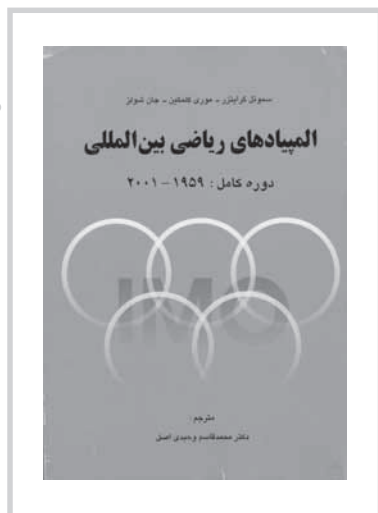

صفحه‌آرایی، برای جلب نظر دانش‌آموزان، اولیا و مربیان، و جذاب ساختن کتاب برای آن‌ها، متناسب با سن مخاطب، فاصله‌ی کلمات و سطرها، توجه به عناصر اساسی بصری (خط، رنگ و شکل)، انتخاب تصویرها مناسب، و توزیع متوازن تصویرها در کتاب مورد توجه قرار می‌گیرد. به‌طور خلاصه، ناشر، مؤلف، طراح، نقاش، گرافست و کارشناسان، در ارتباطی معنادار، دست به دست یکدیگر می‌دهند تا اثری بدیع خلق کنند [۱۲].

۳. ملاحظات کیفیت بخشی به

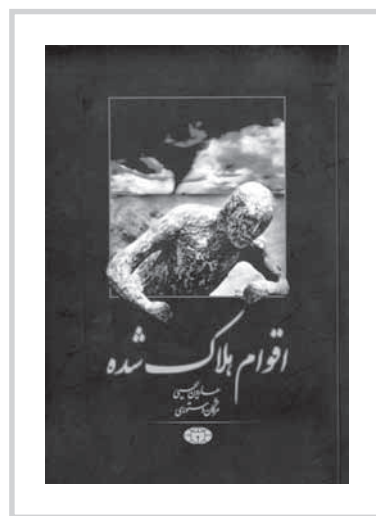
قسمت پایانی کتاب آموزشی

قسمت پایانی کتاب آموزشی معمولاً شامل جمع‌بندی، خودآزمون‌های پایانی، منابع و مآخذ، واژه‌نامه‌ها و در صورت امکان، برگه‌ی نظرخواهی از مخاطب

است. برگه‌ی نظرخواهی از طریق پست به آدرس ناشر ارسال می‌شود. با توجه به مخاطب و نوع کتاب ممکن است که اجزای بخش پایانی کتاب شامل همه‌ی این موارد نباشند. مثلاً، برای کودکان پیش‌دبستانی و یا برخی از کتاب‌ها، این اجزای کمی تغییر می‌کند.

مؤلفان بهتر است که در انتهای کتاب، از موضوعات مطرح شده یک جمع‌بندی کلی ارائه کنند. برخی از کتاب‌ها، به‌ویژه کتاب‌های فنی و کاربردی، دارای لغات و اصطلاحات خاص خود هستند که لازم است، بسیاری از آن‌ها را به صورت اصلی در انتهای کتاب بیاوریم. خواننده با مراجعه به واژه‌نامه به راحتی می‌تواند، به معانی معادل آن لغات و یا اصطلاحات در زبان انگلیسی مراجعه کند.

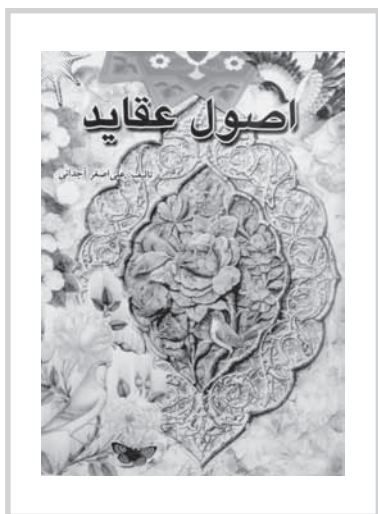
زیر نویس

1. Goals
2. Aims
3. Educational objectives
4. Specific objectives

منابع

۱. غلامپور، سهراب. «ویژگی های کتاب های آموزشی». رشد جوانه‌ی شماره‌ی ۴. سال انتشار: ۱۳۸۱. دفتر انتشارات کمک آموزشی.
۲. معتمدراد، محمدحسین. انتخاب «کتاب آموزشی برای دوره ابتدایی». رشد جوانه‌ی شماره‌ی ۷. سال انتشار: ۱۳۸۳. دفتر انتشارات کمک آموزشی.
۳. گریوز و گارگیلو واسلاودار (۱۳۷۸). آموزش سواد. ترجمه‌ی بهجت نجفی. انتشارات پیک بهار.
۴. درویل، لئونورام تی (۱۳۶۴). کاربرد روان‌شناسی در تدریس. ترجمه‌ی ایرج وصال. انتشارات جهاد دانشگاهی.
۵. نادری، ناصر. «مخاطب‌شناسی و پدیدآورندگان کتاب های آموزشی». رشد جوانه‌ی شماره‌ی ۵. سال انتشار: ۱۳۸۳. دفتر انتشارات کمک آموزشی.

۶. نوری، علأ. «توسعه‌ی سواد خواندن، رسالت کتاب‌های آموزشی». رشد جوانه‌ی شماره‌ی ۸. سال انتشار: ۱۳۸۳. دفتر انتشارات کمک آموزشی.
۷. کارگاه تألیف کتاب درسی، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، ۱۳۷۶.
۸. لوی، الف (۱۳۶۲). برنامه‌ریزی درسی مدارس. ترجمه‌ی فریده مشایخ. دفتر امور کمک آموزشی و کتابخانه‌ها.
۹. صفوی، امان‌الله (۱۳۷۰). کلیات روش‌ها و فنون تدریس. انتشارات معاصر. ص ۳۴۱.
۱۰. رجب‌زاده، شهرام. «ادبیات در معنای خلاق آن هنر است»، رشد جوانه‌ی شماره ۴. سال انتشار: ۱۳۸۱. دفتر انتشارات کمک آموزشی.
۱۱. رون، سید امیر. «اصول و معیارهای زیباشناسی تصویرهای آموزشی». رشد جوانه‌ی شماره‌ی ۵ و ۶. سال انتشار: ۱۳۸۳. دفتر انتشارات کمک آموزشی.
۱۲. معتمدراد، محمدحسین. «انتخاب کتاب‌های آموزشی برای دوره‌ی ابتدایی». رشد جوانه‌ی شماره ۷. سال انتشار: ۱۳۸۳. دفتر انتشارات کمک آموزشی.

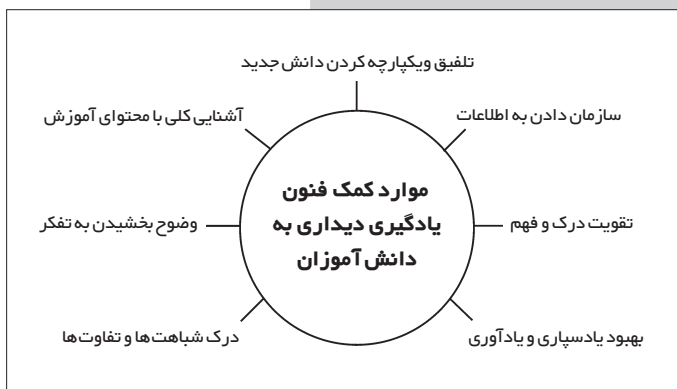
سازمان دهنده‌های غیرکلامی (فنون یادگیری دیداری)، یکی از قدرتمندترین ابزارهای یادگیری و مؤثر در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است.

احمد شریفان

اشاره

همان‌طور که می‌دانیم، استفاده‌ی مناسب از فنون یادگیری دیداری (روش‌های گرافیکی کار کردن با اندیشه‌ها و نمایش اطلاعات)، در معنا و عمق بخشیدن به یادگیری دانش‌آموزان نقش مهمی را ایفا می‌کنند. این مقاله، همراه با مثال به بحث درباره‌ی اهمیت استفاده از فنون یادگیری دیداری در تهیه‌ی کتاب‌های کمک آموزشی می‌پردازد.

- **تقویت درک و فهم:** دانش‌آموزان به زبان خودشان نشان می‌دهند که چه چیزهایی را یاد گرفته‌اند. در واقع، این فنون به آنان در جذب و درونی کردن اطلاعات جدید و تعلق خاطر به اندیشه‌هایشان کمک می‌کند.
- **تلفیق و یکپارچه کردن دانش جدید:** نمودارها، خیلی سریع تمام درس را برای برقراری ارتباط با دانش قبلی و درونی کردن اطلاعات جدید، به دانش‌آموزان نشان می‌دهند. دانش‌آموزان با مرور نمودارهایی که به آنان ارائه شده و یا خودشان قبلاً خلق کرده‌اند، به ارتباط بین اندیشه‌ها و وقایع پی می‌برند.
- **بهبود یادسپاری و یادآوری:** وقتی که دانش‌آموزان بتوانند مواد کلامی را به تصویرهای ذهنی، و تصویرهای ذهنی را به مواد کلامی ربط دهند، در بازیابی اطلاعات از حافظه‌شان، موفق‌تر عمل خواهند کرد. بنابراین، استفاده از فنون یادگیری دیداری این امکان را برای

پژوهش‌های انجام شده در ارتباط با نظریه‌های آموزشی و روان‌شناسی شناختی نشان داده‌اند، «یادگیری دیداری» از جمله روش‌های مؤثر برای آموزش چگونه تفکر کردن و چگونه یاد گرفتن است. زیرا طبق نظر جنسن^۱ (۱۹۹۷)، حداقل ۸۷ درصد از دانش‌آموزان، یادگیرندگان دیداری هستند؛ به این معنا که برای معنا بخشیدن به یادگیری، باید اطلاعات را به صورت دیداری دریافت کنند. بنابراین، استفاده از فنون یادگیری دیداری برای ارائه‌ی محتوای کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی از اهمیت بسیاری برخوردار است.

فنون یادگیری دیداری (روش‌های گرافیکی کارکردن با اندیشه‌ها و نمایش اطلاعات)، در این موارد به دانش‌آموزان کمک می‌کند:

- **وضوح بخشیدن به تفکر:** دانش‌آموزان می‌بینند که چگونه اندیشه‌ها با یکدیگر ارتباط دارند و چگونگی گروه‌بندی و سازماندهی اطلاعات را درک می‌کنند.

دانش آموزان فراهم می کند که بتوانند، برای به یادسپاری مطالب از تدابیر یاد یار بهره بگیرند.

● سازمان دادن به اطلاعات: وقتی که مطالب یادگیری به صورت سازمان یافته به دانش آموزان ارائه شوند، از زمانی که به طور درهم و سازمان نیافته آن ها را دریافت کنند، بیش تر می آموزند و کم تر فراموش می کنند.

● درک شباهت ها و تفاوت ها: بازنمایی نمادی و گرافیکی یادگیری، ابزار قدرتمند و شگفت آوری برای آموزش و درک شباهت ها و تفاوت هاست.

● آشنایی کلی با محتوای آموزش: فنون یادگیری دیداری می توانند به عنوان پیش سازمان دهنده، جزئیات تفصیلی مطالب آموزشی را (قبل از ارائه ی مطالب به طور مفصل) در اختیار دانش آموزان قرار دهند. در واقع، استفاده از فنون یادگیری دیداری به دانش آموزان کمک می کند، با مطالبی که قرار است یاد بگیرند، آشنا شوند و به آنان کمک می کند، اطلاعاتی را که بتوان مطالب جدید را به آن ها ربط داد، به یاد آورند.

مارزانو^۲، نورفورد^۳ و همکارانشان (۲۰۰۱) معتقدند، سازمان دهنده های غیرکلامی (فنون یادگیری دیداری)، یکی از

قدرتمندترین ابزارهای یادگیری و مؤثر در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است، و استفاده ی مناسب از آن ها می تواند، سطح یادگیری دانش آموزان را از رتبه ی درصدی ۵۰ به ۷۷ افزایش دهد.

نمونه هایی از موارد استفاده ی مناسب از فنون یادگیری دیداری در آموزش ریاضی به این شرح می باشند:

۴ + ۱ = ۵

۵ - ۲ = ۳

۷ سیب روی درخت بود.
۲ سیب از درخت افتاد.
چند سیب روی درخت مانده است؟

۲ + ۳ = ۵

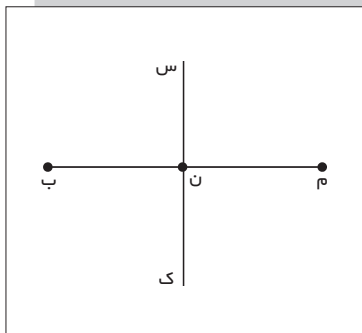
۳ × ۴ = ۱۲

۳ چهار تایی می شود ۱۲ تا

۱۰ ÷ ۲ = ۵

۱۰ ÷ ۵ = ۲

دانش آموزان اثر مثبت دارد. بنابراین، می توانیم با انتخاب روش مناسب گرافیکی و نمایش اطلاعات، به اثربخشی محتوای آموزش و عمق بخشیدن به یادگیری دانش آموزان کمک کنیم. در این زمینه به نمونه‌ی زیر توجه کنید:

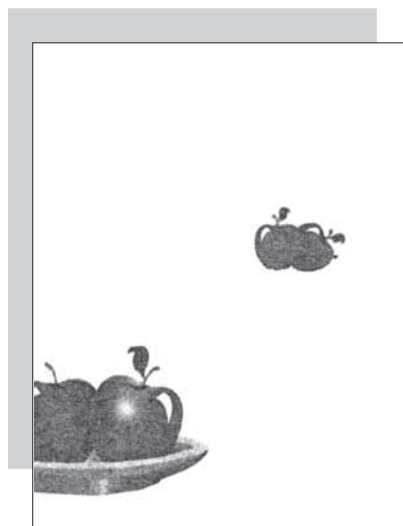

تفریق کنید:

۹ سیب در بشقاب بود.

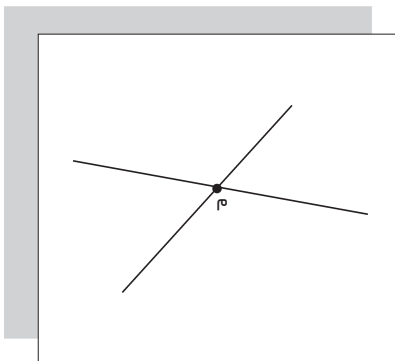
۲ تا از آن‌ها را برداشتیم.

چند سیب در بشقاب مانده است؟

استفاده‌ی نامناسب از فنون یادگیری دیداری

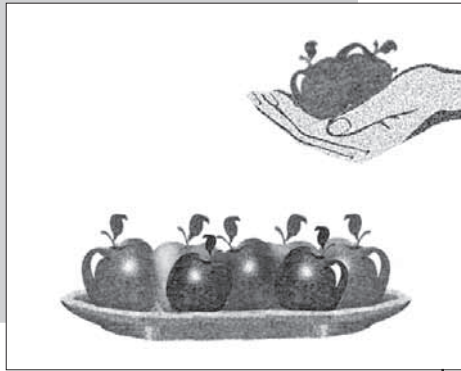
خط (س ک)، عمودمنصف پاره خط (م ب) است؛ چون هم بر آن عمود شده و هم آن را نصف کرده است.

دو خطی را که در شکل می بینید، همدیگر را در نقطه‌ی (م) قطع کرده اند. این دو خط را متقاطع می گوئیم و نقطه‌ی (م) را نقطه‌ی تقاطع یا نقطه‌ی مشترک آن‌ها می نامیم.

همان طور که نشان داده شد، استفاده‌ی مناسب از فنون یادگیری دیداری در ارائه‌ی محتوای آموزش، بر یادگیری

تفریق کنید :

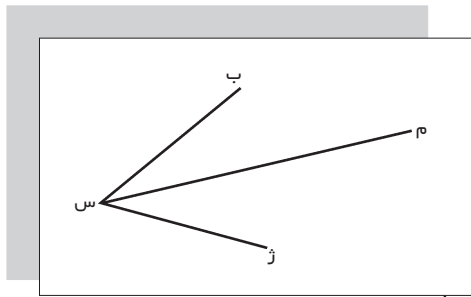
۹ سیب در بشقاب بود .

۲ تا از آن‌ها را برداشتیم .

چند سیب در بشقاب مانده است ؟

استفاده‌ی مناسب از فنون یادگیری دیداری

استفاده نکردن از فنون یادگیری دیداری نیم خطی را که زاویه را به دو قسمت کاملاً مساوی تقسیم کند، نیم‌ساز نام دارد .

استفاده‌ی مناسب از فنون یادگیری دیداری

نیم خطی را که زاویه را به دو قسمت کاملاً مساوی تقسیم کند، نیم‌ساز نام دارد .

زیرنویس

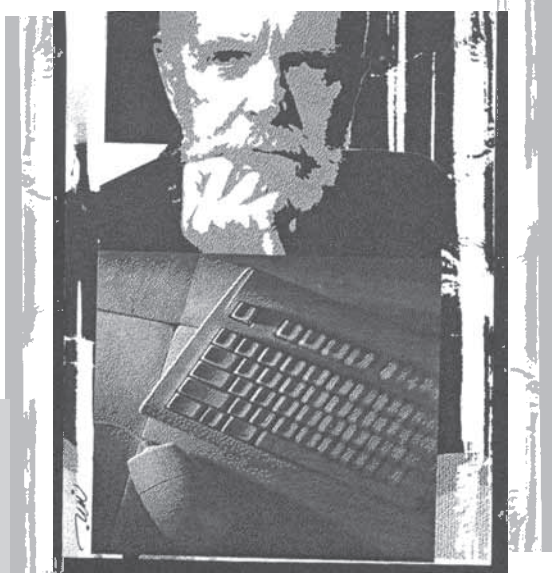
1. Jenson
2. Marzano
3. Norford

منابع

۲ . سیف، علی اکبر (۱۳۸۰) . روش‌های یادگیری و مطالعه . دوران . تهران .
۳ . شریفان، احمد (۱۳۸۴) . «یادگیری فعال، راهبرد به یادسپاری از طریق تصویرسازی ذهنی: گزارشی از تجربه‌ی عملی در کلاس درس» . مجله‌ی رشد تکنولوژی آموزشی . شماره‌های ۲ ، ۳ و ۲۱ .
4. Tileston, Donna walker (2004). what Every Teacher should know about Media and Technology. united states of America: corwin press. INC.

۱ . تیلستون، دونا واکر (۲۰۰۰) . بهترین فعالیت‌های آموزشی: برپایه‌ی پژوهش‌های مربوط به مغز، سبک‌های یادگیری و معیارهای آموزش مؤثر . ترجمه‌ی احمد شریفان، لیلا پیری، بایرامعلی رنجگر و علی اصغر میرآخورلو . زرباف اصل . تهران . ۱۳۸۲ .

توسعه فرهنگ پرسشگری، کاوشگری و تفکر نقاد در میان دانش‌آموزان و تقویت آن از سوی معلمان و مدیران آموزشی شرایط توسعه مداوم دانش، نگرش و مهارت‌های زندگی جوانان را فراهم می‌آورد.

چکیده‌ی یافته‌های پژوهش

منظر ترکمان

اشاره

میزان مطالعه و گرایش به خواندن، از مهم‌ترین شاخص‌های رشد و توسعه است. سازمان یونسکو در بسیاری از همایش‌های خود توسعه‌ی اقتصادی را مرسوم گسترش مطالعه، نشر کتاب و برنامه‌ریزی درازمدت آموزش می‌داند [۴].

شورای اجتماعی-اقتصادی سازمان ملل متحد نیز کتاب را از وسایل لازم برای عمران و پیشرفت ملل دانسته است. مقایسه‌ی آمار نشر کتاب و مقدار

کتاب‌های امانت داده شده‌ی کتابخانه‌ی عمومی، و همچنین بیانات رسمی مسؤولان فرهنگی کشور درباره‌ی میزان مطالعه نشان می‌دهد که جایگاه مطالعه در کشور ما نسبت به سایر کشورهای توسعه یافته وضعیت مطلوبی ندارد و باید برای ایجاد راه‌های مناسب ترویج مطالعه و فرهنگ کتابخوانی در کشور اقداماتی صورت گیرد. معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، در مقدمه‌ی «خلاصه مقالات اولین همایش راه‌های ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی» در سال ۱۳۷۶ آورده است: «با در نظر گرفتن سابقه‌ی درخشان تاریخی و دینی کشورمان، میزان رویکرد افراد به کتاب در مقایسه با سایر جوامع در سطح پائینی قرار دارد» [۳]. از آن جاکه شناسایی میزان و نوع مطالعه‌ی غیردرسی و عوامل مؤثر بر آن، به منزله‌ی گام اصلی توسعه‌ی اقتصادی، به برنامه‌ریزان فرهنگی در سطح ملی کمک می‌کند تا با شناسایی علاقه‌ها، گرایش‌ها و نیازهای مطالعاتی دانش‌آموزان، در جهت ترویج فرهنگ مطالعه گام بردارند. پژوهش حاضر که توسط آقایان احمد شعبانی و مرتضی فاضل در سال ۱۳۸۰ انجام شده، به بررسی میزان، نوع و عوامل مؤثر بر مطالعات غیردرسی دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه در شهرستان شهرضا، استان اصفهان، و نیز عوامل مؤثر بر مطالعات غیردرسی از دیدگاه دانش‌آموزان پرداخته است.

روش پژوهش

برای سنجش میزان و نوع مطالعه‌ی غیردرسی دانش‌آموزان از روش پیمایشی، و برای سنجش رابطه‌ی عوامل مؤثر بر مطالعه‌ی غیردرسی با میزان این مطالعه، از روش همبستگی رتبه‌ای استفاده شده است.

سؤالات پژوهش

سؤالات پژوهش در دو دسته‌ی «نوع و میزان مطالعه‌ی غیردرسی» و «عوامل مؤثر بر مطالعه‌ی غیردرسی» طبقه‌بندی شده‌اند.

جامعه و نمونه‌ی آماری پژوهش

جامعه‌ی آماری این تحقیق، همه‌ی دانش‌آموزان دوره‌ی متوسطه‌ی شهرستان شهرضا را، در سال تحصیلی ۱۳۸۰ را در برمی‌گیرد. از مجموع ۱۰/۱۱۲ دانش‌آموز، ۵/۱۶۳ نفر پسر و ۴/۹۴۹ نفر دختر بودند. نمونه‌ی آماری ۳۶۰ نفر بود که از پایه‌های تحصیلی اول، دوم و سوم، هر کدام ۶۰ پسر و ۶۰ دختر با استفاده از روش تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند.

ابزار و جمع‌آوری اطلاعات و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات عبارت بودند از پرسش‌نامه، مصاحبه و دفتر ثبت کتاب کتابخانه‌ی مدرسه‌ها. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از جدول‌های فراوانی و درصد، و شاخص‌های آماری نظیر

میانگین، واریانس، انحراف استاندارد و آزمون همبستگی رتبه‌ای استفاده شد. همچنین، در مرحله‌ی تحلیل داده‌ها، روش‌های استنباط آماری نظیر t ، تحلیل واریانس، آزمون تعقیبی توکی، آزمون χ^2 دو و آزمون t آمان ویتنی به کار گرفته شدند.

پیشینه‌ی پژوهش

گاتری و سفرت (۱۹۸۳)، ضمن بررسی میزان مطالعه‌ی گروهی از شهروندان زلاندنو، مشاهده کردند که میانگین مدت مطالعه‌ی روزانه ۲۹ دقیقه، کتاب ۲۴ دقیقه و مجلات ۸ دقیقه در روز است. یافته‌های تحقیقی شارون (۱۹۷۳-۷۴) در آمریکا نشان می‌دهد، مردم روزانه به طور متوسط ۱۰۵ دقیقه مطالعه می‌کنند. همچنین کودکان در انگلستان به طور متوسط هر ماه سه کتاب می‌خوانند و این وضعیت تا حدود پنجاه سالگی ادامه دارد. در ایرلند نیز میزان مطالعه‌ی نوجوانان دبیرستانی ۹۰ دقیقه در روز گزارش شده است.

نتایج این تحقیقات، به دلیل تنوع نمونه‌های مورد تحقیق، به سادگی قابل مقایسه نیست. اما از مجموع یافته‌ها می‌توان به این واقعیت پی برد که میزان کتابخوانی و مطالعه‌ی آزاد در جامعه‌ی توسعه یافته در حد مطلوبی است [فاضل، ۱۳۸۰: ۵۲].

استون و لی وود (۱۹۸۳) با مقایسه‌ی نحوه‌ی گذراندن اوقات فراغت دختران و پسران به این نتیجه رسیدند که دختران پیش از پسران از کتاب به عنوان سرگرمی استفاده

می‌کنند. گرینی (۱۹۸۳) نیز به نتایج مشابهی دست یافت، اما پی برد که پسران بیش از دختران برای مقاصد منفعت طلبانه، مطالعه می‌کنند. [بحرانی، ۱۳۷۶: ۵۳].

یک برنامه‌ی حمایتی در زلاندنو، با عنوان «سیل کتاب»، از مراکز تحقیقات آموزشی خواست تا به امر نفوذ کتاب به مدرسه‌ها کمک کنند. وزارت آموزش و پرورش، سازمان خدمات کتابخانه‌ای مدرسه‌ها و چند کمیته‌ی مشورتی دیگر، به طور مؤثر در این برنامه‌ی شورای کتاب زلاندنو شرکت داشتند. این تحقیق در شهر اوکلند با انتخاب دو مدرسه‌ی ابتدایی آغاز شد که از طرف محققان محلی معرفی شده بودند. دانش‌آموزان زیادی در این طرح نام‌نویسی کردند. آن‌ها پیش از این چندان به کتاب دسترسی نداشتند. تعداد زیادی از کودکان جزیره‌ی پلینزی (واقع در اقیانوس آرام) در این مدرسه‌ها تحصیل می‌کردند. در این مدرسه‌ها، تعداد کتاب‌ها محدود بود. خوشبختانه، مدیران مدرسه‌ها نیز علاقه‌ی زیادی به این طرح نشان دادند.

۴۰۰ تا ۵۰۰ جلد کتاب در اختیار دانش‌آموزان کلاس‌های اول تا چهارم هر مدرسه قرار گرفت و تأثیر این برنامه در عادت به مطالعه، مهارت در مطالعه، و همچنین علاقه‌ی کودکان به مطالعه، و همچنین نظرات معلمان آن‌ها ارزیابی شد. محققان نشان دادند، کتاب‌هایی که در دسترس کودکان قرار گرفتند، موجب راه یافتن کتاب‌های دیگر به این مدرسه‌ها شدند.

نخستین نتایج برنامه‌ی سیل کتاب رضایت بخش بود. کودکان از تعداد زیاد کتاب‌ها و وضع تازه‌ی کلاس به هیجان آمده بودند، وقت بیش تری را صرف کتاب خواندن و صحبت درباره‌ی آن‌ها می‌کردند، کتاب‌ها را امانت می‌گرفتند و حتی آن‌ها را برای والدین خود می‌بردند تا مطالعه کنند [استینگر، ۱۳۷۷].

یافته‌های پژوهش

نتایج تحقیق نشان می‌دهند که دانش‌آموزان پسر ساعات مطالعه‌ی غیردرسی کم‌تری دارند، اما از نظر میزان صفحات مورد مطالعه، پسران بیش از دختران مطالعه می‌کنند. در هر سه پایه‌ی تحصیلی دبیرستان، بین میانگین ساعات و صفحات مطالعه‌ی غیردرسی تفاوت معناداری وجود دارد، ولی در مجموع، دانش‌آموزان پایه‌ی دوم ساعات و صفحات مطالعه‌ی غیردرسی بیش تری دارند.

از نظر موضوع مورد مطالعه، دانش‌آموزان پسر بیش‌ترین انتخاب را از میان کتاب‌های علمی و فنی داشته‌اند و پس از آن، داستان و شعر به ترتیب جایگاه‌های بعدی را گرفته‌اند. روان‌شناسی کم‌ترین میزان انتخاب را داشته است. دانش‌آموزان دختر بیش‌ترین انتخاب را از میان کتاب‌های داستان و بعد از آن شعر، ادبیات و نقد ادبی داشته‌اند. براساس یافته‌ها، بین نظرات دانش‌آموزان دختر و پسر در

موضوع‌های اجتماعی، سیاسی، ادبی و تاریخی شباهت وجود دارد، اما در سایر زمینه‌ها، تفاوت معناداری مشاهده می‌شود؛ به ویژه در موضوع‌های علمی و فنی که کم‌تر توسط دختران انتخاب شده‌اند. نتایج نشان می‌دهند که بین رفتارهای توجه‌آمیز والدین با ساعات مطالعه‌ی غیردرسی رابطه‌ی معناداری وجود ندارد، ولی بین این‌گونه رفتارها با صفحات مورد مطالعه، رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

بین دسترسی نداشتن دانش‌آموزان به کتاب‌های غیردرسی مورد علاقه و گرانی کتاب، با میزان ساعات مطالعه‌ی غیردرسی رابطه‌ی

معناداری وجود دارد. حجم زیاد درس‌ها به میزان زیادی موجب کاهش مطالعه‌ی

غیردرسی می‌شود، و برعکس، انجام وظایف مدرسه و تکالیف درسی در سطح متوسط، امکان مطالعه‌ی غیردرسی را بیش‌تر می‌کند.

نتایج نشان می‌دهند، معلمان در حد متوسط نسبت به کتاب و مطالعه توجه نشان می‌دهند. دانش‌آموزان، وجود تجهیزات کتابخانه‌ای در مدرسه را مشوق خود برای مطالعه‌ی غیردرسی اعلام کرده‌اند. آن‌ها تبلیغات کتابخوانی، از جمله شرکت در نمایشگاه‌های کتاب، معرفی کتاب و مسابقات کتابخوانی را در افزایش مطالعه‌ی غیردرسی مؤثر دانسته‌اند.

دانش‌آموزانی که عضو انجمن‌ها یا شورای دانش‌آموزی بودند، به‌طور قابل ملاحظه و معناداری از نظر ساعات و صفحات، بیش از سایر دانش‌آموزان مطالعه‌ی غیردرسی داشتند. در ضمن، هدف‌هایی چون علاقه‌ی شخصی به بیش‌تر داشتن، و رشد و بالندگی، بر میزان ساعات و تعداد صفحات مطالعه‌ی غیردرسی مؤثر است. نتایج حاصل در مورد عوامل بازدارنده‌ی دانش‌آموزان در

استفاده از کتابخانه‌ی مدرسه نشان می‌دهد که نامناسب بودن ساعت کار کتابخانه، نامناسب بودن کتاب‌های کتابخانه، نبود فهرست کتاب‌های مناسب، بی‌علاقگی به کتاب و کتابخوانی، فقدان کتابداری خوب، و نبود نظام طبقه‌بندی و فهرست‌بندی خوب کتاب‌ها، به ترتیب از جمله مهم‌ترین عوامل بازدارنده در استفاده از کتابخانه هستند.

◀ منابع

۱. استیگر، رالف. س. شیوه‌های مطالعه. ترجمه‌ی دکتر علی شکویی. دبیرخانه‌ی هیأت امنای کتابخانه‌ی عمومی کشور. تهران. ۱۳۷۷.
۲. بحرانی، محمود. «گزارش وضعیت کتابخوانی در شیراز» (پژوهش میدانی). فصل‌نامه‌ی فرهنگ عمومی. شماره‌ی ۱۳-۱۲. پائیز و زمستان ۱۳۷۶.
۳. برازش، علیرضا. «مقدمه». در خلاصه مقالات اولین همایش راه‌های ترویج
۴. موکهرجی، آ. ک. تاریخ و فلسفه‌ی کتابداری. ترجمه‌ی اسدالله آزاد. آستان قدس رضوی. مشهد. ۱۳۶۶.

کتاب خریدن، باید یکی از مخارج اصلی خانواده محسوب شود.
آیت‌الله خامنه‌ای

ضرورت آسیب‌شناسی تولید، توزیع، و به‌ویژه سرانه‌ی مطالعه‌ی کتاب‌های آموزشی و کمک درسی و غیردرسی در مدرسه‌ها

محمدعلی باطنی

اشاره

نگارنده به درستی بر این واقعیت پای فشرده است که تحول و پیشرفت در یک مجموعه، منوط به مشاهده‌ی این تحول در همه‌ی مؤلفه‌های تشکیل دهنده‌ی آن مجموعه است. در نتیجه، آسیب‌شناسی آن پدیده نیز از طریق تحلیل مسائل و مشکلات مؤلفه‌های آن میسر است. وی تصریح دارد که در سال‌های اخیر، اقدامات مؤثری در دو بخش تولید و توزیع کتاب صورت گرفته‌اند. البته هنوز هم جای کادر این بخش وجود دارد. اما این همه، تنها مقدمه و ابزاری برای ارتقای مؤلفه‌های سوم، میل و رغبت دانش‌آموزان به مطالعه محسوب می‌شوند. در این مقاله کوتاه نویسنده پیشنهاد خود را نیز به صورت مختصر ارائه کرده است.

بی شک فناوری ایجاد شده در اطلاعات در هزاره‌ی سوم، امکان دسترسی آسان به انبوه اطلاعات و دانش از طریق شبکه‌های رسانه‌ای و آموزشی جهان، بهره‌مندی دانش آموزان از دنیای مجازی آموزش از طریق رسانه‌ها و شبکه‌های بین‌المللی، و افزایش روبه‌رشد آموزش‌های از راه دور در دوره‌های تحصیلی مدرسه‌ای و نیز دانشگاه‌ها و شبکه‌های دولتی و خصوصی، و توسعه‌ی آن در آینده در تمامی کشورها و نیز ایران، ما را از تولید کتاب، نشریات و... بی‌نیاز نخواهد کرد و کتاب به عنوان یکی از اصلی‌ترین منابع آموزشی و تربیتی، در کنار دیگر نرم‌افزارهای نوین خودنمایی خواهد کرد. ولی آنچه تعلیم و تربیت موجود را به چالش کشانده و در آینده ممکن است مورد تهدید جدی قرار دهد، چگونگی مدیریت این دانش از نگاه مخاطبان و نیاز واقعی آنان است. این مدیریت نیازمند تغییر و رویکردی اساسی در سه بخش تولید، توزیع، و سرانه و شیوه‌ی مطالعه و انگیزه‌ی مخاطبان است.

هرچند در سال‌های گذشته در زمینه‌ی تولید کتاب‌های درسی، کتاب‌های آموزشی و کمک‌درسی، شاهد تنوع و تکثر در نوع و محتوای کتاب‌ها، واگذاری تألیف کتاب به استان‌ها، سیاست‌های چند تألیفی برای هر درس، تغییر و تحول در روش‌ها و شیوه‌های ارزشیابی، توسعه و

تعمیم پژوهش‌های دانش‌آموزی و تلاش برای تغییر جهت نظام آموزشی کشور از حافظه‌محوری به تفکر‌پویا و خلاق بوده‌ایم و در جهت خودیادگیری و خودارزشیابی برای تولید دانش توسط دانش‌آموزان گام‌های مهمی برداشته شده، ولی حقیقت این است که:

اولاً، این اقدامات منسجم و مرتبط با یکدیگر در یک سیستم هدفدار و پیوسته به هم نیستند، به گونه‌ای که هر کدام از اقدامات فوق و موارد مشابه آن، همچون قطعات یک پازل نقش و جایگاه ویژه‌ی خود را در مجموعه‌ی هدف‌های موردنظر دنبال کند؛

ثانیاً، کندی و تأخیر در فرایند توسعه و تعمیم هر یک از فرایندهای گفته شده به گونه‌ای است که گاه با جابه‌جایی مدیران، مشکلات اجرایی و مدیریتی در سیستم کند اداری و... تحت تأثیر قرار می‌گیرد و هر یک از محورهای نیمه‌کاره‌ها می‌شود، یا تغییر ماهیت می‌دهد و بعد از چند سال به گونه‌ای دیگر، کار به صورت جزیره‌ای و بدون ارتباط با دیگر اجزا دنبال می‌شود.

برای نمونه می‌توان از بحث تلفیق در نظام تعلیم و تربیت، بحث طرح جامع مهارت‌های زندگی، طرح تعمیم و مشارکت معلمان و طرح کاد نام برد. برای بررسی علمی فرایند تولید کتاب‌های درسی، آموزشی و کمک‌آموزشی و ارتباط آن‌ها با نیاز واقعی مخاطبان و هدف‌های موردنظر و

واقع شده است، بررسی سرانه‌ی مطالعه و بهره‌مندی از کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی و غیردرسی، اعم از کتابخانه‌های مدرسه‌ها و کتابخانه‌های شخصی دانش‌آموزان است. متأسفانه باید اذعان کرد، اقدامات و تغییرات و رویکردهای به عمل آمده در دو بخش تولید و توزیع کتاب که در جای خود امری بسیار ضروری و لازم می‌نماید، در حقیقت مقدمه و ابزاری است برای ایجاد میل و رغبت در دانش‌آموزان به مطالعه،

ارتباط موارد مزبور با یکدیگر، به پژوهش‌های مستمر از نگاه مسؤلان، معلمان، مربیان و دانش‌آموزان نیاز داریم. همچنین، در بخش توزیع کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی، براساس شواهد و مستندات آماری مؤسسه‌ی فرهنگی منادی تربیت، انتشارات مدرسه و... سرانه‌ی کتاب مدرسه‌ها به ازای هر دانش‌آموز به هفت جلد رسیده است. به علاوه، تنوع در موضوعات و انتخاب کتاب، افزایش نمایشگاه‌ها و حضور مدرسه‌ها در برگزاری نمایشگاه کتاب، و افزایش کتابخانه‌های کلاسی و تشویق والدین به اهدای کتاب به مدرسه‌ها، از اقدامات ارزشمندی است که در سال‌های گذشته شاهد آن بوده و هستیم. با این حال، هنوز نیاز به توسعه، تعمیم و بازنگری بیش‌تری در همه‌ی مؤلفه‌ها درخصوص توزیع کتاب وجود دارد.

اما آنچه که بیش از تولید و توزیع مورد غفلت خواسته یا ناخواسته

و تا زمانی که مطالعه عمیق، همه جانبه، معنی دار و با انگیزه نشود، نمی توان توسعه و تعمیم پژوهش های دانش آموزی، تفکر خلاق، بارش فکری و خروج نظام آموزشی از حافظه محوری و توسعه ی مهارت های زندگی را در دانش آموزان طلب کرد یا از آنان انتظار داشت. از این رو باید در دستگاه تعلیم و تربیت و سازمان های فرهنگی و انتشاراتی وابسته به آموزش و پرورش و نیز خصوصی، میزان سرانه ی مطالعه و بهره مندی از کتاب برای دانش آموزان به عنوان مسأله ای جدی مورد توجه قرار گیرد و علل و عواملی که از جنبه های محتوایی، اقتصادی، نیاز مخاطبان، روش های تدریس، ارزشیابی، فضا، نور، شیوه های مطالعه و... با این موضوع ارتباط دارند، در پژوهش های گوناگون و مستمر، ارزیابی شوند و در سیستم تولید و توزیع، اصلاحات لازم به عمل آید. چنانچه به هر دلیلی، متولیان چرخه ی تولید و توزیع به شاخص ها و مقررات وضع شده ی مورد توافق توجه نکنند، با توافق بخش خصوصی و دولتی، اقدامات حذفی و تنبیهی وضع و اعمال شوند تا عملاً چرخه ی تولید و توزیع در راستای هدف های آموزش و پرورش قرار گیرد. بدیهی است، زمانی می توانیم اقدامات انجام شده در بخش تولید و توزیع را موفق

ارزیابی کنیم که ضلع سوم آن، یعنی سرانه و شیوه ی مطالعه ی دانش آموزان، در ارتباط تنگاتنگ و معنی دار با سرمایه گذاری انجام شده در دو بخش دیگر باشد.

این جانب در طول ۲۵ سال سابقه ی آموزشی، تربیتی و اجرایی، و بازدید از مراکز آموزشی و تربیت معلم و دانش سراها و مدرسه ها، شاهد بوده ام که در بعضی مراکز آموزشی شبانه روزی، با وجود ۱۷۵ هزار جلد کتاب، ۶ کتابدار و ۸۰۰ دانشجو-معلم، روزانه میانگین مطالعه کنندگان در کتابخانه ۸ نفر بوده است؛ در حالی که آن مرکز، از لحاظ تنوع و محتوا، منابع و فضای فیزیکی جذاب برای مطالعه، از بهترین شرایط بهره مند بوده است!؟ در حقیقت، سرمایه ی عظیم مادی و معنوی، به نوعی به دلیل مقررات سخت اخذ کتاب، بی تجربه بودن کتابداران و... بدون استفاده مانده است. از این رو مدیریت تولید دانش برای هدف های مورد نظر باید در سه ضلع مستمر و پیوسته با یکدیگر، در بخش تولید، توزیع و میزان سرانه ی مطالعه، به طور جدی مورد توجه مسؤ ولان و دست اندرکاران قرار گیرد و قطعاً بهره مندی و اتخاذ شیوه های مناسب برای ارتقای سرانه ی مطالعه ی دانش آموزان باید در یک فرایند مورد توجه قرار گیرد. ان شاء الله.

کتاب آموزشی فلسفه باید با نیازها، علاقه‌ها و مسائل
اساسی زندگی دانش‌آموز پیوند برقرار کند.

نگاه واقع‌بینانه

به انتشار کتاب‌های آموزشی فلسفه

محمد حسین معتمدراد

اشاره

نشر کتاب‌های فلسفی در ایران طی یک دهه‌ی اخیر، با توسعه‌ی مراکز آموزشی، ایجاد فضای گفت‌وگو، برپایی میزگردها و سخنرانی‌ها، و ارائه‌ی صدها مقاله، روند رو به رشدی را طی کرده است. رو آوردن به مباحث فلسفی و تنوع مباحث در دهه‌های اخیر، مؤید استقبال از این نوع کتاب‌هاست و نشان می‌دهد، مباحث فلسفی و استدلالی بر مذاق مخاطبانی که اکثر آن‌ها، دانشجویان حوزه و دانشگاه و مدرسان هستند شعاع افکنده و این شعاع روز به روز رو به گسترش است.

◀ بررسی آماری کتاب‌های فلسفه در سال‌های ۱۳۸۳ - ۱۳۸۴

از سال ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۳ شاهد رشد تدریجی انتشار کتاب‌های فلسفه هستیم. بررسی موضوعی کتاب‌های فلسفه نیز نشان می‌دهد که مؤلفان و مترجمان موضوعات متنوعی را به رشته‌ی تحریر درآورده‌اند؛ موضوعاتی از قبیل: متافیزیک چیست؟ زبان دین، تفکر دینی در قرن بیستم، الحکمة المتعالیة فی الاسفار الاربعة، ادراک حسی از دیدگاه ابن سینا، علیت از دیدگاه فیلسوفان مسلمان و فیلسوفان تجربه‌گرا، نظریه‌ی اخلاقی کانت، و چگونه فیلسوف شدم؟

واقعیت این است که با توجه به موضوعات متنوع مطرح در فلسفه، قشر جوانان ما رفتار سردی نسبت به فلسفه دارند. این موضوع با فرهنگ کشور ما که فرهنگی عقلی و فلسفی است، سازگاری ندارد. حکمت و فلسفه در زندگی ایرانی همیشه حضور داشته است زیرا ما بر این باوریم که فلسفه، علم کامل و خلاق اندیشه‌هاست.

بنابراین، شایسته است پدیدآورندگان کتاب‌های فلسفه، با توجه به سابقه‌ی دیرینه آن، ارائه دهنده‌ی اندیشه‌هایی باشند که گرایش جوانان را به فلسفه بیش تر کنند و آن‌ها را به سوی فلسفیدن سوق دهند.

جدول ۱، آماری از وضعیت یک دهه چاپ و نشر کتاب‌های فلسفی در ایران، به تفکیک سال‌های متفاوت ارائه کرده است.

جدول ۱. آمار انتشار کتاب‌های فلسفه در سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۸۳

ردیف	کتاب‌های ترجمه‌ای	کتاب‌های تألیفی	چاپ اول	تجدید چاپ	جمع	سال انتشار
۱	۱۵۱	۱۵۷	۱۷۳	۲۳۵	۴۰۸	۱۳۷۴
۲	۱۸۷	۲۰۳	۱۶۹	۲۲۱	۳۹۰	۱۳۷۵
۳	۲۱۸	۳۱۹	۲۵۱	۲۸۶	۵۳۷	۱۳۷۶
۴	۳۲۹	۲۶۴	۳۳۳	۲۶۰	۵۳۹	۱۳۷۷
۵	۳۵۳	۳۶۹	۳۷۸	۳۴۴	۷۲۳	۱۳۷۸
۶	۳۰۳	۵۰۰	۳۹۱	۴۱۲	۸۰۳	۱۳۷۹
۷	۴۱۴	۶۵۵	۵۶۷	۵۰۲	۱۰۶۹	۱۳۸۰
۸	۵۶۴	۵۸۴	۵۶۸	۵۸۰	۱۱۴۸	۱۳۸۱
۹	۵۵۹	۷۰۵	۶۳۰	۶۳۴	۱۲۶۴	۱۳۸۲
۱۰	۸۳۹	۹۱۷	۸۰۱	۹۵۵	۱۷۵۶	۱۳۸۳

◀ بررسی آماری کتاب‌های آموزشی فلسفه و منطق

در جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی

در آذر ماه ۱۳۸۱، سومین جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد برگزار شد. مجموع کتاب‌های ارسالی به دبیرخانه جشنواره در حوزه‌ی فلسفه و منطق، ۱۷ عنوان بود که از این تعداد، دو عنوان به مرحله‌ی نهایی (برگزیده) راه یافتند. در دومین مرحله از جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی که در آبان ماه سال جاری برگزار شد نیز، تعداد کتاب‌های حوزه‌ی فلسفه و منطق اندک بود. مجموعاً ۲۱ عنوان کتاب به دبیرخانه‌ی جشنواره ارسال شد که از این تعداد، نه عنوان مناسب و مرتبط با برنامه‌ی درسی اعلام گردیدند.

با توجه به رشد تدریجی و نسبتاً یکنواخت کتاب‌های فلسفه در ده‌ی اخیر و تنوع ناشران^۱، انتشار کتاب‌های آموزشی فلسفه (دانش آموزی) نه تنها روند رشد نداشته است، بلکه حداقلی که بشود آن را با سرفصل‌های درسی موجود^۲ هماهنگ کرد، وجود ندارد.^۳

جدول ۲. آمار کتاب‌های حوزه‌ی آموزشی فلسفه و منطق از سوی دبیرخانه‌ی جشنواره

ردیف	سال انتشار	مرتبط دریافت شده	مناسب و مرتبط با برنامه‌ی درسی
۱	۷۵-۸۰	۱۷	۶
۲	۸۱-۸۳	۲۱	۹

برای تولید کتاب‌های آموزشی فلسفه از منظر برنامه‌ریزی

درسی، باید به چند نکته توجه داشت:

۱. کتاب آموزشی فلسفه باید با

نیازها، علاقه و مسائل اساسی

زندگی دانش‌آموز پیوند برقرار

کند. برای برقراری این پیوند،

ضرورت دارد، موضوعات و

سرفصل‌های درسی فلسفه،

متناسب با شیوه‌ی تعقل دانش‌آموز

و نگرش او به زندگی، انتخاب و

تنظیم شوند تا آموزش فلسفه، حرکت و بالندگی داشته باشد.

۲. کتاب‌های آموزشی فلسفه باید به قصد تعلیم و تربیت فلسفی تولید شوند. که در این صورت آثار و اندیشه‌های فلسفی حکم منبع را پیدا می‌کنند و از بیان مستقیم آن‌ها باید پرهیز شود؛ مگر در سطوح بالاتر آموزشی.

۳. سرفصل‌های درس فلسفه‌ی دوره‌ی متوسطه، بسیار کلی هستند. هر موضوع درسی فلسفه، آن قدر گسترده و عمیق است که در یک یا دو درس نمی‌شود

آن را به روشنی بیان کرد. از این رو ترجیح دارد، پس از بازنگری در این سرفصل‌ها متناسب با فضای ذهنی دانش‌آموزان انتخاب شود.

۴. با توجه به این‌که درس فلسفه با درس‌های دیگر ارتباط نزدیک دارد، و با عنایت به این‌که از سنین پائین می‌توان تفکر فلسفی را در دانش‌آموزان به وجود آورد، لازم است آموزش فلسفه را گسترش داد تا در سه دوره‌ی ابتدایی، راهنمایی و متوسطه به عنوان یک درس عمومی، آموزش داده شود. اگر به نسبت‌های یاد شده نگاه واقع‌بینانه داشته باشیم، و آن‌ها را در مسیر صحیح تولید هدایت کنیم، قطعاً شاهد پدید آمدن تولیدات بی‌شماری خواهیم بود.

◀ توصیه‌های هیأت داوران

هیأت داوران جشنواره در بیانیه‌ی دو دوره از جشنواره، ضمن نقد و بررسی کتاب‌های موجود، نکاتی را به این شرح متذکر شدند:

○ برنامه‌ی درسی فلسفه و منطق قصد دارد، قوه‌ی عقلانی و نیروی تفکر افراد را تقویت کند. اگر این جهت‌گیری درس فلسفه و منطق به درستی انجام گیرد و مواد آموزشی مناسبی برای تحقق این هدف اصلی طراحی و تولید شوند، شاهد رشد

همه جانبه‌ی دانش‌آموزان خواهیم بود.

○ اگر آموزش فلسفه و منطق، برنامه‌ی درسی شایسته‌ای نداشته باشد، مضرات بسیار زیادی نیز به همراه خواهد داشت. ○ بیش‌تر آثار تألیفی، به شکل کتاب‌های تست و اصطلاحاً کنکوری و یا در نهایت رونویسی و تلخیص متون کتاب‌های درسی هستند. این آثار فاقد رویکرد پژوهشی و جنبه‌های غنی آموزشی و یادگیری هستند و شیوه‌ی فعال یادگیری و خلاقیت ذهنی در آن‌ها به کار گرفته نشده است.

○ بخشی از آثار رسیده، ترجمه‌اند؛ بنابراین، لازم است پدیدآورندگان و ناشران ایرانی توجه بیش‌تری به این حوزه‌ی آموزشی داشته باشند.

○ با توجه به پیشینه‌ی غنی میراث عقلی اسلام و ایران، و روحیه‌ی جست‌وجوگری نسل جوان معاصر، شایسته است ناشران و نویسندگان در این مسیر، به تولید کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی مفید و جذاب در حوزه‌ی فلسفه و منطق اقدام کنند.

○ «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» بهتر است در گام نخست، «برنامه‌ی درسی مدون فلسفه و منطق» را که شامل نیازهای آموزش و پرورش (توأم با نیازهای مخاطبان) و استانداردهای تولید کتاب‌های کمک‌آموزشی مرتبط با این برنامه‌ی درسی است، اعلام کند.

◀ زیرنویس

۱. ناشرانی از قبیل: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه قم، سروش، امیرکبیر، حکمت، نی، اسرا، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ققنوس، مشکوة، فراز اندیشه، بنیاد حکمت اسلامی صدرا، مروارید، آگاه، گام نو، پرسمان، جامی، عابد، مرکز، هفت‌روز، اختران، علم، میراث‌مکتوب، شفق، کویر، اساطیر و هرمس.

۲. سرفصل‌هایی مانند: معنا و قلمروی فلسفه (شامل: معنای فلسفه، اصطلاح فلسفه در بین مردم، مبانی فلسفی علوم طبیعی، فلسفه و علوم انسانی، فلسفه اولی یا مابعدالطبیعه، هستی‌شناسی و مسائل فلسفه اولی)، زندگی و تفکر فلاسفه (سقراط، افلاطون، ارسطو، فخررازی، غزالی، سهروردی، فارابی و ابن‌سینا)، کلیات فلسفه (مانند: چرا فلسفه بیاموزیم؟، دین و فلسفه، آشنایی مسلمانان با فلسفه‌ی یونان، ترجمه‌های فلسفی و نهضت ترجمه)، مبانی حکمت‌مشاء (مانند: وجود و امکان و امتناع، علت و معلول، تقسیم وجود)، جریان‌های فکری عالم اسلام (عرفان و کلام)، مبانی حکمت‌متعالیه و حکمای معاصر.

۳. دفتر انتشارات کمک‌آموزشی درصدد تهیه مجموعه راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی در حوزه‌ی فلسفه و منطق است.

◀ منبع

۱. کتاب هفته، اردیبهشت ۱۳۸۳، شماره‌ی ۶۲۶.
۲. ملکی، حسن. تحلیل آموزشی فلسفه از منظر برنامه‌ریزی درسی. ۱۳۷۹.
۳. طالب‌زاده، حمید. فلسفه‌ی سال سوم دبیرستان (کد ۲۷۷/۱). وزارت آموزش و پرورش. تهران. ۱۳۷۴.
۴. طالب‌زاده، حمید. آشنایی با فلسفه اسلامی (دوره‌ی پیش‌دانشگاهی - کد ۳۱۷/۱). وزارت آموزش و پرورش. تهران. ۱۳۸۴.

5. www.ketab.ir

دانش جدید غالباً زمانی به وجود می‌آید که اطلاعات جدیدی به ساختارهای موجود دانش اضافه شود.

مترجم: حمیدرضا شرف‌بیانی

اشاره

آیا می‌توان مهارت‌های «تفکر» و یادگیری را فارغ از محتوای آموزشی آموخت؟ یعنی بدون پرداختن به مفاهیم خاص علوم گوناگون، این مهارت‌ها را کسب کرد؟ این پرسش از آن رو اهمیت دارد که اگر پاسخ مثبت باشد، می‌توان آموزشی عمومی را بدون توجه به مهارت‌های تفکر برای همه‌ی داوطلبان شاخه‌های متنوع علوم سامان داد تا پس از آن، هریک به دلخواه، آموختن علم مورد نظر خود یا مهارت‌های تفکر را دنبال کند.

در مقاله‌ی حاضر اگرچه پاسخ این پرسش منفی است، اما در عوض موضوع جالب طر حواره‌ها را مطرح می‌کند که در سازماندهی محتوای آموزش مورد توجه قرار می‌گیرد. طر حواره‌ها، توجه فراگیر را بر مطالب مرتبط و مهم محتوای آموزشی را جدید متمرکز می‌کنند؛ طر حواره‌ها، مهارت‌های فکری، خلاصه کردن و بازنگری را آسان می‌سازند، و طر حواره‌ها امکان بازسازی استنباط‌ها را، زمانی که حافظه دچار فراموشی می‌شود، فراهم می‌آورند. با هم این مقاله‌ی جالب را می‌خوانیم.

درباره‌ی آموزش تفکر^۱ از طریق دانش حوزه‌ی محتوا^۲، چند پرسش اساسی وجود دارد که برخی از این پرسش‌ها عبارتند از: برای فکر کردن چه چیزهایی باید به دانش‌آموز آموخته شود؟ آیا آموزش تفکر باید مستقل از موضوعات آکادمیک^۳ باشد؟ یا باید با موضوعات آکادمیک همراه باشد؟ و یا باید به هر دو شکل باشد؟ همچنین، مهارت‌های کلی^۴ تفکر دارای چه وسعتی هستند؟ و محتوای این مهارت‌ها از چه گستردگی برخوردارند؟

عده‌ای از متخصصان و محققان مکتب‌شناختی بر این باورند که مهارت‌های تفکر رانمی‌توان و نباید جدا از دانش حوزه‌ی محتوا آموزش داد، زیرا رابطه‌ی میان دانش حوزه‌ی محتوا و تفکر قابل تفکیک نیستند. برای مثال، گلاسر^۵ (۱۹۸۵) پس از مرور برخی برنامه‌های عمده‌ی مهارت‌های تفکر اظهار می‌دارد، بهترین موضوع برای آموزش مهارت‌های تفکر و یادگیری در هر یک از حوزه‌های دانش، ایجاد توانایی استنباط، و تولید اطلاعات جدید است که از تلاقی روش‌های آموزشی با دانش قبلی به دست می‌آید. از طریق تفکر و حل مسأله، دانش قبلی بازسازی می‌شود و توسعه‌ی بیش‌تری می‌یابد. مهارت‌های یادگیری و تفکر می‌توانند به عنوان محتوا و مفاهیم هریک از قلمروهای دانش، آموزش داده شوند.

در سال‌های اخیر، برای وحدت بخشیدن بین آموزش مهارت‌های تفکر و نحوه‌ی ارائه‌ی محتوای آموزشی،

تلاش‌هایی جدی صورت گرفته است. برای مثال، در زمینه‌ی آموزش فرایند نوشتن، فعالیت‌هایی مانند: بارش مغزی، گفت‌وگوی دو نفره، بحث درباره‌ی موضوعات غیررسمی و دیگر فعالیت‌هایی که با فرایندهای شناختی همراه هستند و هنگام یادداشت برداری و تجدیدنظر به کار می‌آیند، مورد استفاده قرار گرفته‌اند [سوهور^۶، ۱۹۸۲].

ویژگی‌های حوزه‌های محتوا یا قلمروهای دانش نیز پایه‌ی دیگری برای آموزش تفکر به حساب می‌آیند. هر حوزه‌ی محتوا، طریقه‌ی خاصی را برای ترسیم نقشه‌ی دقیق از جهان ارائه می‌دهند و هر یک از رویکردها، پیامدهای ناشی از مجموعه عقایدی را که «کلیت مفهومی»^۷ یک رشته‌ی علمی را تشکیل می‌دهند، بررسی و تحلیل می‌کند.

اما این کلیت مفهومی برای همیشه ثابت و قطعی نیست، زیرا حوزه‌های محتوا با دریافت دانش جدید تکمیل می‌شوند و با کشف تکنیک‌ها و فناوری‌هایی تازه مورد تجزیه و تحلیل بهتری قرار می‌گیرند و تکامل می‌یابند. بنابراین، در قلمرو فهم و درک ما نسبت به حوزه‌های محتوا، و همچنین در قلب یک رشته‌ی علمی، دائماً تغییر ایجاد می‌شود. این تغییرات ضرورت آموزش تفکر در حوزه‌های گوناگون دانش را گوشزد می‌کنند. در این زمینه چهار دیدگاه وجود دارد که این مقاله دیدگاه اول آن را (یادگیری حوزه‌های محتوا به عنوان طرحواره‌های

وابسته) مورد ملاحظه قرار می‌دهد و درباره‌ی رهنمودهای آن بحث می‌کند.

◀ یادگیری حوزه‌های محتوا به عنوان طرحواره‌ی وابسته^۹

رستیک^۹، نمونه‌ای را برای آموزش تفکر از طریق رشته‌های علمی ارائه می‌دهد و می‌گوید، درک آنچه که ما از آن به عنوان مهارت‌های اصلی تفکر یک متن نام می‌بریم - مانند تعریف مسأله و شناسایی الگوها، ممکن است برای فراگیرانی که زمینه‌ی لازم را برای تشخیص الگوها - که از تعامل با موضوعات مشابه و آشنایی با نمونه‌های کافی به دست می‌آید - در اختیار ندارند، به سادگی میسر نباشد. تحلیل‌های اخیر نشان می‌دهند، دانش‌آموختگان برای انجام تکالیفشان به هوش یا استعداد خود، و تا حد زیادی به دانش خاص، خزانه‌ی لغات خاص، شبکه‌ی ارتباطی خاص، تغییر شکل‌های احتمالی و نمایش‌های گوناگون وابسته‌اند.

رومل هارت^{۱۰} (۱۹۷۵) معتقد است، اطلاعات در حافظه به شکل ساختارهای دانش یا بصورت «بسته‌ها»^{۱۱} سا زماندهی می‌شود که به آن «طرحواره» می‌گویند. برای توضیح طرحواره، غالباً قصد رفتن به یک رستوران را به عنوان مثال بیان می‌کنند. بیش‌تر مردم طرحواره‌ی رستوران را که شامل: دانش مربوط به

خواندن فهرست غذا، سفارش غذا، انتظار برای آوردن غذا، صرف غذا، نظم خاص ظرف‌های غذا و پرداخت صورت حساب است، با خود دارند. این طرحواره ممکن است با بسیاری از طرحواره‌های دیگر نیز ارتباط پیدا کند؛ مانند طرحواره‌ی انواع غذا، طرحواره‌ی آداب معاشرت، طرحواره‌ی نوع پوشش و... هرچند این مثال برای ما که در شهر زندگی می‌کنیم، ساده و روشن به نظر می‌رسد، ولی برای یک فرد عشایری که فاقد طرحواره‌ی رستوران است یا آشنایی بسیار کمی با کارکردهای آن دارد، پیچیده و مبهم است. همچنین، ما که فاقد طرحواره‌ی اقامت در صحرا هستیم، در صورتی که بخواهیم در صحرا اقامت کنیم، کاملاً دچار اغتشاش و سردرگمی می‌شویم. بنابراین، نظریه‌ی طرحواره بنیادهای محکمی را برای پیوند میان زمینه‌های فردی فراگیر و موضوع دانش در هر حوزه فراهم می‌آورد. اندرسن^{۱۲}، (۱۹۸۴) خلاصه‌ی شش روش را به

عنوان کارکرد طرحواره در زمینه‌ی فکر کردن و به‌خاطر آوردن اطلاعات متن مطرح می‌کند که عبارتند از:

۱. دانش جدید غالباً زمانی به وجود می‌آید که اطلاعات جدیدی به ساختارهای موجود دانش در ذهن اضافه شود. یعنی یادگیری موضوع زمانی امکان‌پذیر می‌شود که بر دانش قبلی بنا گردد.

۲. طرحواره‌ی موجود در ذهن فراگیر به او کمک می‌کند، توجهش را بر مطالب مرتبط و مهم ماده آموزشی جدید متمرکز کند.

۳. طرحواره‌ها، امکان برداشت ماهرانه از اطلاعات و تجربیات بدست آمده را به یادگیرنده می‌دهد.

۴. طرحواره‌ها به یادگیرندگان اجازه می‌دهند، حافظه خود را با راهنمایی در مورد نوع اطلاعاتی که باید یادآوری شود، به‌طور منظم مورد بررسی قرار دهند.

۵. طرحواره‌ها، مهارت‌های فکری، خلاصه کردن، و بازنگری را تسهیل می‌کنند.

۶. طرحواره‌ها امکان بازسازی استنباط‌ها را زمانی که حافظه دچار کاستی است، می‌دهد. یعنی به یادگیرنده کمک می‌کنند، درباره‌ی کاستی‌های اطلاعات حافظه‌ی خود فرضیه بسازند.

علاوه بر این، مطالعات دیگر نشان داده‌اند، در حالت‌های خاص، حافظه نقش مهم‌تری را در به‌خاطر آوردن آنچه که قبلاً آموخته شده، بازی می‌کند [پرسون و اندرسن، ۱۹۸۵]. همچنین، چنان‌که بعداً

اشاره خواهد شد، دسترسی به طرحواره‌های موجود، و ایجاد طرحواره‌های جدید، فرایندهای پیچیده‌ای هستند؛ به‌خصوص زمانی که ادراکات اصلی ما درباره‌ی موضوعی، به دلیل تمام شدن زمان اعتبار آن باید تغییر کند و یا هنگامی که تصورات غلط باید از ذهن پاک شوند.

دلایل آموزشی در مورد ضرورت نظریه‌ی طرحواره نیز ساده و روشن هستند. از جمله، هنگامیکه فراگیران برای انجام وظایف خاص، یا یادگیری محتوای آموزشی خاص، باید طرحواره‌های رشد یافته‌ای داشته باشند. برای مثال، در آموزش ادبیات حماسی، یادگیرندگانی که فاقد طرحواره‌های مربوط به «سنت‌های پهلوانان» هستند، قبل از خواندن «ده داستان کوتاه پادشاه» نوشته‌ی تنی سون، باید برخی اطلاعات زمینه‌ای را فراگیرند. همچنین در مطالعات اجتماعی، کسانی که فاقد طرحواره‌های مناسب برای عقایدی مانند: لیبرال، میانه‌رو، و محافظه‌کار هستند، از قرار دادن گرایش‌های سیاسی مذکور در یک طیف منظم از تندروی چپ یا تندروی راست، عاجزند؛ زیرا فاقد طرحواره‌ی محتوایی مناسب، شامل دانش درباره‌ی موضوعات، وقایع، موقعیت‌ها و عقاید یاد شده هستند.

در آموزش ادبیات، یادگیرندگانی که فاقد طرحواره‌ی متنی مناسب هستند، معمولاً از چگونگی سازماندهی اطلاعات در متن‌ها بی‌اطلاعند. از جمله

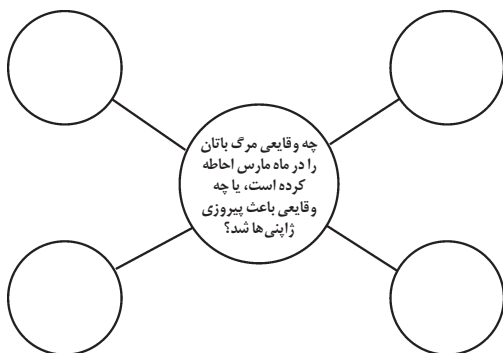
طرحواره‌های ادبی (متنی)، قراردادهای شعری هستند که شامل، بیت و مصرع می‌باشد که برای خواندن شعرهای مبتنی بر این قراردادها مورد نیازند. همچنین، اطلاع از قراردادهای نمایش و متن‌های موسیقی کم‌دی و اجرای آن‌ها، به عنوان طرحواره‌های زمینه‌ای برای لذت بردن از نمایش نامه‌ی «کاملوث»، لازم است. در خواندن نمایش نامه‌ی یاد شده، مخاطب باید بداند، استفاده از خنده در نمایش نامه، نوعی هدایت برای فهمیدن است، نه صرفاً یک عکس‌العمل عاطفی. در مشاهده‌ی یک عملکرد، فراگیران باید بدانند که ویژگی‌های یک مرحله نباید جدا از مراحل دیگر در نظر گرفته شود. در مطالعات اجتماعی نیز، فراگیران لازم است بدانند، قواعدی که در یک مرحله یا فرایند به کار می‌روند، می‌توانند همیشه در موارد مشابه به کار روند.

در ارتباط با تئوری طرحواره، نویسندگان آموزشی باید از دو نکته آگاه باشند:

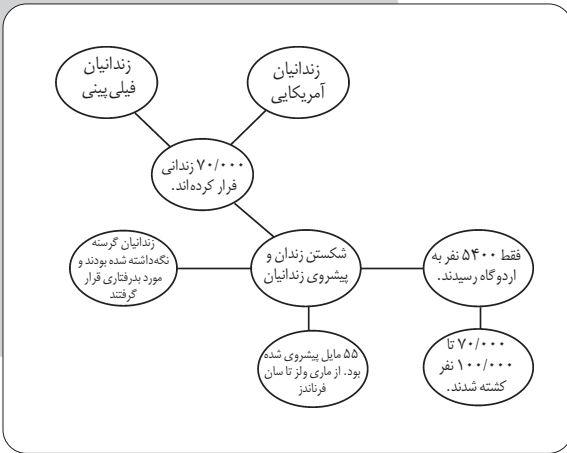
۱. مخاطبان در دسترسی به طرحواره‌ی مناسب برای درک ایده‌ها، ممکن است شکست بخورند.
 ۲. فراگیران ممکن است طرحواره‌های مناسب برای نزدیک شدن به فهم یک متن را نداشته باشند.
- یکی از قوی‌ترین

روش‌ها برای رشد طرحواره‌ها، «روش درهم‌تنیدگی» است که به وسیله فریدمن و رینولدز^{۱۳} (۱۹۸۰) تهیه و توسعه یافته است. هر چند این روش برای بالابردن سطح فهم مواد خواندنی پایه‌ی فراگیران طراحی شده است، ولی تقریباً برای هر پایه، هر سطح و هر حوزه‌ی محتوا قابل استفاده است. درهم‌تنیدگی دارای چهار مرحله‌ی اساسی است:

۱. تنظیم یک سؤال مشترک و ارائه‌ی آن به عنوان مرکز درهم‌تنیدگی؛
 ۲. انتخاب پاسخ‌های احتمالی یادگیرندگان به سؤال مشترک و نمایش پاسخ‌ها به عنوان رشته‌های درهم‌تنیده؛
 ۳. انتخاب اطلاعات حمایتی برای هر یک از رشته‌های درهم‌تنیده و ارتباط دادن حمایت‌های یک رشته به رشته‌ای دیگر؛
 ۴. راهنمایی فراگیران برای ارتباط دادن رشته‌ها به هم.
- برای مثال، فرض کنیم یک نویسنده‌ی

شکل (۱)

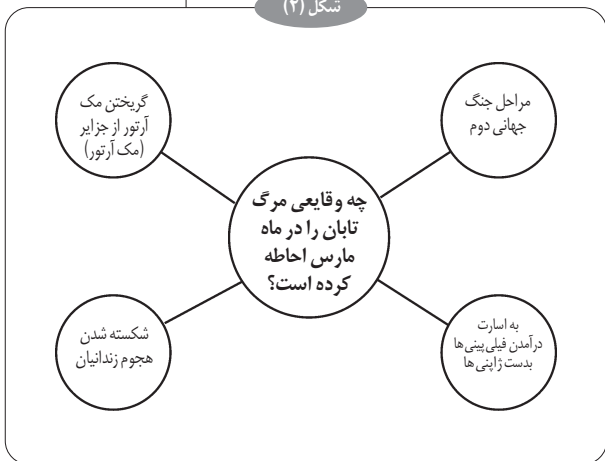
شود (شکل ۳). سرانجام نویسنده باید یادگیرندگان را تا شناسایی ارتباط‌های بین رشته‌ای (مسیرها) مورد پرسش قرار دهد. برای مثال، آن‌ها ممکن است یک ارتباط علت و معمولی بین ترک جزایر توسط مک آرتور و دستگیر شدن وی توسط ژاپنی‌ها فرض کنند. با تقویت منظم درک فراگیران که از طریق طرح‌واره‌های حوزه‌ی محتوای مربوطه صورت می‌پذیرد، فراگیران می‌توانند، ماده‌ی اصلی را که در محتوا ارائه شده است، درک کنند.

نکته‌ی دیگر این‌که یک متن، تمامی معنایی را که در آن

هست، بازگو نمی‌کند، بلکه از تعامل میان خواننده و متن است که معنی واقعی حاصل می‌شود [ایزر و روزنبلات، ۱۹۷۸]. هر یادگیرنده‌ای، طرح‌واره‌های متفاوتی را با

کتاب‌های آموزشی حوزه‌ی، مطالعات اجتماعی از یادگیرندگان بخواهد، طرح‌واره‌ای درباره «مرگ باتان»^{۱۴} در ماه مارس بسازند. یادگیرنده ممکن است ابتدا این سؤال را مطرح کند که چه وقایعی مرگ باتان را در ماه مارس دربرگرفته است؟ مؤلف باید این سؤال را در متن کتاب آموزشی یاد در یک نمودار به عنوان مرکز یک درهم‌تنیدگی نمایش دهد (شکل ۱).

مؤلف باید پاسخ‌هایی را برای این سؤال پایه در نظر بگیرد، فعالیت‌هایی را برای ایجاد مهارت پاسخ‌دادن در فراگیران تدارک ببیند، و پاسخ‌های آنان را به عنوان پاسخ‌های رشته‌های درهم‌تنیده شرح دهد (شکل ۲).

برای مثال، ممکن است فراگیران مسیر شکسته شدن هجوم زندانیان و اضافه کردن جزئیات آن را برگزینند. در این مرحله باید شکل دیگری نیز تهیه

خود به همراه می‌آورد که آن‌ها را از طریق زمینه‌های فرهنگی و تجربیات شخصی خود کسب کرده و شکل داده است.

در واقع، این طرحواره‌ها را از طریق تولید برخی ایده‌های آزمایشی درباره‌ی معنای متن، و تمرین مهارت‌های استنباط و پیش‌بینی به دست آورده‌اند. این ایده‌ها به یک چارچوب کار برای درک بهتر متن تبدیل می‌شدند. پروبست^{۱۵} در کتابش در مورد بحث‌های آموزشی مربوط به یک کار ادبی می‌گوید، خواندن فقط نباید بر سعی شخصی و تفکری خاص متوقف باشد، زیرا خواننده معمولاً متن را فقط براساس تجربیات قبلی خود درک می‌کند و نمی‌تواند احساس واقعی نسبت به متن داشته باشد؛ مگر آن‌که تجربیات خود و دیگران را در هم بیامیزد. زمینه‌های قبلی خواننده، مانند احساسات، خاطرات، و هماهنگی‌ها به تنهایی برای خواندن کافی نیستند؛ زیرا آن‌ها فقط پایه‌های درک متن هستند. متن‌ها باید به روش‌هایی سازماندهی شوند که به خواننده برای دستیابی به طرحواره‌های متنی مناسب کمک کنند.

عنوان‌های جزئی، فهرست‌ها، تصویرها، جدول‌ها، حروف کج، و حروف درشت، همه نشانه‌های نوعی سخن گفتن و سازماندهی متون هستند.

بروکس و دانسرو^{۱۶} (۱۹۸۳) معتقدند، نکات توصیفی، تاریخ اختراع، نتیجه‌گیری‌های منطقی، شواهد و نظریات

مقابل، هم به عنوان عناصر ساختاری به‌شمار می‌آیند. به عبارت دیگر، یادگیرندگان وقتی که طرحواره‌ی خاص پردازش اطلاعات را دارند، بهتر می‌توانند متون حاوی نظریه‌های علمی را بخوانند. طرحواره‌ی مهم دیگر، راهبردی است که شامل تشخیص همه‌ی کارکردها، رسم یک تصویر، تمرکز روی نام‌ها و خلاصه کردن ویژگی‌های کارکردها است [۱۹۸۶]. این طرحواره درک فراگیران را افزایش می‌دهد مثلاً، درک فراگیران از ماده‌ی فنی بکار رفته در نوسان سنخ.

برای دستیابی فراگیران به طرحواره‌ها، رویکرد تعامل دو طرفه توصیه می‌شود. و هم‌چنین فراگیران باید درباره‌ی طرحواره‌های متنی بیش‌تر بیاموزند. تولیدکنندگان مواد آموزشی هم باید توجه داشته باشند، متن‌ها به شیوه‌ای نوشته شوند که خوانندگان را در دسترسی به طرحواره‌های مناسب کمک کنند.

برخی محققان نشان داده‌اند، آموزش کاربرد چارچوب‌های گوناگون همراه با موضوع آموزش، توانایی رشد طرحواره‌ها را در دانش‌آموزان بهبود می‌بخشد [آرمبروستر، ۱۹۸۰؛ بروکس و دانسرو، ۱۹۸۰؛ و جونز، امیران و کاتینز، ۱۹۸۵].

رشد «چارچوب»^{۱۷} از طریق متن‌های خاص محتوا، روش دیگری برای کمک به مخاطبان است تا رویکرد ویژه‌ای نسبت به

محتوا» سازگار می‌سازند. نظریه پردازان گوناگون، نام‌های متفاوتی را برای چارچوب به کار برده‌اند [بروکس و دانسرو، ۱۹۸۳؛ و مایر ۱۹۸۵].

شکل ۴. کاریکاتور و چارچوب تجربه و تحلیل آن

تلاشی که برای متحد کردن مستعمرات به نام نقشه‌ی سرزمین واحد آلبانی انجام گرفته است. در سال ۱۷۵۴، بنجامین فرانکلین این طرح را برای این که ۱۳ مستعمره را تحت یک حکومت مرکزی درآورد، مطرح کرد. در آن زمان به نظر می‌رسید که جنگ بین انگلیس و فرانسه احتمالاً در حال وقوع است و فرانکلین احساس کرده بود، مستعمرات اگر متحد شوند، بهتر از خود می‌توانند دفاع کنند. ولی اگر فرانسه و متحدان بومی آن، انگلیس را از هر طرف تحت محاصره قرار می‌دادند، مستعمرات باز هم با پیشنهاد بنجامین فرانکلین موافقت نمی‌کردند و نقشه آلبانی متحد را رد می‌کردند.

انواع اطلاعات داشته باشند [جونز، تینزمن، فریدمن و واکر، ۱۹۷۸]. چارچوب‌ها یا به صورت نوشته یا به صورت شکل هستند. چارچوب‌ها روش‌هایی را برای درک چگونگی ارتباط ایده‌های یک متن در اختیار ما قرار می‌دهند. برای مثال، نمودار ۱ یک سلسله سؤال کلیدی را مطرح کرده است که به تجزیه و تحلیل فراگیران در مورد معنی یک تصویر کارتونی در متن یک کتاب مطالعات اجتماعی کمک می‌کند. و یا در ارائه محتوای آموزشی، متن ممکن است فراگیران را برای درک شکل راهنمایی کند. مثلاً بگوید، شخصی که در ردیف عقب شکل ۴ نشان داده شده، پادشاه انگلستان است؛ زیرا تاج بر سر دارد و کمند قلمرو انگلیس را در دست دارد. کمندها نشان دهنده‌ی آن هستند که چگونه سرزمین‌های انگلیس و آلبانی در معرض تهدید مستعمرات آزاد شده‌اند. علاوه بر این، معنی کلی دیگر شکل ۴ آن است که مستعمرات در برابر متحدشدن، مقاومت می‌کنند.

چارچوب‌ها دارای ویژگی‌های مشترکند، از ویژگی‌های مشترک چارچوب‌ها آن است که دانش آموزان را آماده می‌کنند، تا با ساختار آزاد ذهن خود در برابر دانش سازمان یافته، عکس‌العمل نشان دهند. هم چنین چارچوب‌ها به اطلاعات شکل می‌دهند و آن‌را با دانش زمینه‌ای مخاطبان، یا «سطح درک ایشان از

مستعمرات به هم پیوستن در درون یک اتحاد را رد کردند. مستعمران با هر تلاشی برای گردهم آمدن آن‌ها در یک پیکره‌ی واحد مخالفت کردند.

شکل (۴)

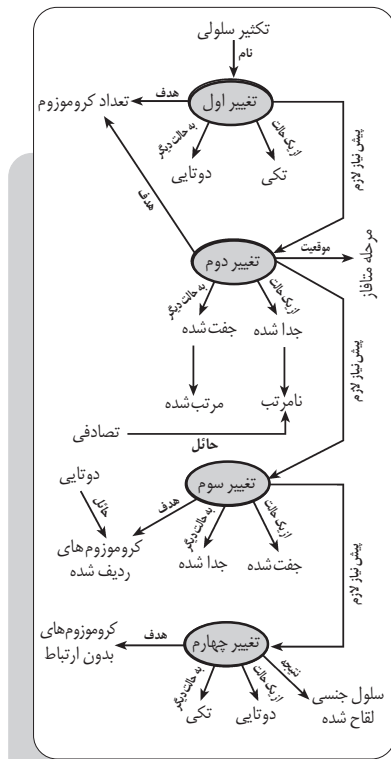
کمک یک رابطه‌ی تصویری، دانش فراگیران را تقویت می‌کند. با رشد طرحواره‌های محتوایی، فراگیران قادر خواهند بود، تصویرها را به کار برند و می‌توانند، چگونگی تولید تصویرهای موردنظر خود را برای انواع گوناگون دانش حوزه‌ی محتوا یاد بگیرند.

تجزیه و تحلیل کارتون (شکل ۴)
کارتون‌ها در یک کتاب درسی، مجله، روزنامه حاوی دو هدف هستند:
۱. به شما کمک می‌کنند، اطلاعات مهم را درک کنید.
۲. به شما کمک می‌کنند، این اطلاعات مهم را به خاطر آورید.

کارتون‌ها برای درک کردن و به خاطر آوردن اطلاعات مهم از طریق، خلاصه کردن یا دوباره بیان کردن اطلاعات در یک روش دیداری-به خاطر آوردنی به شما کمک می‌کنند.

سوالات تجزیه و تحلیل کارتون:
(شکل ۴)

۱. شخصیت‌های کارتون در حال انجام چه کاری هستند؟
۲. موضوعات مطرح شده در کارتون چیست؟
۳. چه اتفاقی در کارتون در حال وقوع است و چه چیزی را نمایش می‌دهد؟
۴. معنای این کارتون چیست؟
۵. چرا چوب‌ها با توجه به جنبه‌ی قوی گرافیکی (تصویری) خود (نگاه کنید به شکل ۵)، می‌توانند به عنوان نوعی نمایش مورد ملاحظه قرار گیرند. همان‌طور که قبلاً شرح داده شده، استفاده از مهارت ارائه دادن به

شکل (۵) - نمایش تفصیلی میوز (در تقسیمات سلولی)

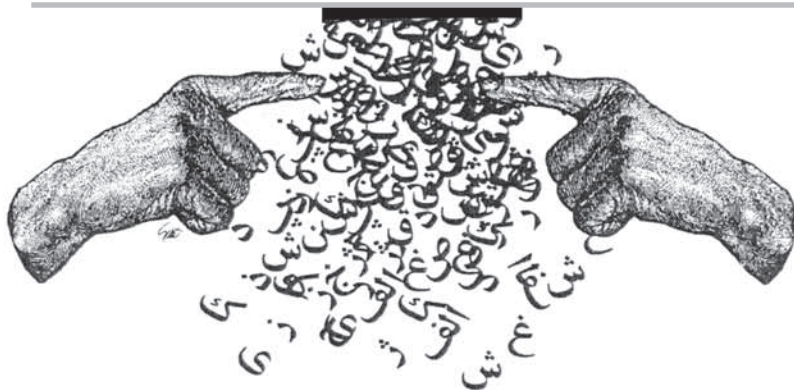
زیرنویس

1. Thinking	2. content	3. Academic	4. skill generic	5. Glaser
6. suhor	7. concoplual cor	8. Schoma-dependent	9. Resnick	
10. Rumelhart	11. Packages	12. Anderson	13. Freedman and Raynolds	
14. Bataan Death	15. Probst	16. Danseraou and Brooks	17. Fram	

چتری از معرفت دینی و ملی باید محتوای آموزشی را بیوشاند. یعنی محتوای آموزشی باید در خدمت ارزش‌ها، اصول و معرفت دینی و هویت ملی فرهنگی باشد و با استفاده از مفاهیم، نهادهای عینی و مصداق‌های مرتبط با حوزه‌های خود، به درونی‌سازی، گسترش و تحکیم ارزش‌ها و اصول مذکور اقدام کند.

سید امیر رون

شیوه‌های فعال ارائه‌ی محتوای آموزشی و تربیتی مکتوب

اشاره

تحقق هدف‌های برنامه‌ی آموزشی و تربیتی مستلزم فراهم کردن شرایط، تجربه‌ها و فعالیت‌هایی است که به فراگیر فرصت می‌دهند، در دانش، نگرش و مهارت خود دگرگونی‌پدید آورد. بنابراین، محتوایی که تدارک می‌شود، قاعدتاً باید تغییر دهنده‌ی دانایی، تحریک‌کننده‌ی گرایش و برانگیزنده‌ی عمل در فراگیر باشد. محتوای آموزشی و تربیتی که برای تأثیرگذاری بر فرد انتخاب می‌شود و سازمان می‌یابد، لازم است به شیوه‌ای مناسب در اختیار او قرار گیرد تا امکان برخورداری از آن برایش فراهم شود. در عین حال روش ارائه، باید در بردارنده‌ی همه‌ی اقدامات و فعالیت‌هایی باشد که

تحقق هدف‌های برنامه‌ی تعلیم و تربیت را ممکن می‌سازند. روش، با تمرکز بر هدف‌ها تعیین می‌شود؛ هرچند که از واقعیت‌های فرایند یاددهی و یادگیری نیز متأثر است. بنابراین، وقتی که بحث روش ارائه‌ی محتوا در فرایند تعلیم و تربیت مطرح می‌شود، سه جنبه‌ی اساسی آن، یعنی انتخاب، سازماندهی و نحوه‌ی ارائه‌ی محتوا مورد توجه قرار می‌گیرد. در این مقاله سعی شده است، با توجه به گستردگی موضوع و هدف‌هایی که این فصل‌نامه دنبال می‌کند، یکی از اجزای اشاره شده؛ یعنی روش ارائه محتوا، آن هم از نوع نوشتاری، مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

شیوه‌های متفاوت ارائه‌ی محتوای آموزشی و تربیتی

محتوای آموزشی باید به شکلی در اختیار مخاطب قرار گیرد که بتواند از آن استفاده کند و در خود تغییرات مثبتی به وجود آورد. به این منظور، نوعی ایجاد ارتباط ضرورت دارد (شیوه‌ی ارائه)، فرصتی برای تجربه کردن لازم است (زمان ارائه)، و موقعیتی برای بهره‌گیری از محتوا باید تدارک شود (محفل یا شرایط ارائه). برای ایجاد ارتباط بین پدیدآورنده و استفاده‌کننده از محتوای آموزشی، بهره‌گیری از نمادهای ارتباطی کتبی، یکی از مؤثرترین و رایج‌ترین شیوه‌هاست. محتوای آموزشی، از نظر نوع تأثیری

که بر یادگیرنده می‌نهد، ممکن است دو جهت کاملاً متفاوت را در پیش گیرد: از طرفی می‌تواند یادگیرنده را برای تفکر و تعقل بر مسائل آماده کند و از طرف دیگر می‌تواند او را به حفظ کردن مطالب عادت دهد. هرگاه محتوا به گونه‌ای ارائه شود که یادگیرنده را به فعالیت ذهنی ترغیب سازد، یعنی اولاً سعی کند، یادگیرنده را به استفاده از تجربیات قبلی خود وادارد، و ثانیاً او را به تجزیه و تحلیل مطالب ارائه شده برانگیزد، در او قدرت تفکر و تعقل را پرورش خواهد داد. زیرا یادگیرنده را به معنای دقیق کلمه، به تجربه کردن و فعالیت واداشته است.

در مقابل، هرگاه اطلاعات و معلومات جدید به شکلی مشخص و کاملاً آماده در اختیار یادگیرنده قرار گیرند، به حفظ کردن آن‌ها قناعت خواهد کرد و چون موقعیتی برای فعالیت و تجربه کردن فراهم نیامده است، مطالب کاملاً به صورت سطحی در ذهنش جای خواهند گرفت. در چنین حالتی، نه تنها آموخته‌های فرد را در تفکر کردن کمک نمی‌کنند؛ بلکه حتی فرد امکان استفاده‌ی صحیح از آن‌ها را نیز نخواهد داشت؛ زیرا آموخته‌های جدید در صورتی می‌توانند به خوبی در آینده مورد استفاده واقع شوند که دارای ساخت^۱ باشند [برونر، به نقل از: بیلر، ۱۳۶۸]. و این ساخت زمانی حاصل می‌شود که فرد در جریان یادگیری، فعالانه دخالت داشته باشد [ساجمن^۲، به نقل از: بیلر،

۱۳۶۸]، تا آنچه را که آموخته است، با آنچه که می‌آموزد، درهم بیامیزد و از آن‌ها به ساخت و تجربه‌ی جدید برسد. در چنین سحی از آموزش است که می‌تواند، مطالب آموخته شده را در ذهن خود جاسازی و یا به عبارتی درون‌سازی کند. و در چنین حالتی می‌توان انتظار داشت که فرد از آموخته‌های خود در زندگی استفاده

کند، تأثیر آن‌ها را در رفتار خود ظاهر سازد، و به این ترتیب، رشد کند.

فعالیت درونی با این‌که از لوازم یادگیری است، ولی برای یادگیری مؤثر و همه‌جانبه کفایت نمی‌کند. لازم است تعامل مؤثر و قابل مشاهده‌ای نیز بین یادگیرنده و محتوای آموزشی به

وجود آید، به گونه‌ای که بتواند برای پیدا کردن جواب سؤالات خود به

گردآوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل آن‌ها، استنتاج، قضاوت، و نقد و بررسی دست

بزنند و به‌طور کلی، از طریق ارتباط فعال با

عوامل بیرونی، به تولید دانش مبادرت

کند. بنابراین، در محتوای آموزش باید

فرصت‌های یادگیری کافی و

مناسب برای یادگیرنده پیش‌بینی شود و او را به فعالیت وادار کند.

ویژگی‌های محتوای آموزشی و تربیتی مکتوب

معمولاً محتوایی که تدارک، و به صورت کتبی عرضه می‌شود، در بردارنده‌ی پیام‌هایی است که آن‌ها را در قالب‌های زیر عرضه می‌کند:

۱. بیان ساده‌ی مفاهیم، واقعیت‌ها، مفروضات یا مشاهدات انجام شده توسط نگارنده؛
۲. اظهار نظر درباره‌ی یافته‌ها، تعمیم‌ها، یا اصول کلی و ارتباط بین موضوعات و مفروضات اثبات شده؛
۳. ارائه‌ی تعریف‌ها و

هرگاه محتوا به

گونه‌ای ارائه شود که

یادگیرنده را به فعالیت ذهنی

ترغیب سازد، یعنی اولاً سعی

کند، یادگیرنده را به استفاده از

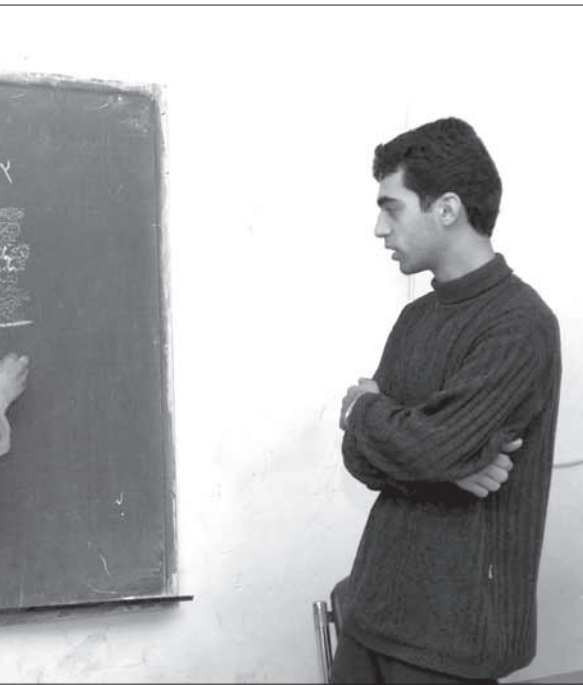
تجربیات قبلی خود وادارد، و ثانیاً

او را به تجزیه و تحلیل مطالب

ارائه شده برانگیزد، در او

قدرت تفکر و تعقل را

پرورش خواهد داد

معنی ها، و یا مجموعه ای مدون از دانش برای یک مفهوم یا موضوع خاص؛

۴. آزمون ها و پرسش هایی که جواب آن ها بلافاصله در متن عرضه می شود؛

۵. طرح مسأله و سؤال هایی که برای جواب دادن به آن ها، یادگیرنده باید اطلاعات و مفروضات داده شده را شناسایی، آزمایش و تجزیه و تحلیل کند؛

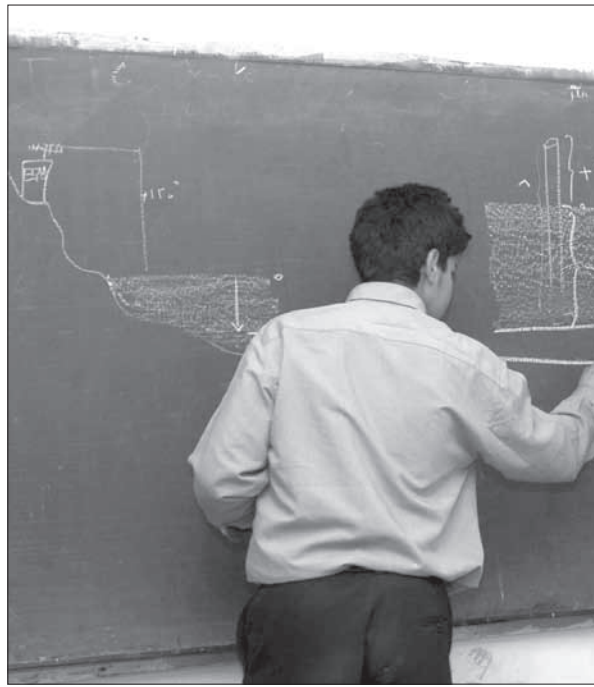
۶. بیان جنبه های کاربردی یافته های علمی در عمل و راهنمایی فراگیر به انجام صحیح آن ها؛

۷. درخواست انجام پروژه و یا فعالیتی (فکری یا عملی) و تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع آوری شده و ارائه ی نتایج حاصل از آن توسط خود فراگیر؛

۸. طرح سؤال های متنوع در سطوح شناختی متفاوت، برای جلب توجه خواننده و برانگیختن انگیزه ی او؛

میزان تأکید محتوای نوشتاری بر هر یک از موارد اشاره شده، متفاوت است و بر همین اساس، انواع متن ها از حیث شکل و اثرگذاری بر مخاطب ظهور می یابند. از میان مؤلفه های هشت گانه ای که برای انتقال پیام و فراهم سازی امکان تجربه ذکر شدند، چهار مورد اول شرایط را برای دریافت سهل پیام و انتقال به مخاطب فراهم می کنند. به علاوه، برای فراگیر دردسر آفرین محسوب نمی شوند و او را از گمراهی در ادراک محفوظ

می دارند. در عین حال، این مجموعه مخاطب را برای استفاده از توانایی های ذهنی، تحریک نمی کند و به او امور موردنظر را مستقیماً عرضه می دارد. آن دسته از واحدهای یک متن که دارای چنین ویژگی هایی هستند، واحدهای آموزش غیرفعال نامیده می شوند. چهار مورد دیگر (موارد ۵ تا ۸)، از خواص متفاوتی برخوردارند: تفاوت های بین افراد را آشکار می کنند و گسترش می دهند؛ حاصلی روشن و مشخص در پی ندارند؛ پیام مشخصی را انتقال نمی دهند؛ و تلاش و کوشش فرد را برای دستیابی به جواب می طلبند. آن دسته از واحدهای یک متن که دارای چنین خصوصیتی هستند، واحدهای آموزش فعال نامیده می شوند. بر این اساس، مقوله های دسته ی اول در بردارنده ی مفهوم و یا پیامی هستند که نگارنده ی محتوای نوشتاری تدارک دیده است، در حالی که مقوله ای دسته ی دوم شرایط را برای تولید یک ایده، اندیشه و یا

محتوا و متون آموزشی اعمال کرد. محتوای آموزشی را با توجه به هدف‌ها و مقاصد آموزشی و سطح و گروه سنی مخاطبان ممکن است به شیوه‌ای گوناگون تدوین و ارائه کرد. با این همه می‌توان برخی ویژگی‌های مشترک یا نزدیک به یکدیگر را در طراحی انعطاف‌پذیر، به پدیدآورندگان کتاب‌های آموزشی پیشنهاد کرد. برخی از این راهبردها در ادامه مورد بحث قرار می‌گیرند.

۱. ایجاد انگیزه و تنش، و نبود تعادل: تجربیاتی که از طریق محتوای آموزشی به فراگیر ارائه می‌شوند، نباید چنان آماده و کامل باشند که هیچ نوع فعالیتی را از جانب فرد نطلبند، بلکه باید همواره فرد را در جایی برای کامل کردن رها کنند و او را در تنش برای یادگیری جدید قرار دهند.

برونر^۴ در این ارتباط می‌گوید: «برای تسلط یافتن بر اندیشه‌های اساسی یک زمینه، نه تنها درک اصول کل آن، بلکه ایجاد گرایش ذهنی به یادگیری و پژوهش، حدس زدن، داشتن تهور و امکان حل مسائل به وسیله‌ی خود فرد نیز ضروری است. این‌که چه عواملی این آموزش را محقق می‌کنند، نیازمند تحقیقات فراوان

تجربه فراهم می‌کنند. نسبت تأکید و استفاده از هر یک از مقوله‌های یاد شده در متن، نوع ارائه‌ی محتوا و یا نوع کتاب آموزشی را شکل می‌دهند.

راهبردهای ارائه‌ی محتوای آموزشی و تربیتی از منظر یافته‌های پژوهشی

یک راهبرد مؤثر در فعال کردن متن یادگیری، توجه انتخابی، برجسته کردن و استفاده از تصویرهای جذاب در پردازش مهم‌ترین اطلاعاتی است که در ساختار نوشتار، توسط نویسنده و یا مدیر هنری مشخص شده‌اند

کتاب آموزش محفل یادگیری است. برای اثربخشی بیش‌تر در فرایند یادگیری مخاطب، تحقیقات نشان داده‌اند، راهبردهای متعددی را که از منطق یادگیری پیروی می‌کنند، می‌توان در ارائه‌ی

است، ولی به نظر می‌رسد که احساس هیجان از اکتشاف، عامل مهمی است؛ یعنی اکتشاف قواعد مربوط به روابط و تشابهات ناشناخته‌ای که بین مفاهیم وجود دارند و به حسن اعتماد فرد به توانایی‌های خودش می‌انجامد» [بیلز، ۱۳۶۸].

زیگمار نیک^۵ نشان داده است، دانش‌آموزان مایلند فعالیت‌های نیمه‌تمام را به خاطر آورند و فعالیت‌های پایان یافته را فراموش کنند. توضیحی که وی ارائه می‌دهد، این است که در فرد، تا زمانی که یک تکلیف به پایان رسد، یک «نظام تنشی» ایجاد می‌شود. بنابراین، احساس ضرورت تمام کردن کار که با انجام چند قسمت مجزای یک برنامه به وجود آمده است، ممکن است با تمام شدن تکلیف به فراموشی سپرده شود. حال آن‌که احساس نارضایتی ناشی از یک جلسه اکتشاف ناتمام، ممکن است دانش‌آموزان را آماده کند که به خاطر بیاورند و بخواهند که به موضوع برگردند [بیلز، ۱۳۶۸: ۲۶۲].

با وجود این، برونر (۱۹۶۶) اظهار عقیده می‌کند که نظر زیگمار نیک وقتی اعتبار دارد که فعالیت دارای ساخت باشد؛ یعنی دارای آغازی معین، مراحل قابل تشخیص، و نتیجه‌ای صریح و روشن باشد.

۲. توجه به پردازش اطلاعات و انتظارات: در تحقیقات متعددی، ارتباط روشنی بین نتایج یادگیری، و اطلاع و انتظار فراگیر از آن نشان داده شده است. این بررسی‌ها اعلام می‌دارند، گنجاندن سؤال‌ها

و یا معماهایی در محتوای آموزشی، تأثیر تمرکز بخشی زیادی بر رفتار یادگیری و نتایج آن دارد. یادگیرندگان وقت بیش تری را برای خواندن آن بخش از متن که با سؤال‌هایی گنجانده شده مرتبط است، صرف می‌کنند و نتیجه‌ی بهتری را هم از پاسخگویی به سؤال‌های آخر متن در رابطه با همان اطلاعات، به دست می‌آورند. این موضوع باعث ایجاد انتظاراتی در مورد هدف‌های یادگیری می‌شود که این انتظارات خود پردازش شناختی را هدایت می‌کنند.

۳. تشخیص فراگیر از اطلاعات با اهمیت نسبت به اطلاعات زمینه‌ای: یک راهبرد مؤثر در فعال کردن متن یادگیری، توجه انتخابی، برجسته کردن و استفاده از تصویرهای جذاب در پردازش مهم‌ترین اطلاعاتی است که در ساختار نوشتار، توسط نویسنده و یا مدیر هنری مشخص شده‌اند. نتیجه‌ی یک سلسله تحقیقات امیدوارکننده حاکی از آن است که می‌توان تشخیص و استفاده از ساختار متن را، به منظور تسهیل یادگیری، به دانش‌آموزان نیز آموزش داد. برای مثال، بارتلت^۶ (۱۹۸۷) تشخیص و به کارگیری چهار ساختار متداول متن‌های توضیحی را، برای کمک به یادگیری فراگیران کلاس نهم (چهارده سالگان)، به آن‌ها آموزش داده است.

۴. نسبت حجم اطلاعات مهم به اطلاعات بی‌اهمیت در متن: در یک سلسله تحقیقاتی که توسط ردرو آندرسون^۷ انجام گرفتند، فراگیرانی که خلاصه‌هایی با یک

پنجم حجم متن اصلی را خواندند، اطلاعات مهم را بهتر تشخیص دادند و اطلاعات مرتبط جدید را بهتر یاد گرفتند تا یادگیرندگانی که متن طولانی اصلی را مطالعه کردند. ردر و آندرسون (۱۹۸۰) نتیجه گرفتند، متن‌هایی که به تمرکز حواس فراگیر کمک می‌کنند و او را از تقسیم وقت خود بین مطالب اصلی و تفصیل‌ها باز می‌دارند، به یادگیری بهتر متن یاری می‌سازند.

نتیجه‌ی تحقیقی دیگر حاکی از آن است که هرگاه اهمیت اطلاعات ارائه شده، به خصوص تشریح روابط علت و معلولی یا ارتباط علی بین نظریات، مشخص شود، یادگیری و یادآوری متن بهتر انجام می‌شود. برای مثال در مورد داستان‌ها، تعیین هدف‌های شخصیت اصلی داستان و رویدادهایی که به آن هدف‌ها منتهی می‌شوند، تأثیر زیادی بر فهم و یادآوری داستان دارد. به عبارت دیگر، اطلاع از هدف‌ها و حوادث مربوط به آن‌ها، به درک خواننده از رفتار شخصیت داستان و نتایج آن کمک می‌کند.

۵. فرصت دادن به انواع فعالیت‌های یادگیری: تجربیات یادگیری باید به گونه‌ای ارائه شوند که فعالیت‌های متعدد یادگیری را برانگیزند. مجراهای گوناگون ادراک فرد باید تحریک و به کار گرفته شوند تا او به نحوه‌ی ثمربخش تجربه کند. به این منظور لازم است، ارائه‌ی محتوای آموزشی به گونه‌ای باشد که از تمامی راه‌های ممکن فنی و هنری، برای درک بهتر آن استفاده شود.

۶. کمک به رشد همه جانبه‌ی فرد: در محتوای آموزشی، باید به تمام ابعاد وجودی فراگیر توجه شود، تجربه‌های یادگیری باید بتوانند، به رشد شخصیت در تمام ابعاد آن منجر شوند و در ارائه‌ی هیچ‌یک از متن‌های آموزشی نباید توجه را فقط به یک بعد محدود کرد. البته وزنی که به هر یک از ابعاد در هر یک از موضوعات آموزشی داده می‌شود، متفاوت است، اما با توجه به پیوستگی ابعاد وجود آدمی، نباید هر یک از موضوعات را صرفاً برای یک بعد در نظر گرفت و ارائه کرد.

۷. به کارگیری پیش‌دانسته‌های یادگیرنده هنگام ارائه‌ی محتوای آموزشی جدید: در پژوهش‌ها به اثبات رسیده است، آنچه شاگرد از قبل می‌داند، بر آنچه که از متن

می‌آموزد و به یاد می‌آورد، تأثیر زیادی دارد. فرد نه تنها باید اطلاعات قبلی لازم را داشته باشد، بلکه باید بتواند، از آن در زمان مناسب استفاده کند. به عبارت دیگر، قرائت کننده باید قادر باشد، دانسته‌های خود را، هنگامی که برای فهم مطالب جدید ضروری هستند، به یاد بیاورد. تحقیقات نشان می‌دهند، اغلب کودکان در فعال کردن پیش دانسته‌های خود برای کمک به یادگیری شان از متن، موفق نیستند، ولی می‌توان با روش‌های گوناگون ارائه محتوا در هاش متن اصلی و یا با ارجاع دادن، به یادآوری پیش دانسته‌های یادگیرنده کمک کرد.

۸. هم‌سویی با معرفت دینی و هویت ملی: چتری از معرفت دینی و ملی باید محتوای آموزشی را بپوشاند. یعنی محتوای آموزشی باید در خدمت ارزش‌ها، اصول و معرفت دینی و هویت ملی فرهنگی باشد و با استفاده از مفاهیم، نهادهای عینی و مصداق‌های مرتبط با حوزه‌ی خود، به درونی‌سازی گسترش و تحکیم ارزش‌ها و اصول مذکور اقدام کند.

۹. رمزگردانی اطلاعات و ساختار متن: تحقیقات نشان داده‌اند، آن دسته از علامت‌دهی‌ها، سازماندهی‌های محتوایی، و راهبردهای مطالعه که بر تشخیص و کار روی ساختار مورد استفاده‌ی نویسنده تأکید دارند (راهبردهای ساختاری)، می‌توانند در یادگیری مفید واقع شوند. برای مثال، نحوه‌ی ارائه‌ی موضوع‌ها و سرفصل‌های اصلی و فرعی محتوای آموزش، نمایه‌سازی

کلمات کلیدی و یا ارائه‌ی نقشه‌ی لغات (نمایش نمودار ساختاری متن)، باعث بهبود کیفیت یادگیری، و یادگیری بهتر مخاطبان از محتوای متن می‌شود.

۱۰. به هم پیوستگی مطالب: این حالت، با استفاده از انواع ارتباط‌های ساده‌ی زبانی که موضوعات را در یک یا چند جمله به هم ربط می‌دهند، حاصل می‌آید. از جمله معروف‌ترین ربط‌ها، شکل‌های گوناگون اشاره (مانند کاربرد ضمیر، تکرار یک یا چند عبارت و غیره)، و علامت‌ها یا کلمات ربط است (مانند: و، یا، اما، زیرا، هرچند). اهمیت و تأثیر به هم پیوستگی مطالب، در فهمیدن و به خاطر سپاری متن‌ها، در تحقیقات بسیاری مشخص شده است. برای مثال، ارجاعات مکرر که معانی میان جملات را انتقال می‌دهند، باعث کاهش زمان مطالعه و افزایش یادآوری محتوای متن به عنوان یک واحد به هم پیوسته می‌شوند. همچنین، فراگیران جملاتی را که با علامت‌های ربط مشخص به هم متصل شده‌اند، به خصوص علامت‌های ربط علت و معلولی را، بهتر می‌خوانند تا جملاتی که درک ارتباط بین آن‌ها به عهده‌ی خواننده گذاشته شده باشد.

۱۱. تراکم نظریات و مفاهیم متن: کینش^۱ و همکارانش (۱۹۷۸) نشان دادند، زمان لازم برای خواندن متن‌های دارای مفاهیم لغوی زیاد، بیش‌تر از متن‌هایی است که مفاهیم لغوی کم‌تری دارند و یادآوری آن‌ها نیز دشوارتر است. به عبارت دیگر، پردازش و نگه‌داری یک قضیه متشکل از

عناصر آشنا و قدیمی، آسان‌تر از قضیه‌هایی است که مفاهیم جدید در متن وارد می‌کنند. به‌طور خلاصه، هر قدر متن متراکم‌تر باشد (هر قدر تعداد نظریات جدید در واحد متن بیش‌تر باشد)، زمان لازم برای خواندن متن بیش‌تر و احتمال یادآوری آن کم‌تر است.

۱۲. استفاده از سرود و ابیات: نتیجه‌ی تحقیقی از مؤسسه‌ی «School house rock» نشان می‌دهد: آنچه که افراد از یک سرود می‌آموزند، معمولاً تا آخر عمرشان با آن‌ها خواهد بود.

وندولاس^۹ و دیوید رابین^{۱۰} در تحقیقات تجربی خود، از اواخر دهه‌ی ۷۰ تا اوایل دهه‌ی ۹۰، نشان دادند، متغیرهای زیادی باعث به‌یادآوردن شعر یک سرود می‌شوند. ساختار ریتمیک ثابت همراه با ابیات، قافیه‌های قوی آخر ابیات، و قافیه‌های درونی، عناصر بسیار مهمی در این زمینه محسوب می‌شوند. از نظر کیت فلر^{۱۱}، برای این‌که دانش‌آموزان سرودی را به یاد بیاورند، باید آن را بخوانند یا حداقل زمزمه کنند و معلم نیز باید با آن‌ها بخواند.

۱۳. استفاده از شیوه‌ی فعال سنجش و ارزشیابی: وجود فعالیت‌هایی که سنجش از آن‌ها به صورت توجه به فرایندها صورت گیرد، طرح پرسش‌های تفکر برانگیز، و اگر او بحث‌انگیز، و پیشنهاد فعالیت‌هایی که به تعمیم و توسعه‌ی فرایند یادگیری در محتوای آموزشی مربوط می‌شوند، می‌توانند زمینه‌ساز ارزشیابی‌های سازنده در کتاب‌های آموزشی باشند.

◀ زیرنویس

1. strucure
2. suchman
3. Internalization
4. Bruner
5. B.Zeigarnik
6. Bartelett
7. Reder & Anderson
8. Kintsch
9. Wand wallace
10. David Rubin
11. Kate G.feller

◀ منابع

۱. بیلر، رابرت. کاربرد روان‌شناسی در آموزش. ترجمه‌ی پروین کدیور. نشر دانشگاهی. تهران. چاپ اول. ۱۳۶۸.
۲. موسی‌پور، نعمت‌الله. مبانی برنامه‌ریزی آموزشی متوسطه. انتشارات آستان قدس رضوی. مشهد. چاپ اول. ۱۳۸۲.
۳. آرامپرستر و آندرسون. «تحلیل کتاب درسی». ترجمه‌ی هاشم فردانش. فصل‌نامه‌ی تعلیم و تربیت. شماره‌ی ۳۳. تهران. ۱۳۷۳.
4. Anderson, R.C.; Reynolds, R.E.; Schallert D.L. and Goetz E.T (1977). frame works for comprehending discourse. Am.Educ.Res.J. 14:367-82.
5. Baker L, Brown A.L. (1983). Cognitive monitoring in reading. In: flod J. (ed) 1983 understanding Reading Comprehension.
6. Bartlett B.J. (1978). Top. Level Structure as an organizational strategy for recall of classroom.
7. Reader L.M. & Anderson J.R. (1980). Acomparisan of texts and their summaries: Memorial Consequences, J. Verb. Learn. Verb. Behav. 19:121-34.

فناوری اطلاعات به نظام گردآوری، انباشت، پردازش و تحلیل اطلاعات می‌گویند. با بهره‌گیری از این فناوری، می‌توان در انجام فعالیت‌ها و پیشبرد اهداف راهبردی سازمان خود بهره جست.

کتاب اینترنتی سودمند معرفی سایت‌های

فاطمه حدادی

دانشگاه‌ها، گردآوری میکرو فیلم، کتابخانه، نمایه‌سازی، برنامه‌ریزی راهبردی، اطلاع‌رسانی، چکیده‌نویسی، پایگاه اطلاعاتی محققین، طرح‌های پژوهشی، انتشارات و...

این مرکز، فراهم آورنده‌ی اطلاعات و نشریات علمی است و توسط دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقات ایران، پشتیبانی می‌شود. فعالیت‌های مختلف این مرکز عبارتند از: منابع وب

<http://www.irandoc.ac.ir>

[http://www.e-resaneh.com/
Persian/Koodak/Koodak.htm](http://www.e-resaneh.com/Persian/Koodak/Koodak.htm)

[http://www.rafed.net/child/index.
html](http://www.rafed.net/child/index.html)

[http://www.rafed.net/child/index2.
html](http://www.rafed.net/child/index2.html)

<http://www.harunyahya.com/kids/>

[http://www.bikhodayan.com/
February/ISLAMEDU.html](http://www.bikhodayan.com/February/ISLAMEDU.html)

مکان‌های وب آموزش قرآن کریم برای
کودکان و نوجوانان.

<http://www.quranchildren.com>

<http://www.holyquran.net/>

<http://www.qurannetwork.com/>

یک راهنمای فشرده درباره برخی از
متداول‌ترین قواعد نویسندگی،
نقطه‌گذاری و دستور زبان.

[http://www.junketstudies.com/
rulesofw](http://www.junketstudies.com/rulesofw)

این جا یک مجله روی خطی خاص
نویسندگان است و مقالات آن برای

هستند :

ترجمه‌های انگلیسی از گلستان سعدی
و بوستان، رباعیات حافظ، غزلیات
حافظ، مثنوی معنوی، رباعیات عمر خیام
و شاهنامه فردوسی. سایر شعرهای
معروف فارسی نیز در این مکان قابل
دسترسی است.

[http://www.cit.ics.saitama-u.ac.jp/
hobbies.iran/](http://www.cit.ics.saitama-u.ac.jp/hobbies.iran/)

چند مکان وب که به جنبه‌های
مختلف ادبیات و کتاب‌های کودکان
می‌پردازند :

<http://www.mosaferkoochooloo.com/>

[http://www.louh.com/authors/
sarshar.asp](http://www.louh.com/authors/sarshar.asp)

[http://www.iranonline.com/kids/
stories](http://www.iranonline.com/kids/stories)

[http://www.farsinet.com/farsi/
alefba/](http://www.farsinet.com/farsi/alefba/)

[http://www.koochoolooha.com/
story/ story.htm](http://www.koochoolooha.com/story/story.htm)

[http://www.doostaneh.com/pubs/
book/ShowBooks.asp?bookFlag=2](http://www.doostaneh.com/pubs/book/ShowBooks.asp?bookFlag=2)

مجموعه‌ای از مکان‌های وب
اسلامی که دارای بخش آموزش کودکان
می‌باشند بطوریکه تعدادی از آن‌ها عربی

پیوند کتابخانه الکترونیکی به بیش از ۲۲۰۰ کتاب الکترونیکی رایگان در قالب html برای خواندن روی خطی که در ۱۶ مقوله عمده مرتب شده اند این پایگاه همچنین حاوی نشریات و مجلات می باشد.

<http://www.web-books.com/Cool/eBooks/Library.htm>

فهرست راهنمای جهانی کتابخانه های مدارس و مکان های وب آن ها.

<http://www.sldirectory.com/>

پیوندهای ارتباطی قابل جستجو و طبقه بندی شده با بیش از ۶۰۰۰ صفحه از کتابخانه ها در بیش از ۱۰۰ کشور جهان که شامل کتابخانه های ملی و عمومی و دانشگاهی می شود. سازمان های کتابخانه ها و دیگر مکان وب های مربوط نیز در اینجا قابل دسترسی اند.

<http://sunsite.berkeley.edu/Libweb/>

نفع اصلی این کتابخانه عمومی ارایه نظام آموزشی رسمی از طریق تأمین دانش برای کسانی است که از توانایی خواندن برخوردار هستند. هدف این پایگاه، ایجاد یک

نویسندگان و ویراستاران حرفه ای، ارائه می شود. همچنین شامل: رساله ها، گزارش های فنون نقد و بررسی کتاب ها، مصاحبه ها و بسیاری موضوعات دیگر است.

<http://www.niva.com/writblok/>

این پایگاه های وب دربردارنده حجم عظیمی از منابع اطلاعاتی برای نویسندگان است که چنانچه شما یک نویسنده باشید، می توانید ساعت های متمادی وقت خود را صرف این منابع بکنید.

<http://www.authorlink.com/>

<http://www.jkelman.com/>

<http://www.writelinks.com/resources/>

<http://www.writerswrite.com/>

نشریه ای برای کتابداران مدرسه - دسترسی رایگان به مقالات منتخب گذشته، نقد کتاب ها و نرم افزارهایی برای مراکز مرجع و نیز پیوندهایی به بهترین منابع روی خطی برای دانش آموزان، معلمان و کتابداران مدارس ارائه می کند.

<http://www.teacherlibrarian.com>

کتابخانه دیجیتال با یک میلیون اثر می باشد!

<http://www.ul.cs.cmu.edu/>

این مرکز دارای بیش از ۱۰ هزار متن قابل دسترسی همگانی به سیزده زبان (و بیش از ۱۶۴ هزار تصویر قابل دسترسی همگان) می باشد. این متون برای مرورگران وب قابل دسترسی می باشد ولی علاوه بر آن، ۲ هزار کتاب الکترونیکی (به زبان انگلیسی) برای Ms Reader و Palm Reader

<http://www.etext.lib.virginia.edu/>

این سایت یک کتابخانه دیجیتال علمی بوده که به ارائه مقالات و مطالب علمی در زمینه کامپیوتر و اطلاعات می پردازد. این سایت از ویژگی های مهمی نظیر استفاده اتوماتیک از واژه یاب، وجود پرونده ها در بانک داده ها، دسترسی به لینک ارائه دهنده مقاله، ارائه متن مقاله احضار شده، جستجو در متون تمام مقالات، ارائه و مقایسه مقالات مشابه برخوردار است. همچنین می توانید مطالب و نتایج تحقیقات خود را در این سایت ثبت نموده تا در دسترس دیگر محققان قرار گیرد. از طریق این سایت امکان دسترسی به دایرکتورهای علوم

کامپیوتر نیز فراهم شده است.

<http://citeseer.ist.psu.edu>

این سایت که توسط انجمن IEEE کامپیوتر راه انداز شده است امکان دسترسی کاربران عضو به مجموعه های کامل کتاب های کامپیوتر و اینترنت را فراهم می آورد. مجموعه های موجود در این سایت به سه دسته تقسیم شده اند و هر کدام به ترتیب دارای ۱۰۰، ۵۰۰ و ۲۴۰۰ عنوان کتاب می باشند. استفاده از مجموعه دارای ۱۰۰ عنوان کتاب به صورت رایگان بوده و دارای کتاب های متنوعی نظیر PROJECT Management، NET، UML، MOBILE TECHNOLOGY و SECURITY INTERNET و ده ها عنوان دیگر می باشد.

www.computer.org/bookshelf

این سایت حاوی بیش از ۱/۴ میلیون مجموعه و فهرست کتاب ها و مقالات و مطالب در مورد علوم کامپیوتر می باشد که از منابع مختلف جمع آوری و در ۱۴۰۰ موضوع گردآوری شده اند. در این سایت می توانید در مورد موضوعاتی نظیر هوش مصنوعی، تکنولوژی مفسرها، تحقیقات پایگاه داده ها، سیستم های توزیعی،

در اینجا، مجموعه‌ای از منابع چاپ ارائه شده است. شما می‌توانید از این طریق به فهرستی جالب و بزرگ از انواع قلم‌های حروف، تعدادی از مقالات مرتبط و نکاتی راجع به حروفچینی دسترسی پیدا کنید.

<http://www.graphic-design.com/Type/>

این شرکت انتشاراتی بعنوان بزرگترین ناشر کتاب‌ها و مجلات تجاری کامپیوتر و اینترنت فعالیت می‌کند و توسط این سایت می‌توانید از محصولات جدید این شرکت مطلع شوید.

www.nikkeibp.com

این شرکت یکی از بزرگترین ناشران کتاب‌های کامپیوتر و اینترنت در زمینه زبان‌های برنامه‌نویسی Java، NET، ASP، XML، Web و VB می‌باشد.

www.wrox.com/wileyCDA/

موسسه مشاوره‌ای و انتشاراتی SSC در زمینه انتشار کتاب‌ها و مجلات مرجع مرتبط با کامپیوتر و اینترنت فعالیت می‌کند و در این سایت می‌توانید ضمن آگاهی از

شبکه‌ای و ارتباطی، گرافیک کامپیوتر، برنامه‌های منطقی، ریاضیات کامپیوتری، برنامه‌نویسی شی‌گرا، سیستم‌های عامل، پردازش موازی، مهندسی نرم‌افزار، تئوری و مبانی علوم کامپیوتر و ده‌ها مطلب دیگر اطلاعات مفیدی بدست آورید.

<http://iinwww.ira.uka.de/bibliography>

یک منبع جامع اینترنتی درباره صنعت چاپ و نشر کتاب. این مکان شامل اخبار صنعت چاپ کتاب، نقد و بررسی کتاب‌ها، داستان‌های جدید، راهنماهایی درباره رویدادهای ادبی، مصاحبه با نویسندگان و هزاران پیوند تفسیری با مکان‌های وب مربوط به کتاب می‌باشد.

<http://www.graphic-design.com/Type/>

این مکان وب ارائه‌کننده تاریخچه ظهور و توسعه چاپ، طبقه‌بندی انواع چاپ و همچنین ساختار قالب‌های نامه‌نگاری می‌باشد.

<http://www.studiomotiv.com/counterspace/>

محصولات جدید در میان آن‌ها به جستجو
بپردازید.

www.ssc.com

شرکت انتشاراتی Prentice Hall نیز
یکی از معروف‌ترین ناشران کتاب‌های
کامپیوتر و مهندسی می‌باشد و در سایت آن
می‌توانید کتاب‌های منتشر شده توسط این
ناشر را به همراه معرفی و سایر مشخصات
مشاهده نمایید.

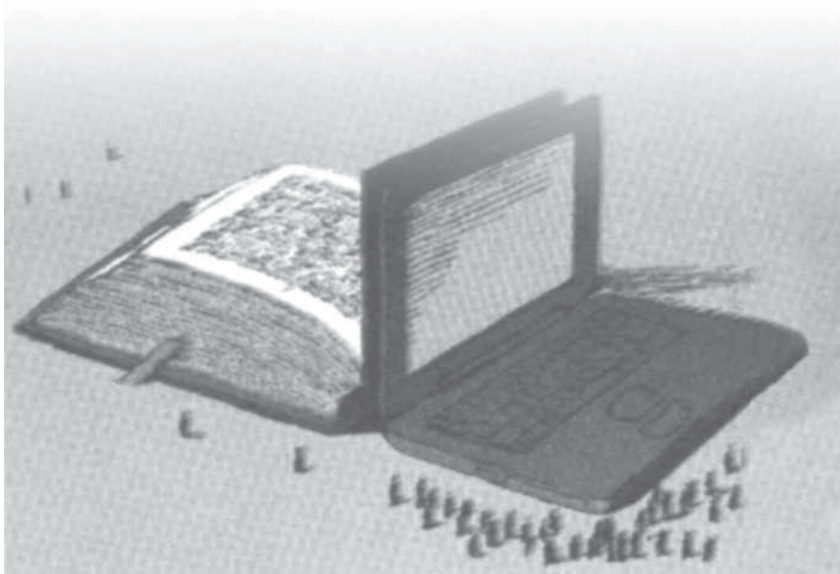

www.phptr.com

این موسسه انتشاراتی یکی از
قدیمی‌ترین ناشران کتاب‌ها و مجلات
کامپیوتری و اینترنتی می‌باشد که به‌طور
مستقل و با داشتن نمایندگی‌های متعدد در
کشورهای مختلف به ارائه کتاب‌های معتبر
در این زمینه می‌پردازد.

www.sybex.com

نظر خواهی از خوانندگان

فصل نامه سامان بخشی کتاب های آموزشی « جوانه »

اطلاع و آگاهی از نقطه نظرهای خوانندگان عزیز، بی شک کیفیت فصل نامه را بهبود می بخشد. از این رو، خواهشمند است با پاسخ به این پرسش ها و ارسال این پرسشنامه به دفتر نشریه، دست اندرکاران انتشار آن را یاری فرمایید.

۱. چگونه از انتشار فصل نامه آگاه شدید؟

۲. آیا به موقع به دست شما می رسد؟ بلی خیر

۳. شماره هایی از آن را که تاکنون دریافت داشته اید، مشخص کنید.

شماره اول دوم سوم چهارم پنجم ششم
هفتم هشتم نهم دهم یازدهم دوازدهم
سیزدهم

۴. آیا از نحوه توزیع و دریافت فصل نامه راضی هستید؟

بلی نسبتاً خیر

۵. چند نمونه از آموزنده ترین مقاله هایی را که در « جوانه » خوانده اید، به ترتیب اولویت نام ببرید.

الف:

ب:

ج:

د:

ه:

۶. نظر خود را در مورد کیفیت فصل نامه با گذاشتن علامت در جدول مشخص کنید.

ملاحظات	خیلی ضعیف	ضعیف	متوسط	خوب	بسیار خوب	موارد
						کیفیت محتوا
						تقسیم بندی مطالب
						تنوع مطالب و تازگی موضوعات
						ویرایش
						طرح روی جلد
						عکس ها
						شیوه چاپ مطالب
						سایر موارد

۷. به نظر شما فصل نامه باید به چه موضوعاتی بیش تر بپردازد؟

الف:

ب:

ج:

د:

۸. در کدام زمینه های زیر علاقه مند به همکاری با فصل نامه هستید؟

- نگارش مقاله و یادداشت تبیین دیدگاه های حوزه تولید کتاب آموزشی
نقل تجربه نویسندگان آموزشی سایر با ذکر مورد ...

۹. آیا برای زمینه فعالیت شما مناسب است؟

- بلی نسبتاً خیر
لطفاً توضیح دهید:

۱۰. در حوزه کاری، علاوه بر شما چه کسانی «جوانه» را مطالعه می کنند؟

۱۱. نظرها، پیشنهادهای و انتقادهای خود را بنویسید.

۱۲. مشخصات خود را بنویسید.

- سن: جنس: مرد زن میزان تحصیلات:
زمینه فعالیت: سابقه فعالیت (به سال): منطقه یا سازمان:
استان: شهرستان:

۱۳. آیا مایلید نشریه به صورت اشتراک برای شما ارسال شود؟

- بلی خیر

۱۴. در صورت تمایل به همکاری، نام و نشانی و شماره تلفن خود را ذکر کنید.

نشانی دفتر نشریه:

تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ وزارت آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۸
دفتر انتشارات کمک آموزشی، دبیرخانه سامان بخشی کتاب های آموزشی

فصل نامه جوانه

نشانی پستی: تهران - صندوق پستی ۳۳۱-۱۵۸۷۵

تلفن: ۰۲۱-۸۸۳۰۶۰۷۱

آدرس اینترنتی: www.samanketab.com

پست الکترونیکی: [Email:info@samanketab.com](mailto:info@samanketab.com)

Organizing the Supplementary Textbooks and The Educational Aids, The Ministry of Education

“**Javaneh**” is an educational, analytical and research magazine which is published quarterly. It aims at giving information, disseminating research findings and interchanging ideas between scholars and publishers regarding supplementary textbooks or educational aids development process.

Considering objectives of the ministry of education, publishers try to improve their knowledge and job's experience continually. Through this magazine, they also try to promote by using their existing potentials.